

Forord

Det har vært en spennende og utfordrende prosess å skrive denne oppgaven. På veien har jeg mottatt systematisk og god hjelp fra mine to dyktige og engasjerte veiledere, Astrid Forland, professor ved Historisk institutt, Universitetet i Bergen og Karl Egil Johansen, professor ved Høgskolen i Bergen, avdeling for lærerutdanning. Deres interesse, støtte og faglige råd underveis har vært av uvurderlig betydning, og jeg skylder dem begge en stor takk.

Jeg vil også takke alle dem som leste og gav tilbakemeldinger på deler av oppgaven på områdeseminaret “På tvers av grenser” ved Historisk institutt. Til slutt vil jeg takke personalet ved *Georg Eckert Institute for International Textbook Research* i Braunschweig i forbindelse med min femten dager lange datainnsamling ved instituttet våren 2005.

Bergen, januar 2007

Trond Jacobsen

Illustrasjonsbildet på forsiden av oppgaven er hentet fra side 859 i læreboken til Thomas A. Bailey og David M. Kennedy: *The American Pageant. A History of the Republic* fra 1979. Læreboken presenteres i kapittel 3 senere i oppgaven. Bildet viser senator Joseph R. McCarthy (med pekestokken) og forsvarsadvokat Joseph Welch under høringene mellom McCarthy og militæret i 1954.

FORORD	2
KAPITTEL 1: INNLEDNING	4
1.1 PROBLEMSTILLING	4
1.2 METODE	5
1.3 BAKGRUNN: SENATOR JOSEPH R. MCCARTHY OG MCCARTHYISMEN	7
1.4 FORSKNINGSLITTERATUR OM DEN KALDE KRIGEN OG MCCARTHYISMEN	9
1.5 LÆREBOKFORSKNING	12
<i>Presentasjon av temaene innenfor lærebøkene</i>	13
KAPITTEL 2: MCCARTHYISME: ET ELITEFENOMEN?	16
2.1 POLITISK TENKNING I DET AMERIKANSKE SAMFUNNET	16
2.2 KALD KRIG-FORSKNING PÅ 1960-TALLET	18
2.3 FORSKNING OM MCCARTHYISMEN PÅ 1960-TALLET – ELITE-SKOLEN	19
2.4 PRESENTASJON AV LÆREBØKENE	22
2.5 DRØFTING AV INNHOLDET I LÆREBØKENE	35
2.6 OPPSUMMERING	39
KAPITTEL 3: MCCARTHYISME: TRUMAN-ADMINISTRASJONENS POLITIKK?	41
3.1 KALD KRIG-FORSKNING PÅ 1970- OG 1980-TALLET	41
3.2 FORSKNING OM MCCARTHYISME PÅ 1970- OG 1980-TALLET – TRUMAN-SKOLEN	42
3.3 PRESENTASJON AV LÆREBØKENE	45
3.4 DRØFTING AV INNHOLDET I LÆREBØKENE	60
3.5 OPPSUMMERING	65
KAPITTEL 4: MCCARTHYISME: AVSPORING ELLER ANTIKOMMUNISTISK NETTVERK?	66
4.1 KALD KRIG-FORSKNING FRA 1990-TALLET	66
4.2 FORSKNING OM MCCARTHYISME PÅ 1990- OG 2000-TALLET	67
4.2.1 <i>Trussel-skolen</i>	67
4.2.2 <i>Nettverk-skolen</i>	69
4.3 PRESENTASJON AV LÆREBØKENE	71
4.4 DRØFTING AV INNHOLDET I LÆREBØKENE	86
4.5 OPPSUMMERING	88
KAPITTEL 5: AVSLUTNING	90
5.1 ENKELTTEMAER OG SAMLET OMFANG.....	91
5.2 LÆREBØKENES INNHOLD OG UTVIKLING SETT I FORHOLD TIL FORSKNINGSLITTERATUREN	92
5.3 KONKLUSJON	94
LITTERATURLISTE	96

Kapittel 1: Innledning

I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke hvordan det historiske fenomenet mccarthyismen er blitt behandlet i amerikanske lærebøker på high school-nivå. Dette nivået tilsvarer videregående skole i det norske utdanningssystemet. “Mccarthyismen” er betegnelsen på en kompromissløs form for antikommunisme som preget det amerikanske samfunnet i perioden 1950-1955, og var særlig virksom i perioden 1950-1953. Den var lite opptatt av ulike grader av kommunistisk innflytelse. Om man var en spion, medlem av kommunistpartiet eller enig med kommunistpartiet, spilte mindre rolle. Uansett ble man ansett for å utgjøre en fare for USA. Denne mangelen på distinksjon skilte mccarthyismen fra den generelle antikommunismen. Mccarthyismen var en form for antikommunisme som er knyttet til senator Joseph R. McCarthys navn, men mange vil hevde at fenomenet oppstod før ham. Jeg slutter meg til denne tolkningen og kommer i oppgaven til å definere begrepet “mccarthyismen” bredt og omfatte hendelser som fant sted også i forkant av 1950. Mccarthyismen fikk imidlertid et helt annet gjennomslag i det amerikanske samfunnet etter at McCarthy dukket opp på den politiske scenen i 1950. Det er likevel vanskelig å definere “mccarthyismen” helt klart. Fenomenet hadde forskjellige utslag ulike steder i USA, og effekten varierte fra det helt marginale til å være et politisk hovedtema. Det ble utløst en stor kommunistfrykt i det amerikanske samfunnet som følge av Koreakrigen 1950-1953. Denne frykten spilte senator Joseph R. McCarthy på, og gjorde at han og mccarthyismen fikk sin “storhetstid” i perioden 1950-1955.¹

1.1 Problemstilling

Lærebøker er en viktig del av hvordan historien blir formidlet i samfunnet. I denne masteroppgaven vil jeg prøve å gi svar på følgende problemstilling: *Hvordan er mccarthyismen blitt fremstilt og forklart i amerikanske lærebøker på high school-nivå fra 1960-tallet til 2000-tallet? Har fremstillingen endret seg over tid, og hva kan i så fall denne endringen skyldes?* I kapittel 2 kommer jeg til å analysere tre lærebøker fra 1960-tallet, i kapittel 3 to lærebøker fra 1970-tallet og én fra 1980-tallet, og i kapittel 4 én lærebok fra 1990-tallet og to fra 2000-tallet. I tillegg til å sammenligne lærebøkene, vil jeg særlig se dem i forhold til forskningslitteraturen om mccarthyismen i de ulike periodene. Et viktig spørsmål er om det er samsvar eller ikke mellom lærebokforfatterens fremstilling av mccarthyismen og

¹ Christensen 2003: 7.

den til enhver tid dominerende posisjon innen forskningslitteraturen. Jeg vil derfor undersøke hvordan lærebokforfatterne forklarer mccarthyismen og hvilke holdninger de hadde til dette fenomenet. Mccarthyismen i lærebøkene blir presentert under de to bolkene, “Mccarthyisme før 1950” og “Mccarthyisme etter 1950”. Fokus i den første bolken vil være den antikommunistiske lovgivningen i disse årene og en del rettssaker mot påståtte kommunistiske spioner. Den andre bolken vil særlig fokusere på lærebokforfatternes oppfatning av personen Joseph R. McCarthy. Jeg vil også prøve å undersøke i hvilken grad lærebøkene og forskningen har vært påvirket av det gjeldende politiske klimaet eller “tidsånden” i det amerikanske samfunnet.

Jeg har hatt tilgang på flere lærebøker enn dem som presenteres i denne oppgaven. Disse er blitt utelatt delvis som følge av plassmangel, og delvis som et resultat av at de tematisk har ligget tett opp mot lærebøker som presenteres. Jeg kommer ikke til å legge vekt på læreplanene. I USA finnes det ingen felles nasjonal læreplan, men en læreplan for hver enkelt stat. Siden disse skiller seg fra hverandre, og enkelte av lærebøkene hører under flere stater, blir det for komplisert å fokusere på dette aspekt. Jeg velger derfor å analysere den enkelte lærebok som et kulturhistorisk produkt i seg selv. Jeg kommer heller ikke til å analysere bilder og illustrasjoner i lærebøkene da dette vil bli for omfattende og ta for mye plass. Det samme gjelder oppgaver og spørsmål til elevene. Jeg vil i oppgaven bruke begrepet “mccarthyisme” synonymt med “antikommunisme” i vid forstand.

1.2 Metode

Selv om forskningsmiljøene innenfor historiefaget har vært lite opptatt av lærebokanalyse, er det blitt utarbeidet en del skjema og strategier for slik analyse. Hvilken av disse man bør velge, er avhengig av det tema som man ønsker å studere. Magne Angvik hevder i en artikkel at det ikke kan sies å eksistere noen allment akseptert metodikk.²

Hvilke vurderingskriterier man benytter seg av i forbindelse med analysen av en lærebok, er avhengig av hvilke faktorer som har påvirket bokens utforming og innhold. Den danske forskeren Marianne Poulsen mener at læreboken er en hybrid form som skal tilfredsstillende krav om nivåtilpasning, tilgjengelighet og læringseffekt, i tillegg til at den tar hensyn til faktorer som stoffvalg og presentasjon.³

² Angvik 1982: 368 og Sæle 2005: 14.

³ Poulsen 1998: 102.

I denne oppgaven ønsker jeg å gjennomføre en såkalt *gruppeanalyse*, som kjennetegnes ved at en større eller mindre gruppe lærebøker analyseres horisontalt eller vertikalt.⁴ Ved en horisontal gruppeanalyse undersøker man bøker som kommer fra samme tidsrom, mens en ved vertikal analyse velger et bestemt skjema og studerer utviklingen av dette over tid. Min analyse kommer i hovedsak til å være vertikal da jeg har som mål å se på lærebøkene over en relativt lang tidsperiode. Jeg kommer likevel til å ha med elementer av horisontal analyse da jeg ønsker å undersøke flere bøker innenfor hver tidsperiode. Jeg ønsker å finne frem til lærebøkernes fremstilling og budskap, og deres tolkninger og forklaringer av sentrale hendelser innenfor det som kan karakteriseres som mccarthyismen.

Det finnes flere forskningsmessige utfordringer forbundet med en slik kvalitativ lærebokanalyse, som det her er tale om. En lærebok representerer en sterkt komprimert fremstilling av historiske forhold, og dens resonnementer vil ikke alltid kunne bli så utfyllende og tydelige som en lærebokanalytiker kunne ønske seg. En av de største utfordringene i kvalitativ lærebokanalyse er derfor å være tilstrekkelig objektiv og verifisere resultatene på en tilfredsstillende måte.⁵

Når det gjelder selve kildematerialet, ble dette samlet inn under en studietur i februar 2005 til verdens største institutt for lærebokstudier, *Georg Eckert Institute for International Textbook Research*, med et bibliotek av lærebøker på mer enn 200000 bind. Her valgte jeg ut de lærebøkene som jeg har analysert i denne oppgaven. Disse lærebøkene var et resultat av en lengre utvelgelsesprosess, som jeg kort skal gjøre rede for.

I instituttet fantes en stor seksjon med godt over 1000 amerikanske lærebøker. Instituttet hadde merket bøkene i innholdsfortegnelsen og kategorisert dem i fire grupper: 1. Barnetrinnet (1-6. klasse), 2. Junior High School (7-9. klasse), 3. Senior High School (9-12. klasse) og 4. Higher Education. Kategori 3. Senior High School, var mest interessant siden dette skolenivået behandlet fenomenet mccarthyismen på den mest utførlige måten. Til slutt hadde jeg funnet frem til 259 lærebøker som tilhørte denne kategorien. Jeg ønsket å få med lærebøker fra hvert av tiårene etter mccarthyæraen på 1950-tallet som kunne ha blitt brukt i den amerikanske skolen. Lærebokforfattere som hadde utgitt lærebøker i flere utgaver over et lengre tidsrom ble prioritert under utvelgelsesprosessen, ut fra en formening om at disse hadde blitt mer benyttet i det amerikanske skolesystemet enn lærebøker med færre utgivelser. Jeg var dessuten på utkikk etter lærebøker som hadde lærerveiledninger og oppgavebøker, da jeg mente at dette var en indikasjon på at læreboken hadde blitt mye brukt i skolen. Til slutt

⁴ Angvik 1982: 370 og Sæle 2005: 14

⁵ Sæle 2005: 15.

fikk jeg samlet inn relevante lærebøker fra alle tiårene, selv om det var noe vanskeligere å få tak i lærebøker fra 1960-årene siden dette tiåret var forholdsvis beskjedent representert på instituttet.

1.3 Bakgrunn: Senator Joseph R. McCarthy og mccarthyismen

Etter andre verdenskrig var USA preget av en økende kommunistfrykt. Ifølge historikeren Richard M. Freeland utnyttet daværende president Truman dette til å tegne et svart-hvitt bilde av den utenrikspolitiske situasjon, der kommunismen nærmest fremstod som djevelen selv.⁶ Målet med et slikt dikotomisk verdensbilde var å få Kongressen til å bevilge penger til Hellas og Tyrkia, som våren 1947 var utsatt for kommunistisk press og trusler fra Sovjetunionen. I denne sammenhengen kom Truman med *Truman-doktrinen*: USA forpliktet seg til å forsvare alle frie, demokratiske nasjoner mot å bli påtvunget kommunismens diktatoriske system mot sin vilje.

Like etter fikk Truman også Kongressen til å bevilge penger til Vest-Europa slik at landene her kunne komme på fote igjen økonomisk og samtidig forpliktet seg til å stå sterkt imot kommunismens doktriner. Dette hjelpeprogrammet, eller Marshall-hjelpen som det ble kalt (oppkalt etter daværende utenriksminister George Marshall), kan sees som et ledd i USAs oppdemningspolitikk mot Sovjetunionen for å stanse dets aggressive ekspansjon. Etter kuppet i Tsjekkoslovakia i 1948 ble kommunismen regnet for å være en reell trussel. Ut fra dette skapte Truman en kommunismefiendtlig retorikk som gav inntrykk av at den kommunistiske revolusjonen var en stor og akutt fare for både allierte land og for USA.⁷

Det var dette som var utgangspunktet for Joseph R. McCarthys politisk gjennombrudd i perioden 1950-1954. Republikaneren McCarthy (født i 1908) ble valgt inn i Senatet for staten Wisconsin i 1946.⁸ Han ble særlig virksom som formann i en underkomite i Senatet i perioden 1953-1954. Disse årene var høydepunktet i McCarthys forholdsvis korte politiske karriere. Den kalde krigen med Sovjetunionen var akkurat i gang, og ble forsterket av Sovjetunionens kommunistiske kupp i Tsjekkoslovakia i 1948. At Sovjetunionen også støttet Nord-Koreas angrep på Sør-Korea i 1950, virket i samme retning.

McCarthy beskyldte den demokratiske Truman-regjeringen for å ha tatt for lett på sitt ansvar med å beskytte USA mot kommunistene, både utenfor og innenfor landets grenser. På

⁶ Freeland 1972: 276.

⁷ Freeland 1972: 276.

⁸ Herman 2000: 41.

det såkalte Wheeling-møtet i West Virginia 9. februar 1950 kom han med en liste over 205 “kommunister” i det amerikanske Utenriksdepartementet som Truman ikke hadde klart å få rensket ut. Denne listen var i beste fall basert på indisier og rykter, og McCarthy hadde ingen fellende beviser å slå i bordet med.⁹ Likevel skulle dette bli startskuddet på McCarthys karriere som USAs fremste kommunistjeger.

McCarthy hadde en unik evne til å skape blest omkring sin person og var regelmessig i avisene.¹⁰ Han skapte lettsolgte overskrifter til de konkurrerende avisene bare ved å åpne munnen. Etter hvert søkte demokratene å få has på denne plagsomme senatsrepresentanten som hele tiden slengte ut påstander mot Truman-administrasjonen. Det ble derfor opprettet en egen komite for å undersøke om påstandene hans var korrekte. Denne komiteen fikk navnet *The Tydings Committee*. Den gikk hardt ut mot McCarthy og forsøkte mer å avsløre McCarthys påstander enn å avsløre eventuelle undergravende kommunistelementer i demokratenes administrasjon.¹¹ Truman hadde for øvrig fått laget et eget lojalitetsprogram for de som skulle ansettes i Utenriksdepartementet. Dette programmet satte strenge krav og gjorde det mulig å fjerne antatte kommunist sympatisører. Det var nok at en skulle ha blitt assosiert med kommunistene. Dette ble kalt “guilt by association”.¹²

I løpet av Tydings-komiteens høringer fikk McCarthy så hard medfart at han vant stor sympati både fra sitt eget republikanske parti og i befolkningen som helhet. Senere brukte det republikanske partiet McCarthy aktivt som et middel til å angripe det demokratiske partiet.¹³ Republikanerne fant raskt ut at demokratenes angrep på McCarthy var formålstjenlig i denne sammenhengen. I 1953 kom det republikanske partiet selv til makten med Dwight D. Eisenhower som president. McCarthy fortsatte å angripe den nye administrasjonen for å ha kommunist sympatier, selv om dette kom til å undergrave hans egen posisjon.¹⁴ Eisenhower hadde adskillig mer autoritet i kommunist spørsmålet enn det Truman hadde hatt, men McCarthys anklager truet med å splitte det republikanske partiet fra innsiden.

Etter hvert begynte McCarthy også å beskyldte hæren for å huse kommunister. Dette var dråpen som fikk begeret til å renne over for de konservative republikanerne, som var McCarthys viktigste allierte.¹⁵ De hadde, som den amerikanske befolkningen generelt, fått nok av det de anså som McCarthys irrasjonelle oppførsel. Dette gjorde at hans

⁹ Powers 1995: 239.

¹⁰ Herman 2000: 231.

¹¹ Griffith 1970: 100f.

¹² Schrecker 1998: 58.

¹³ Griffith 1970: 77 og 87.

¹⁴ Griffith 1970: 224.

¹⁵ Rogin 1971: 260.

popularitetskurve dalte raskt. De liberale republikanerne vedtok sammen med demokratene å vedta å sensurere McCarthy for uanstendig oppførsel den 27. september 1954, og mccarthyæraen gikk raskt mot slutten. Sensurvedtaket hadde hovedsakelig symbolsk verdi og var å oppfatte som en formell fordømmelse av McCarthys handlinger. I praksis førte likevel vedtaket til at McCarthy ble politisk isolert i Senatet og mistet sin støtte blant andre senatorer og hos den amerikanske befolkning.¹⁶

1.4 Forskningslitteratur om den kalde krigen og mccarthyismen

Forskningslitteraturen om den kalde krigen kan på mange måter sees som en “mentalitetshistorie”, hvor de ulike ideologiene skifter over tid. Forskeren Geir Lundestad har delt litteraturen inn i fire skoler: 1) *Tradisjonalistene*¹⁷, 2) *Revisjonistene*¹⁸, 3) *Postrevisjonistene*¹⁹ og 4) *New Cold War History*²⁰. Historikerne som representerer tradisjonalistene, reflekterer til en viss grad det offisielle syn til den amerikanske regjeringen angående den kalde krigens bakgrunn og årsaker, med Sovjetunionen som den hovedansvarlige.²¹ Tradisjonalistene reduserer i sine fremstillinger betydningen av spesielle amerikanske mål. I stedet fremhever de at amerikanerne i sin politikk arbeidet for politiske og økonomiske mål som er fordelaktige for hele verden.²² Deres motpart, revisjonistene, består av historikere som er i opposisjon til og stiller seg kritiske til denne tradisjonelle oppfatningen. Mange av revisjonistene la også hovedansvaret for den kalde krigen på USA. Postrevisjonistene på sin side er historikere som i stor grad har tatt opp i seg og videreutviklet elementer fra tradisjonalistene. *New Cold War History* blir av enkelte betraktet som en syntese av de tre første skoleretningene, mens andre oppfatter den mer tradisjonalistisk. Historikeren Hallvard Tjelmeland introduserer begrepet *posttradisjonisme*. I denne sammenheng fokuserer han på at forskningen vendte tilbake til forestillingen om den sovjetiske politikken som ideologistyrte, og at kommunismen selv hadde lidd et endelig nederlag gjennom sammenbruddet i øst.²³

¹⁶ Griffith 1970: 303 og Fried 1976: 310.

¹⁷ Representanter for den tradisjonalistiske skoleretningen er blant andre Gar Alperovitz, Arthur M. Schlesinger og William H. McNeill.

¹⁸ Talsmenn for revisjonistene er William Appleman Williams og Gabriel Kolko.

¹⁹ Stephen J. Whitfield og John Lewis Gaddis er representanter for den postrevisjonistiske skoleretningen.

²⁰ Vladimir V. Shustov er talsmann for *New Cold War History*. Øvrige forfattere som kan plasseres innenfor eller flere av disse skolene er Henry Kissinger, Gary D. Rawnsley, Bradley Lightbody, John Lewis Gaddis, Geir Lundestad, Göran Rystad, Helge Pharo og Hans J. Morgenthau.

²¹ Pharo 1972: 10.

²² Pharo 1972: 16.

²³ Tjelmeland 2006: 17.

Som for kald krig-forskningen har forskerne motstridende syn på spørsmålet om hvordan fenomenet mccarthyisme oppstod. Jeg har i denne sammenhengen funnet det hensiktsmessig å dele forfatterne inn i ulike skoler for å få frem historikernes ulike posisjoner. Slike inndelinger finnes allerede i forskningslitteraturen, som hovedsakelig er av amerikansk opprinnelse. Min inndeling og utvalg av forskere fra den enkelte skole vil delvis bygge på de to hovedfagsoppgavene i historie til Bøye Mikael Bøyesen: *McCarthyismen i USA: En historiografisk drøfting* (Universitetet i Bergen 1979) og Stian Sand Christensen: *McCarthyismen i USA, ca. 1950-1955* (Universitetet i Oslo 2003). Jeg har valgt å bruke de samme grupperingene i min fremstilling, men med egne begreper i stedet for de amerikanske da jeg mener disse får fram noe de tradisjonelle amerikanske begrepene ikke får fram. Dette skyldes at mine begreper fokuserer på de ulike forklaringene av mccarthyismen, mens de amerikanske begrepene er mer opptatt av å plassere de ulike skolene i forhold til hverandre. De to nevnte hovedfagsoppgavene gir en historiografisk fremstilling av hvordan mccarthyismen har blitt presentert innenfor ulike forskningsskoler. Min oppgave skiller seg fra disse ved at jeg i tillegg fokuserer på hvordan mccarthyismen har blitt behandlet i amerikanske lærebøker på high school-nivå fra 1960-tallet til 2000-tallet. Lærebøkene blir også sammenlignet innbyrdes og sett i forhold til forskningslitteraturen om mccarthyismen i denne perioden.

To eller flere historikere kommer til å representere den enkelte forskningsskole. Jeg vil i det følgende ta for meg følgende fire skoler: 1) *Elite-skolen*, som ble dominerende på 1960-tallet, som Michael Paul Rogin og Robert Griffith er talsmenn for,²⁴ 2) *Truman-skolen*, som hadde sitt utgangspunkt i 1970-tallet og her vil bli representert med forfatterne Richard M. Freeland og Athan Theoharis,²⁵ og 3) *Trussel-skolen*, som ble til på 1990-tallet, etter at ny informasjon ble tilgjengelig for mccarthyismeforskerne ved at tidligere hemmeligstemplede arkiver ble åpnet etter kommunismens fall i Sovjetunionen og Øst-Europa. Forfatterne som skal representere denne retningen, er Richard Gid Powers, Guenter Lewy og Arthur Herman.²⁶ Den fjerde og siste retningen er *Nettverk-skolen* som ble til på 1990- og 2000-tallet. Ellen Schrecker og Michael J. Heale vil stå som representanter for denne skolen.²⁷

²⁴ Karakterisert som "elitistene" i amerikansk litteratur. Andre forskere innenfor denne skolen er Richard M. Fried og Earl Latham.

²⁵ Omtalt som "revisjonistene" i den amerikanske litteraturen. En annen historiker innenfor denne retningen er James Aronson.

²⁶ Omtalt som "nytradisjonalistene" innenfor amerikansk litteratur. Andre forskere her er John Earl Haynes og Regin Schmidt.

²⁷ Omtalt som "post-revisjonistene" innenfor amerikansk forskningslitteratur. En annen forsker innenfor denne retningen er David Caute.

På 1970-tallet fantes det sterke radikale strømninger både i forskningsmiljøet og i opinionen i USA. På 1980-tallet var samfunnet mer preget av nykonservatisme, mens man på 1990-tallet finner en blanding av de to første strømningene. Selv om idealet til forskeren er å fremstille historiske fakta på en så objektiv og saklig måte som mulig, synes disse strømningene å ha påvirket alle forskningsskolene i større eller mindre grad. Dette har nok også sammenheng med at det aktuelle temaet, bakgrunnen for mccarthyismen i USA på 1940- og 1950-tallet, er et såpass ideologisk betent spørsmål at det er vanskelig for forskeren å komme utenom ideologiske betraktninger.

De ulike skolene har blant annet ulik oppfatning av hvem mccarthyistene var. Elite-skolen mener at de var konservative republikanerne. Truman-skolen hevder at Truman-administrasjonen må regnes som de første mccarthyister, mens de konservative republikanerne først senere overtok denne rollen. Trussel-skolen mener på sin side at mccarthyistene var en avart av den generelle antikommunistiske bevegelse, mens Nettverk-skolen hevder at mccarthyistene var et antikommunistisk nettverk som motarbeidet kommunistisk innflytelse. I dette nettverket spilte FBI en nøkkelrolle.

Når det gjelder hva som var målet eller motivet til mccarthyistene, mener Elite-skolen at målet var å ramme liberale demokrater av New Deal-typen. De andre skolene hevder derimot at mccarthyismen bunnet i en frykt for kommunismen. Truman-skolen mener at denne frykten delvis var reell og delvis ble bevisst overdrevet av president Truman som et politisk virkemiddel overfor den amerikanske befolkningen, for å holde på det antikommunistiske initiativet. Trussel-skolen hevder at frykten var reell både for mccarthyistene og den antikommunistiske bevegelse mer allment. Nettverk-skolen, derimot, mener at frykten var innbilt og irrasjonell og bygget på en uvitenhet om kommunismen.

I spørsmålet om hvordan mccarthyismen fikk gjennomslag i det amerikanske samfunnet, finnes det en felles forklaring hos Elite-skolen og Nettverk-skolen: Elitene våget ikke å ta til motmæle mot senator McCarthy av frykt for å miste sin politiske og sosiale posisjon. Truman-skolen legger mer vekt på at mccarthyismen fikk gjennomslag fordi Truman hadde skapt en retorikk som de senere mccarthyister kunne benytte seg av. Presidenten ble dermed handlingslammet fordi han ikke kunne stanse prosessen han selv hadde satt i gang. Trussel-skolen på sin side mener at mccarthyismen fikk gjennomslag som et resultat av at den amerikanske befolkningen oppfattet kommunismen som en reell trussel mot det amerikanske samfunnet.

Hvilken rolle tilskriver så de ulike skolene senator McCarthy i forklaringen på mccarthyismens fremvekst? Elite-skolen er den av skolene som fokuserer mest på sensoren.

De hevder at McCarthys manipulasjon av pressen førte til at elitene i samfunnet ikke våget å konfrontere ham. Dermed fikk senatoren stort spillerom til å utfolde seg. Nettverk-skolen fokuserer minst på McCarthy og hevder at det var FBI som var det byråkratiske "hjertet" i mccarthyismen. Truman-skolen mener det var først etter 1950 at McCarthy fikk en viss påvirkningskraft på mccarthyismebevegelsen, mens mccarthyistene før 1950 hadde bestått av Truman-administrasjonen selv. Trussel-skolen tilskriver også McCarthy en viss rolle i etableringen av mccarthyismen, ved at han forsterket frykten hos det amerikanske folk for kommunismen.

Mens Elite- og Truman-skolen søker å forklare mccarthyismen fra et nøytralt politisk utgangspunkt, er ikke dette tilfelle med Trussel- og Nettverk-skolen. Det finnes en påtakelig spenning i forskningslitteraturen mellom disse to skolene, og holdningene og ideologiene kommer klart til uttrykk. Nettverk-skolen mener at mccarthyismen var en forkastelig og urettferdig "heksejakt" på kommunister. Trussel-skolen går imot dette og hevder at selv om mccarthyismen var et intellektuelt blindspor fra den generelle antikommunistiske bevegelse, var den likevel uttrykk for en reell frykt for USAs sikkerhet.

1.5 Lærebokforskning

Læreboklitteraturen gjenspeiler mange av de ideene og problemene som står sentralt og er viktige i samtiden. Denne litteraturen kan slik sett gi et bilde av hvilket kulturinnhold som samfunnet oppfatter som betydningsfullt å rette oppmerksomheten mot i skolen.²⁸

Lærebøkene er også produsenter av historiebevissthet hos elevene og en av de få solide uttrykk for meninger om historie i samfunnet. De er dermed med på å formidle faglig oppfatning og skape faglig bevissthet.²⁹ Fremdeles er læreboken det mest sentrale læremiddel. Dette skyldes mye at kunnskapen kan organiseres mellom to permer, og at skriftspråket i sin kunnskapsformidling gir mer stabilitet og fasthet enn flyktige auditive inntrykk.³⁰

Som studieobjekter for lærebokanalytikerer fungerer lærebøkene som en kilde til å søke kunnskap om formidling av faglig informasjon. De er både produkter og produsenter av kunnskap og holdninger i et samfunn på en og samme tid. Skolebøker representerer en form for felles informasjon som alle unge i løpet av en relativt lang tidsperiode blir "utsatt" for.³¹

²⁸ Bjørndal 1982: 17.

²⁹ Angvik 1982: 377.

³⁰ Bøe 1995: 116.

³¹ Angvik 1982: 368.

En lærebok oppstår ikke i noe vakuum, men er et resultat av en større kontekst der flere ulike faktorer påvirker bøkens innhold og framstilling. Forskningsmessig befinner lærebøker i historie seg i et kryssfelt mellom to ulike typer forskning. På den ene siden kan man vektlegge “lærebok”-begrepet, mens man på den andre siden kan fokusere på “historie”-begrepet. Følgelig kan selve vurderingskriteriene for lærebøker settes opp på en skala hvor man i den ene enden har historievitenskapelighet som målestokk, mens man i den andre enden har den pedagogiske tilretteleggelsen som målestokk.³² Begge deler vil kunne påvirke lærebokens utforming og innhold, på samme måte som læreplaner, undervisningsveiledning og forfatterens bakgrunn. Jeg vil i denne oppgaven fokusere på det historievitenskapelige aspektet, og ikke det pedagogiske.

Presentasjon av temaene innenfor lærebøkene

Jeg vil her presentere en del viktige tema som i særlig grad er knyttet til mccarthyismen. Jeg vil i oppgaven analysere fremstillingen av temaene og sammenligne dem på tvers av lærebøkene, og med fremstillingen av den generelle forskningslitteraturen om mccarthyisme. Mccarthyismen vil bli definert bredt og delt opp i de to bolkene “Mccarthyisme før 1950” og “Mccarthyisme etter 1950”. Mccarthyismen som fenomen er først og fremst knyttet til personen Joseph R. McCarthy, som fikk sitt politiske gjennombrudd i 1950. Gjennom inndelingen ønsker jeg å få fram at enkelte hendelser i forkant av 1950 var med på å skape den antikommunistiske politikken som McCarthy senere tok i bruk og videreutviklet.

Temaene under “Mccarthyisme før 1950” kommer til å være:

- 1) Taft-Hartley Act
- 2) rettssaken mot de elleve kommunistlederne
- 3) rettssaken mot Alger Hiss
- 4) McCarran Internal Security Act

Temaet under “Mccarthyisme etter 1950” vil være:

- 5) personen Joseph R. McCarthy og hans antikommunistiske virksomhet.

En viktig hendelse innenfor mccarthyismeforskningen, henrettelsen av Julius og Ethel Rosenberg, er for omfattende og komplisert til å bli behandlet, og forutsetter at man tar opp en

³² Poulsen 1998: 100.

del momenter som går utover fenomenet mccarthyismen. Det kommer derfor i all hovedsak til å bli utelatt i denne oppgaven.³³

For å unngå at drøftingsdelen blir for oppstykket med oppramsinger når jeg henviser til den enkelte lærebok, kommer jeg til å referere til forfatterne ved etternavnet til den første forfatteren. En kort presentasjon av temaene følger nedenfor:

1) *Taft-Hartley Act* var en lov fra 1947 som innevarslet sterke begrensninger i de rettighetene arbeidernes fagforeninger tidligere hadde hatt i forhold til arbeidsgiverne. Et av punktene som fagforeningene måtte akseptere, var at alle fagforeningslederne måtte skrive under på en erklæring hvor de sverget på at de ikke var medlem i kommunistpartiet eller identifiserte seg med noen av kommunismens doktriner. President Truman la ned veto mot denne loven.³⁴ Trumans veto hadde mest en symbolverdi, da han visste at hans veto kom til å bli nedstemt i Kongressen, der republikanerne, sammen med enkelte konservative demokrater, var i flertall og kom til å vedta loven.³⁵ Dette berører et sentralt punkt blant en del forskere, nemlig at mccarthyismen ble brukt som et politisk middel i kampen mellom republikanerne og demokratene. *Taft-Hartley Act* var i denne sammenhengen forløperen til en av flere større konflikter mellom de to partiene.

2) *Rettsaken mot de elleve kommunistlederne*: På slutten av 1940-tallet forsvant det lille og politisk ubetydelige kommunistpartiet i USA fra den politiske arena. Bakgrunnen for dette var at partiets generalsekretær Eugene Dennis og elleve andre høytstående medlemmer av partiet ble arrestert av de amerikanske myndigheter 20. juli 1948. De ble tiltalt og senere dømt for å ha planlagt voldelige aksjoner mot den amerikanske regjeringen.³⁶ I denne sammenheng benyttet myndighetene seg av en lov som forbød oppvigleri, den såkalte *Smith Act*. Da rettsaken kom i gang, ble partiets talsmann i retten, William Z. Foster, etter hvert fritatt på grunn av dårlig helse. Dermed stod man igjen med elleve kommunistledere. Rettsaken kom til å markere en hardere linje overfor kommunistene, og fikk avgjørende betydning når det gjaldt etableringen av det mccarthyistiske “apparat”.³⁷ I kjølvannet av rettsaken fulgte blant annet en svartelisting av medlemmer fra underholdningsbransjen, som man antok kunne være kommunister eller positive til kommunismens ideologi. En underkomite i Senatet, *House*

³³ Julius og Ethel Rosenberg ble – som de eneste amerikanere under den kalde krigen – dømt for å være russiske spioner og henrettet av de amerikanske myndigheter den 19. juni 1953. Se Schrecker 2002: 156.

³⁴ Cauter 1978: 355.

³⁵ Christensen 2003: 122.

³⁶ Schrecker 2002: 49.

³⁷ Schrecker 1998: 319.

Committee on Un-American Activities (HUAC), spilte en fremtredende rolle i denne prosessen. HUAC var en komite som McCarthy senere kom til å samarbeide tett med og øve innflytelse på i perioden 1950-1954. En viktig side ved HUACs aktiviteter var den frykt folk etter hvert kom til å få for komiteen. Kritikkk kunne lett føre til at man falt i unåde og risikerte å miste både jobb og hjem som følge av komiteens aksjoner.³⁸

3) *Alger Hiss* hadde tidligere vært politisk direktør i Utenriksdepartementet og var et kjent navn i den amerikanske befolkningen. Hiss ble mistenkt for å ha vært spion for Sovjetunionen, men fordi foreldelsesfristen i bevisene mot ham hadde gått ut, ble han i stedet dømt for å ha avgitt falsk forklaring om sitt tidligere medlemskap i en kommunistisk organisasjon. Hiss-saken i 1948 skapte stort oppstyr i USA. HUAC hadde hatt en fremtredende rolle med å forberede rettsaken mot Hiss, som var med på å legitimere HUAC og overbeviste befolkningen om at komiteen var effektiv i forhold til å avsløre kommunister.³⁹

4) *McCarran Internal Security Act*: Denne loven ble vedtatt av Kongressen i september 1950, et halvt år etter at McCarthy hadde holdt sin tale i Wheeling. Til tross for at loven ble vedtatt etter at McCarthy fikk sitt politiske gjennombrudd, kommer jeg til å se loven i sammenheng med den antikommunistiske *Taft-Hartley Act* fra 1947 og en del av “mccarthyismen før 1950”. Loven krevde at organisasjoner som var kommunistiske eller vennligsinnede overfor kommunismens ideologi, skulle registrere seg hos de amerikanske myndigheter. Loven tillot at myndighetene i nødssituasjoner ved mistanke kunne fengsle mennesker de antok var tilbøyelige til å spionere eller utføre sabotasjeaksjoner. Loven innebar også en skjerping av straffene mot oppvigleri og spionasje. President Truman la ned veto mot denne loven, på lik linje med *Taft-Hartley Act* fra 1947, men ble også ved denne anledning nedstemt av Kongressen.⁴⁰

5) Om *Joseph R. McCarthys* rolle, se side 7.

³⁸ Rogin 1967: 255.

³⁹ Griffith 1970: 45 og Schrecker 2002: 36, 64f.

⁴⁰ Se for øvrig Griffith 1970: 117.

Kapittel 2: Mccarthyisme: et elitefenomen?

I dette kapittelet skal jeg presentere og analysere tre lærebøker fra 1960-tallet. Men aller først vil jeg presentere Stephen J. Whitfield sin kulturhistoriske tolkning av det amerikanske samfunnet på 1950-tallet, for deretter å se kort på forskningen om den kalde krigen fra 1960-tallet og begrepet *revisjonister*. Videre vil jeg presentere mccarthyisme-forskningen i samme periode og den forskningsskolen jeg tidligere har kalt *Elite-skolen*, hvor Nelson W. Polsby, Michael Paul Rogin og Robert Griffith fremstår som de sentrale forskerne. Et viktig trekk ved denne forskningsskolen er at personen Joseph R. McCarthys ansvar for mccarthyismen vektlegges sterkt. Forskerne tolker dessuten mccarthyismen mye som en partikamp mellom det republikanske og demokratiske partis folkevalgte representanter. En overordnet problemstilling i dette kapittel blir derfor om lærebøkene reflekterer denne utvikling i forskningen. Forskingen og lærebokforfatterne avspeiler datidens politiske tenkning og de ideene som hersket i samfunnet på 1960-tallet. Vi skal derfor først se litt nærmere på denne “rammefaktoren”.

2.1 Politisk tenkning i det amerikanske samfunnet

“Mccarthyisme” er begrepet historikerne har brukt for å beskrive perioden, men fenomenet ble ikke bare assosiert med senator Joseph R. McCarthy fra Wisconsin. Kommunistfrykten preget hele det amerikanske samfunnet. Litteratur, filmer, kunst og media – spesielt det nye fjernsynet – hamret konstant inn budskapet om at det fantes en intern fiende, som arbeidet for å korrumpere den amerikanske måten å leve på. Det er blitt hevdet at denne “krigen” innenlands mot kommunismen slapp løs en frykt som svekket og undertrykket det åpne og lovlige samfunns tradisjonelle forpliktelser.⁴¹

Under den kalde krigen fra slutten av 1940-tallet til midten av 1950-tallet eksisterte det en stor motstand mot kommunismen hos den amerikanske befolkningen. Utenlands mobiliserte regjeringen store militære ressurser for å kjempe mot sovjetisk ekspansjonisme. Hjemme konkurrerte politikerne med hverandre i å demonstrere handlekraft overfor ethvert uttrykk for kommunistiske holdninger og sympatier.⁴²

Den voldsomme reaksjonen mot kommunistene innad i USA var delvis et produkt av frustrasjon, særlig etter september 1949 da president Truman opplyste det amerikanske folk

⁴¹ Whitfield 1996: viii.

⁴² Whitfield 1996: vii.

om at Sovjetunionen hadde detonert sin første atombombe. Med dette var ikke USA lenger den eneste nasjon i verden med tilgang på atomvåpen, og amerikanerne kunne ikke lenger føle samme trygghet som tidligere.⁴³ Siden en atomkrig med Sovjetunionen ikke var noe alternativ, bidro dette til å styrke antikommunismen på den hjemlige arena. USA ønsket ikke å angripe Sovjetunionen direkte. De mest iherdige antikommunistene gikk heller til angrep på sine landsmenn da dette var et mye enklere og mer “praktisk” alternativ. Særlig var dette påfallende etter Korea-krigen. Dessuten hadde få borgere en vedvarende interesse for utenrikspolitikk, noe som var med på å forsterke antikommunismen på amerikansk jord.⁴⁴

Ifølge Stephen J. Whitfield kom denne utviklingen til å prege hele den amerikanske kulturen. Verdier, oppfatningene, og de måtene amerikanernes virkelighetsforståelse kom til uttrykk på, ble farget av den pågående antikommunistiske debatt. Kampen mot kommunismen ledet til en felles fortolkning av områdene politikk og kultur. Dette førte til at myndighetene sensurerte og boikottet filmer de ikke hadde sett, og fjernet bøker fra biblioteket som de ikke hadde lest. Sammenblanding av offentlig og privat sfære var et karakteristisk kjennetegn for perioden. Det ble forventet at borgerne skulle delta i denne kampen. Nøytralitet var ikke noe alternativ. Manglende entusiasme i beskrivelsen av det amerikanske samfunnet var således ikke akseptabelt.⁴⁵

Myndighetenes rett til å blande seg inn i kulturelle aktiviteter ble tatt for gitt. Det kulturelle liv ble begrenset av myndighetenes konvensjoner på områder som var langt unna deres kompetansefelt eller juridiske makt. Dette ble et vidt utbredt fenomen, og førte til at utallige karrierer ble ødelagt. Som et resultat av dette er det blitt hevdet at USA begynte å ligne på den typen samfunn det ønsket å motarbeide, et totalitært samfunn som innførte politiske standarder overfor sin kunst, og forlangte at innbyggerne skulle ta del i “borgerskapstester”. Ifølge Stephen J. Whitfields kulturhistoriske tolkning gjennomsyret antikommunismen alt i det amerikanske samfunn.⁴⁶

Den kalde krigen snevret således inn og forandret den amerikanske kulturen. Kulturen ble politisert som et resultat av at patriotiske antikommunister tilegnet seg metodene til sine kommunistiske fiender, i tillegg til at tyngdepunktet i amerikansk politikk ble flyttet til høyresiden. De amerikanske borgeres rettigheter ble også kraftig redusert dersom man var kommunist. Bevegelsesfriheten, muligheten til å ha politiske forbindelser, sjansen til å få et

⁴³ Whitfield 1996: 4f.

⁴⁴ Whitfield 1996: 9.

⁴⁵ Whitfield 1996: 10.

⁴⁶ Whitfield 1996: 11.

yrke (selv om risikoen mot den nasjonale sikkerheten var irrelevant) var liten dersom man var eller hadde vært kommunist.⁴⁷

Cubakrisen høsten 1962 økte frykten hos det amerikanske folk.⁴⁸ Det hevdes av enkelte kald krig-forskere at innledningen til Cubakrisen var at Sovjetunionens statsleder Nikita Khrusjtsjov ønsket å styrke sin posisjon i Europa. Khrusjtsjov fikk tillatelse av Cubas president Fidel Castro til å plassere førti mellomdistanseraketter med stridshoder på øya, men et amerikansk overvåkningsfly (et såkalt U-2-fly) oppdaget disse. USAs president John F. Kennedy beordret raketten fjernet, og Khrusjtsjov måtte til slutt akseptere dette.⁴⁹ Til gjengjeld måtte USA love å ikke angripe Cuba, i tillegg til å fjerne sine raketter fra Tyrkia. Cubakrisen skapte en frykt hos folk flest for at en tredje verdenskrig var nært forestående. Denne spenningen og frykten dannet også noe av bakteppet for amerikanske lærebokforfattere på 1960-tallet, og deres arbeid kan selvsagt ha blitt påvirket av dette.

Etterkrigstiden var for øvrig preget av en sterk rivalisering mellom det republikanske og det demokratiske partiet. I store deler av denne perioden (1950-1953) var demokratene Harry S. Truman president i USA (1945-1953). Truman ble det fremste målet for Joseph R. McCarthy sine kommunistanklager, noe som også fikk støtte fra andre republikanere.⁵⁰ Da Dwight Eisenhower overtok som president i 1953, falt derimot McCarthy raskt i unåde blant sine egne siden han fremdeles angrep presidenten – selv om presidenten nå kom fra hans eget parti. Eisenhower satt i presidentembetet frem til 1961, da han ble etterfulgt av to demokrater; først John F. Kennedy 1961-1963, deretter Lyndon Johnson 1963-1969. Richard Nixon fra det republikanske parti overtok i 1969, og satt som president til 1974. De to konkurrerende partiene skiftet altså om å ha makten fra den tid hvor McCarthy dukket opp på den politiske scene, frem til de aktuelle lærebøkene ble skrevet på 1960-tallet.

2.2. Kald krig-forskning på 1960-tallet

Den kalde krigen med dens polarisering mellom øst og vest kom i mange år til å prege ikke bare storpolitikken med dets motsetninger og spenninger, men også menneskenes virkelighetsoppfatning. Amerikanske historikers fremstilling av den kalde krigen på 1940- og 1950-tallet kom til å bli dominert av dette perspektivet. Disse historikerne ble karakterisert som *tradisjonister*, og deres syn på den kalde krigens opprinnelse var nært knyttet til den

⁴⁷ Whitfield 1996: 14.

⁴⁸ Cubakrisen inntraff i perioden 14. oktober til 20. november 1962. Se Paul og Mikael Holt 1997: 38.

⁴⁹ Sibley 1998: 16.

⁵⁰ Griffith 1970: 87.

offisielle, politiske oppfatningen. Tradisjonalistene var først og fremst opptatt av hvordan man skulle forklare den kalde krigens opprinnelse og natur. Historikerne hadde i lengre tid vært opptatt av dette spørsmålet, men det var først på 1960-tallet at debatten skjøt fart. Tidsmessig hang denne sammen med forkastelsen av det todelte verdensbilde, og den intensive debatt om USAs utenrikspolitikk som ble utløst av Vietnamkrigen.⁵¹

Mens tradisjonalistene så på Sovjetunionen som den aktive og aggressive parten i den prosessen som skapte kald krig, vokste det i denne perioden også fram en *revisjonistisk* kald krig retning. Forskerne innenfor denne retningen var kritiske til forestillingene om det polariserte verdensbilde, den kommunistiske verden som en monolistisk blokk styrt fra Moskva og kommunismen som en altoverskyggende trussel mot den frie verden. Den revisjonistiske retningen hevdet at Sovjetunionen var grunnleggende defensivt organisert, mens USA var pådriveren bak todelingen av verden, gjennom å utnytte sin enorme økonomiske styrke til å nyordne verden i sitt bilde.⁵²

Felles for tradisjonalistene og revisjonistene var at begge retningene mente at utviklingen i Øst-Europa hadde en avgjørende betydning for at samarbeidet i krigsårene gikk over i kaldkrigs konfrontasjon mellom USA og Sovjetunionen. Utviklingen fikk likevel en helt ulik tolkning. Revisjonistene hevdet det var USAs aggressive politikk overfor Øst-Europa, dets uvillighet til å akseptere legitime russiske sikkerhetsinteresser og ignorering av tidligere avtaler, som førte til den kalde krig. Tradisjonalistene hevdet på sin side at årsaken til den kalde krig lå i russernes hensynsløse undertrykkelse av demokratiske krefter i de østeuropeiske landene. Motsetningene mellom de to kaldkrigsskolene gjaldt så vel Sovjetunionens hensikter som synet på USAs utenrikspolitikk.⁵³

2.3 Forskning om mccarthyismen på 1960-tallet – Elite-skolen

Forskningen om mccarthyismen som et historisk fenomen oppstod på 1960-tallet. Jeg har valgt å kalle denne forskningen *Elite-skolen*. Det har sammenheng med hva slags oppfatning forskningen hadde av mccarthyismen, og hvordan fenomenet kan forklares.

Elite-skolen oppstod på 1960-tallet og representantene for denne retningen hevdet at mccarthyismen kunne forklares som et elitefenomen og som et resultat av det amerikanske

⁵¹ Rystad 1983: 5 og 7.

⁵² Tjelmeland 2006: 16.

⁵³ Tjelmeland 2006: 31. Fremtredende representanter innenfor den revisjonistiske forskningsskolen er bl.a. William Appleman Williams med *The Tragedy of American Diplomacy* fra 1959, D. F. Fleming med *The Cold*

politiske systemet.⁵⁴ Utgangspunktet var en artikkel av statsviteren Nelson W. Polsby⁵⁵ fra 1960: “Towards an Explanation of McCarthyism”.⁵⁶ Elite-skolens forskere hevdet at det var de republikanske politikerne som drev frem mccarthyismen. De var derfor opptatt av dette fenomenet på den måten som det fremstod i politikken – som et resultat av spesielle maktforhold innenfor Senatet, mellom Senatet og presidenten, og mellom de politiske partiene.⁵⁷

Fenomenet mccarthyismen ble av Elite-skolens forskere oppfattet som synonymt med anklager om kommunistisk innflytelse innenfor den amerikanske stat, anklager som hovedsakelig ble båret frem av personer som hadde noe å tjene på å sverte de statsansatte.⁵⁸ Som nevnt innledningsvis var Nelson W. Polsby, Michael Paul Rogin og Robert Griffith de fremste forkjemperne for dette synet.⁵⁹ Jeg vil utdype deres oppfatninger i teksten nedenfor.

Nelson W. Polsby hevder at mccarthyismen kan oppfattes som et politisk fenomen, og at McCarthy først og fremst fikk gjennomslag for sine påstander på grasrota hos de republikanske velgerne. Polsby framhever fem årsaker til at McCarthy fikk betydning i politikken. For det første spilte McCarthy en viktig rolle innenfor det republikanske partiet, og ble brukt som et våpen i den politiske kampen mot det demokratiske partiet. Den andre årsaken er at McCarthy ble beskyttet i kraft av å være et medlem av Senatet. Dette gav ham immunitet overfor injuriersøksmål, tilgang på en egen stab og makt til å foreta egne høringer og utstede stevninger. For det tredje blir McCarthy beskrevet som en politisk entreprenør som utnyttet massemedias behov for sensasjonspregete nyheter for å få oppmerksomhet rundt sin egen person. Den fjerde faktoren ifølge Polsby var Truman-administrasjonens manglende evne til å tilbakevise påstandene om at det fantes kommunister blant de statsansatte. Til slutt peker han på at Eisenhower-administrasjonen, etter ordre fra president Eisenhower selv, lot McCarthy få utfolde seg uten innvendinger.⁶⁰

Statsviteren Michael Paul Rogin hevder at republikansk partitilhørighet var et samlende kjennetegn for McCarthys tilhengere. Rogin skiller i denne sammenhengen mellom konservative og liberale republikanere, hvor de konservative fremstår som McCarthys

War and its Origins, 1917–1960 fra 1961, Walter LaFeber sin bok, *America, Russia, and the Cold War* fra 1967 og David Horowitz med *Det kalla krigets myter* fra 1968.

⁵⁴ Christensen 2003: 56.

⁵⁵ Man utgikk fra Polsby og dannet en forskningsskole.

⁵⁶ Trykt i *Political Studies. The Journal of the political Studies Association of the United Kingdom*, nummer 3, årgang 8, oktober 1960.

⁵⁷ Christensen 2003: 56.

⁵⁸ Christensen 2003: 56.

⁵⁹ Se boken til Rogin, Michael Paul 1967, *The Intellectuals and McCarthy: The Radical Specter* og Griffith, Robert 1970, *The Politics of Fear: Joseph McCarthy and the Senate*.

⁶⁰ Polsby 1960: 258; 263f.

viktigste støttespillere. De konservative hadde sitt geografiske tilholdssted i Midtvesten i USA, mens de liberale ofte bodde langs Østkysten. De konservative mente at myndighetene burde være isolasjonistisk i sin utenrikspolitikk og liberalistisk i sin økonomiske politikk, mens de liberale på sin side ønsket at myndighetene burde innta et mer åpent og liberalistisk standpunkt både i utenrikspolitiske og økonomiske spørsmål.

Senator McCarthy hadde selv sin base i det konservative Midtvesten og oppnådde makt og fordeler ved at han aktivt spilte på splittelsen i sitt eget republikanske parti som et middel til å skape en politisk karriere.⁶¹ Denne motsetningen mellom konservative og liberale eksisterte allerede da McCarthy dukket opp på den politiske arena, men ble forsterket og utdypet gjennom senatorens politiske taler. Rogin mener at to av de viktigste gruppene blant McCarthys tilhengere var handelsmenn og pensjonerte offiserer fra den amerikanske hæren. De var misfornøyde både med Roosevelt-administrasjonens New Deal-politikk og Truman-administrasjonens militærpolitikk, spesielt måten Korea-krigen ble ført på.⁶²

Ifølge Rogin var det dette som var mccarthyistenes fremste mål: å ramme liberale demokrater av New Deal-typen. De hadde etter mccarthyistenes syn vært for opptatt av utenrikspolitikk på bekostning av amerikansk innenrikspolitikk og brukt for store ressurser, blant annet i forbindelse med Marshall-hjelpen. Dessuten var mccarthyistene sterkt kritiske til den måten demokratene hadde handlet på i Korea-krigen, der disse hadde gått inn for en "begrenset krig"⁶³, i stedet for en mer altomfattende bekjempelse av kommunismen. Av denne grunn ville mccarthyistene at demokratenes administrasjon skulle bli erstattet av en mer handlekraftig, republikansk administrasjon.⁶⁴

Rogin hevder videre at McCarthy ble brukt av republikanske elitepolitikere i Washington D. C. som skyts mot det demokratiske partiet. Som politisk bevegelse var mccarthyismen således et elitefenomen og den øvrige befolkningens rolle oppfattes som relativt begrenset. Rogin hevder videre at mccarthyismen fikk gjennomslag fordi liberale republikanere og demokrater ikke våget å ta til motmæle mot senator McCarthys mange anklager mot demokratene for å være kommunister.⁶⁵ En fare ved å angripe McCarthy var at man raskt kunne bli utsatt for et motangrep av senatoren selv. Med sin store påvirkningskraft overfor amerikansk massemedia kunne han lett henge ut sine motstandere og sette en stopper

⁶¹ Rogin 1967: 220.

⁶² Rogin 1967: 250.

⁶³ Av frykt for å komme i konflikt med Kina. Se Rogin 1971: 224.

⁶⁴ Rogin 1971: 254.

⁶⁵ Rogin 1971: 254f.

for deres politiske karriere.⁶⁶ Personen McCarthy blir i denne sammenheng tillagt mye større betydning for mccarthyismens gjennomslag enn det som er tilfellet i de andre forskningsskolene, som vil bli presentert i påfølgende kapitler.

Historikeren Robert Griffith er inne på mye av det samme, men fokuserer i sin forklaring mer på president Eisenhower som overtok etter Truman i 1953. Griffith hevder at McCarthy fikk spillerom til å utfolde seg fordi Eisenhower ønsket å bevare enheten innenfor det republikanske partiet, og følgelig var tilbakeholden med å kritisere McCarthys brutale fremferd overfor antatte kommunister. Presidenten var klar over hvor stor påvirkningskraft og makt senatoren hadde innenfor sitt eget parti, og ønsket at det republikanske partiet skulle stå sammen i konfrontasjonen med demokratene.⁶⁷

2.4 Presentasjon av lærebøkene

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere og analysere tre lærebøker fra 1960-tallet: 1) Leland D. Baldwin og Mary Warring: *History of Our Republic* (796 sider, utgitt i 1965)⁶⁸, 2) Richard og Louise C. Wade, og Howard B. Wilder: *A History of the United States* (880 sider, utgitt i 1966)⁶⁹ og 3) James A. Frost, Ralph Adams Brown, David M. Ellis og William B. Fink: *A History of the United States. The Evolution of a Free People* (689 sider, utgitt i 1969).⁷⁰

⁶⁶ Rogin 1971: 228.

⁶⁷ Griffith 1970: 198.

⁶⁸ Boken er inndelt i 27 kapitler. Av disse er det kapittel 25 "Postwar Domestic Problems" som er interessant i vår sammenheng. Kapittelet er på 24 sider og fire av disse sidene er viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Det gjelder avsnittene "The Taft-Hartley Act, 1947", "The Definition of Treason", "The Menace of Subversion", "McCarthyism" og "The Supreme Court and the Citizens".

⁶⁹ Boken har totalt 38 kapitler, og kapittel 37 "Truman and Eisenhower Deal With Difficult Problems at Home", er det mest relevante for oss i denne analysen. Kapittelet er på 24 sider, og av disse er fem sider viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Det gjelder avsnittene "Congress passes the Taft-Hartley Act", "A new immigration act is passed", "The United States investigates Communist sympathizers", "Communists are convicted under the Smith Act", "The McCarran Internal Security Act is passed", "McCarthy publicizes the Communist issue" og "The Senate censures McCarthy".

⁷⁰ Boken har til sammen 32 kapitler, og kapittel 30 "President Truman Tackles Postwar Problems" og kapittel 31 "The Fair Deal Gives Way to Modern Republicanism" er de relevante i denne sammenheng. Kapittel 30 er på 20 sider og av disse har Joseph R. McCarthy og mccarthyismen fått seks sider under avsnittene "Harry S. Truman", "The Taft-Hartley Act restricts the power of the unions", "The containment policy is formulated", "The nation overreacts to danger from domestic Communism" og "McCarthyism divides the country". Kapittel 31 er på 18 sider og av disse er en side viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen i avsnittet "3. Eisenhower Continues the Containment Policy". Det finnes dessuten et samlekapittel bakerst i boken "At the Feet of Herodotus", som

Leland D. Baldwin og Mary Warring:

History of Our Republic (1965)

Mccarthyisme før 1950

Baldwin gir en detaljert beskrivelse av *Taft-Hartley Act*. Generelt forfekter Baldwin et negativt syn på kommunismen og kommunistene, og dette kommer også til uttrykk i beskrivelsen av *Taft-Hartley Act*. Det settes hermetegn over lovens mål som var å beskytte nasjonal "helse og sikkerhet": "The act provided that whenever the national 'health or safety' was threatened by a strike the President could obtain from a federal court."⁷¹

Det heter videre at kommunistene i USA ved gjentatte anledninger brukte metoder som var med på å bryte ned samfunnsordenen og skape sosial uro. Det blir også sagt at kommunistene, når de ble konfrontert med realitetene, ofte gjemte seg bak den amerikanske grunnloven ved å søke beskyttelse i lover som garanterte talefrihet, trykkefrihet og forsamlingsfrihet: "When attacked they [the communists] have often been able to appeal for protection to the laws guaranteeing freedom of speech, press, assembly, and so on."⁷²

Senere i avsnittet viser Baldwin til dommer Oliver Wendell Holmes, som i 1919 definerte frihetsbegrepet ved å si at den enkeltes frihet ikke eksisterer i tilfeller hvor den kunne bli brukt til å skape "en klar og nærværende fare" mot den sittende regjering. I forbindelse med selve rettssaken mot kommunistlederne blir det vist til en annen dommer, Learned Hand, som avviste en anke fra de tiltalte ved å trekke opp en linje mellom "falsk lære"-begrepet, som han definerte som konstitusjonelt lovlig, og konspirasjonsbegrepet, som han definerte som forræderi. Av denne grunn opprettholdt Hand dommen mot de tiltalte ved å erklære at en konspirasjon blir forræderi når den skaper en sannsynlighet for fare.⁷³ Baldwin konkluderer med at rettssaken mot de tiltalte hadde vist at kommunistpartiet måtte defineres som en slik konspirasjon, hvis mål var å styrte den amerikanske regjeringen ("the Communist party was a conspiracy to overthrow the government").

inneholder flere relevante artikler, bl.a. tosidertartikkelen "Was Alger Hiss Guilty of Espionage?" med overskriften "Historic Puzzlers".

⁷¹ Baldwin/Warring 1965: 717.

⁷² Baldwin/Warring 1965: 725.

⁷³ Baldwin/Warring 1965: 726.

Baldwin støtter seg altså til dommer Hand når kommunistpartiet defineres som en konspirasjon, og dermed som et grunnlag for å iverksette en tøffere linje og hardere virkemidler mot kommunistene.

Når det gjelder Alger Hiss, blir han karakterisert som illojal. Innledningsvis i dette avsnittet nevnes en rekke rettssaker som satte illojalitet i det amerikanske samfunnet på dagsordenen. HUACs rolle i forbindelse med Hiss-saken blir også understreket: “*The House Committee on Un-American Activities* listened to the testimony of a number of communists and instigated the trial of Alger Hiss, a State Department official; he was sentenced to prison for perjury.”⁷⁴

McCarran Internal Security Act blir behandlet kort på slutten av avsnittet “The Menace of Subversion”. Baldwin hevder at årsaken til at loven ble vedtatt var at myndighetene ønsket å få kontroll over den kommunistiske fare. Det antydes likevel at loven ikke gikk langt nok i kampen mot kommunismen: “However when it ordered Communists to register as foreign agents it provided that such membership would not constitute a crime.”⁷⁵ Dette gjorde at loven ikke fikk sin ønskede effekt. Ifølge Baldwin kom det til å bli en stor belastning for FBI og deres kamp for å bekjempe kommunistisk, undergravende aktivitet (“its efforts to fight Communist subversion”) i samfunnet.

Mccarthyisme etter 1950

I avsnittet “McCarthyism” fokuserer Baldwin innledningsvis på at republikanerne hadde tatt kontroll over Kongressen da McCarthy dukket opp på den politiske scenen og ble leder for Senate Committee on Investigations (SCI).⁷⁶ Det heter at McCarthy fikk stor innflytelse over denne komiteen, som ble brukt til å innkalle personer han mistenkte for å være kommunister. Den antikommunistiske kampanje startet nesten omgående, og folk forsto snart at hans mål ikke bare var nasjonal oppmerksomhet, men også personlig politisk gevinst. Baldwin hevder at McCarthy langet ut i alle retninger med beskyldninger. Blant annet påstod han at det demokratiske parti skulle være for “bløthjertet” (“soft”) overfor kommunismen.

⁷⁴ Baldwin/Warring 1965: 726.

⁷⁵ Baldwin/Warring 1965: 726

⁷⁶ Baldwin/Warring 1965: 726f.

Et viktig moment var McCarthys ønske om å redusere den utøvende makt. Her fulgte han i sporet til tidligere republikanere, og blir derfor oppfattet som en videreformidler av den antikommunistiske tradisjonen som hadde eksistert innenfor det republikanske partiet:

“One of his [Joseph R. McCarthy’s] objects plainly was to reduce executive power. This had been a desire of conservative Republicans (...) McCarthy used his investigative power to harass any person he disliked. He rarely proved much, but he always left the shadow of disloyalty. His method of asserting “guilt by association” cast a pall of fear over government employees.”⁷⁷

Baldwin peker på at konflikten mellom det republikanske og det demokratiske parti allerede eksisterte da McCarthy fikk oppmerksomhet og publisitet rundt sin person. McCarthy ble dermed brukt som et politisk våpen av republikanerne mot demokratene, som han beskyldte for å ha gjort en dårlig jobb med å beskytte landet mot kommunistene.

Videre antydes det at en av årsakene til at McCarthy etter hvert kom til å få et sensurvedtak mot seg fra Senatet: I sin jakt på personlig oppmerksomhet forvandler han seg fra å være et nyttig politisk våpen til å bli en ødeleggende kraft i det republikanske partiet. McCarthy var viktig å ha med på laget mens det republikanske partiet var i opposisjon under den demokratiske Truman-regjeringen. Idet Eisenhower dannet en ny regjering og partiet kom i posisjon, var det ikke det samme behovet for McCarthy og hans kommunistbeskyldninger. Til overmål angrep han også sitt eget parti. Det understrekes at Eisenhower var klar over hvor stor makt McCarthy hadde, og derfor ikke ønsket å utfordre ham for å unngå splid i egne rekker.

Baldwin tar avstand fra McCarthys uttalelser om at Eisenhower-administrasjonen var forrædersk og utrettet for lite i kampen mot kommunismen. Det virker som om forfatterne har stor respekt for republikanerne, og da spesielt president Eisenhower. Likevel antyder de at Eisenhower gav McCarthy for frie tøylar, noe som førte til at det republikanske partiet tapte terreng i kampen mot demokratene. En annen negativ konsekvens var en rekke kjapt vedtatte antikommunistiske lover som ikke holdt i konstitusjonell forstand, og som senere ble omgjort etter nederlag i flere rettssaker.

Videre prøver Baldwin å vise hvor mye McCarthy ødela for de statsansatte. Det blir gjort rede for høringsene mellom McCarthy og det amerikanske militæret tidlig i 1954.⁷⁸

⁷⁷ Baldwin/Warring 1965: 726.

⁷⁸ Karakterisert som Army-McCarthy høringsene i forskningslitteraturen.

Anklagene mot McCarthy i denne forbindelse ble oppfattet som så alvorlige at til og med hans egen komite kom til å starte en etterforskning av ham. Forfatterne skriver at lenge før denne komiteen kom frem til en konklusjon, hadde Senatet blitt så flau av McCarthy at de anklaget ham for upassende oppførsel i senatorrollen. Det blir sagt at McCarthy som et resultat av dette tapte mye av sin innflytelse. Det demokratiske flertallet i Kongressen i 1954 førte til slutt til at han ble fjernet fra sitt formannsverv i SCI (Senate Committee on Investigations). Til slutt i avsnittet hevder forfatterne at McCarthy ødela USAs gode navn og rykte i utlandet:

“Morale in government services was shattered and the United States was ridiculed abroad. Early in 1954 McCarthy and the Army clashed. The charges against the Senator were so serious that his own committee undertook to investigate him. Before long the Senate was so embarrassed that it condemned McCarthy for conduct unbecoming a Senator. He lost much of his influence, and the Democratic congressional victory in 1954 removed him from his chairmanship. Nevertheless he had succeeded in crippling governmental initiative in foreign affairs, damaged the case for American leadership in the free world, and strengthened anti-Americanism abroad.”⁷⁹

Richard og Louise C. Wade og Howard B. Wilder:

A History of the United States (1966)

Mccarthyisme før 1950

I avsnittet “Congress passes the Taft-Hartley Act” bruker Wade et nøytralt språk i sin omtale av kommunistene og den konsekvens loven fikk for dem. De beskriver også Trumans veto på en nøytral måte. Deretter nevnes konflikten mellom demokratene og republikanerne. Det heter blant annet at loven ble vedtatt på tross av protestene fra liberale demokrater, fagforeningsledere og president Truman:

“Under Taft’s leadership – and against the protests of liberal Democrats, President Truman, and labor leaders – Congress passed a new labor law in 1947. This was the *Taft-Hartley Act* or

⁷⁹ Baldwin/Warring 1965: 726f.

Labor-Management Relations Act. Although President Truman vetoed the bill, its supporters were able to enact it into law over his veto.”⁸⁰

Wade skriver til slutt at loven gav arbeiderne rett til å forhandle kollektivt overfor arbeidsgiveren. Innholdet i loven nevnes i syv punkter, hvorav punkt nummer syv, som tar opp kommunistisk tilhørighet innenfor fagforeningene, er det mest interessante i vår sammenheng: “Officers of unions (...) were required that they were not Communists and did not support any organization advocating the overthrow of the United States government.”⁸¹

Rettsaken mot de elleve kommunistlederne behandles i avsnittet “Communists are convicted under the *Smith Act*”. Wade er relativt nøytral i sin beskrivelse av kommunistene. De viser først til at regjeringen ved hjelp av loven *Smith Act* hadde søkt å begrense kommunistiske aktiviteter i USA. Deretter beskrives selve rettsaken i 1949, der kjennelsen innebar at de tiltalte ble dømt for å ha brutt denne loven. De viser også til deres appell til Høyesterett, som opprettholdt dommen. Til slutt blir det nevnt et moment som kan tolkes som et indirekte forsvar av kommunistlederne og en kritikk av måten de ble behandlet på. Det påpekes at et mindretall av dommerne hevdet at *Smith Act* krenket rettighetene til alle amerikanere, inkludert kommunister: “A minority of the justices, however, believed that the *Smith Act* violated the rights guaranteed to all Americans in the First Amendment.”⁸²

Wade er tvilende til spørsmålet om Hiss virkelig var en sovjetisk spion. De holder muligheten åpen for at dette ikke var tilfelle: “Some liberals maintained that Hiss was the victim of an overzealous Un-American Activities Committee (...).”⁸³ Det fremheves at Hiss-saken gjorde det amerikanske folk mistenksomme, og fikk dem til å lure på om Hiss var et enkeltstående tilfelle eller om det fantes flere sovjetiske spioner blant de statsansatte. Den samme mistenksomheten blir brukt til å forklare hvorfor McCarthy fikk slik oppmerksomhet og suksess da han dukket opp på den politiske scene med sine kommunistanklager i 1950.

Wade hevder at HUAC gav amerikanerne sjokk ved å ta ut en forvirrende og komplisert tiltale mot Alger Hiss. Wade kommer her inn på eks-kommunistenes viktige rolle som vitner i rettsaker mot kommunister: “In 1948 a self-confessed former spy, Whittaker Chambers, testified before the House Committee that Hiss had been a Communist spy in the

⁸⁰ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 784.

⁸¹ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 785.

⁸² R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 788.

⁸³ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 787f.

1930's.”⁸⁴ Det heter videre at Hiss nektet for disse anklagene og gikk til injuriersøksmål mot Chambers. Dette kom det ingenting ut av, og Hiss endte med å måtte sone i fengsel.

At forfatterne trekker frem Chambers rolle i rettssaken mot Hiss kan være et tegn på at de ikke er overbevist om Hiss sin uskyldighet. Et annet moment som drar i samme retning, er at de fokuserer på at foreldelsesfristen hadde utløpt i spionasjesaken mot Hiss:

“Since more than seven years had elapsed, the statute of limitations (this law provides that a person may not be prosecuted for a crime that took place more than seven years earlier) protected Hiss from being prosecuted for espionage. He was, however, tried for perjury, but the jury was unable to agree on a verdict. At a second trial, Hiss was convicted and sentenced to five years in prison.”⁸⁵

Wade har brukt en del plass på å beskrive *McCarran Internal Security Act*, som også får et eget avsnitt: “The McCarran Internal Security Act is passed”. Forfatterne viser deretter til Trumans vetohandling: Truman la ned veto mot loven fordi han mente folk burde bli straffet for de handlinger man utførte, og ikke for de ideer man hadde: “We punish men for the crimes they commit, but never for the opinions they have.”⁸⁶

Wade skriver at loven på enkelte punkter gikk for hardt ut mot kommunistene, og således virket mot sin hensikt. Dette gjaldt først og fremst at kommunister ble nektet å ha pass, og at flyktninger ble nektet innreise til USA dersom man tidligere hadde vært medlem av en såkalt totalitær eller kommunistvennlig organisasjon: “As it turned out, this provision made it difficult for people escaping from iron-curtian countries to find refuge in the United States.”⁸⁷

Det blir hevdet at *McCarran Internal Security Act* ble vedtatt fordi Kongressen mente at tidligere lover ikke gav nok beskyttelse mot kommunistiske aktiviteter. Loven forbød kommunistiske organisasjoner og krevde samtidig at deres medlemmer skulle registrere seg hos justisministeren. Kommunister ble dessuten nektet ansettelse i forsvaret og i fabrikker som produserte materiell for forsvaret.

⁸⁴ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 787f.

⁸⁵ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 787.

⁸⁶ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 788.

⁸⁷ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 788.

Mccarthyisme etter 1950

Fremstillingen av McCarthy er negativ. Wade skriver at senatoren i 1950 kom med sensasjonelle påstander, og de forholder seg kritiske til hans kalkulasjoner om hvor mange kommunister som fantes i Utenriksdepartementet: “McCarthy claimed that he had the names of 205 (later he said 57) Communists ‘still working and making policy’ in the State Department.”⁸⁸ Videre nevnes det at Senatet nedsatte en underkomite for å se nærmere på McCarthys anklager, og siden ingen av disse kunne bevises, ble han stemplet av komiteen for å være en svindler og lurendreier (“fraud and a hoax”). Komiteen som her nevnes, er den såkalte *Tydings Committee* (heretter kalt “Tydingskomiteen”) med senator Millard E. Tydings fra Maryland som formann.⁸⁹

Det faktum at Wade gir plass til slike negative karakteristikker, kan være et tegn på at de også selv deler en negativ oppfatning av ham. Det samme gjelder neste avsnitt, hvor forfatterne skriver at McCarthy ikke lot seg påvirke, men til og med utvidet sitt angrep og beskyldte hele komiteen for å være en gruppe forskrudde New Deal-orienterte kommunister. Anklagene rammet også mange andre:

“The Communist issue became a formidable political weapon. Scores of public officials climbed on the bandwagon by charging that others were ‘soft on communism’. McCarthy went after bigger game. He accused former Secretary of State George C. Marshall of disloyalty and questioned the loyalty of Secretary of State Dean Acheson and President Truman. Across the country, professors, teachers, authors, librarians, and labor leaders who advocated social reform or criticized the nation’s foreign policy were accused of being Communist sympathizers or active communist agents.”⁹⁰

Ifølge Wade ble altså kommunistanklagene rettet mot sentrale politiske ledere i det demokratiske partiet så vel som statsansatte og andre arbeidstakere, uavhengig av partipolitisk tilhørighet. McCarthy fremstilles som personlig ansvarlig for at staten og samfunnet straffet kritikere med å stemple vedkommende for å være kommunist eller, enda verre, en kommunistisk spion.

Det heter videre at president Eisenhowers handlemåte og strategi var fornuftig. Eisenhower innså nemlig at Truman hadde tapt mye ved å ta konfrontasjonen med McCarthy.

⁸⁸ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 788.

⁸⁹ Griffith 1970: 65.

I avsnittet “The Senate censures McCarthy”, hevdes det at mccarthyismen var et like stort problem for Eisenhower som det hadde vært for Truman.⁹¹ Her “fristiller” Wade problemet McCarthy i forhold til både republikanere og demokrater. Dette begrunnes med at McCarthy fortsatte å komme med anklager om kommunistisk påvirkning av regjeringen, til tross for at hans eget parti nå hadde kontrollen. Mccarthyismen blir med andre ord fremstilt som et fenomen uavhengig av partipolitisk tilknytning.

Selv om Eisenhower hadde iverksatt enkelte tiltak mot kommunistene, understreker forfatterne at McCarthy ikke lot seg imponere av disse: “Nor was McCarthy impressed by the fact that Eisenhower (...) established special security boards in each department and agency.”⁹² I stedet fortsatte han å komme med anklager og insisterte på at kommunistene skjulte seg i CIA, i Utenriksdepartementet og generelt overalt i regjeringen.

Videre nevnes det at en Senats-komite undersøkte McCarthys aktiviteter og kom frem til en anbefaling av et offentlig mistillitsforslag mot ham. Det var komiteen som McCarthy selv ledet, SCI, som kom til denne konklusjonen. Til slutt hevder forfatterne at spredningen av mccarthyismen minnet mange amerikanere om “Red Scare”-hysteriet som fant sted i USA etter den første verdenskrig. Dette var en periode som på mange måter lignet mccarthyæraen på 1950-tallet, bare i en mildere utgave. Lovene mot utlendinger ble på denne tiden skjerpet og det fantes en tilsvarende mistenksomhet i samfunnet.⁹³

⁹⁰ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 788.

⁹¹ R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 791.

⁹² R. og L. C. Wade/Wilder 1966: 791.

⁹³ Denne tiden er også godt dokumentert i mccarthyismeforskningen. Se for eksempel Schrecker 1998: 58.

James A. Frost, Ralph Adams Brown, David M. Ellis og William B. Fink:

A History of the United States. The Evolution of a Free People (1969)

Mccarthyisme før 1950

Frost har en positiv oppfatning av Truman, og forfatterne beklager at hans veto ikke ble gjort gjeldende under behandlingen av loven *Taft-Hartley Act*. Nederlaget blir forklart med de to republikanerne Robert Taft og Fred Hartleys store innsats for å få vedtatt loven: “In 1947 Congress passed over President Truman’s veto, a bill sponsored by two Republicans – Senator Robert Taft of Ohio and Representative Fred Hartley of New Jersey.”⁹⁴ Her legger forfatterne opp til en motsetning mellom demokratene Truman og republikanerne.

Lovparagrafen som refererer til kommunistene fremstilles på en nøytral og beskrivende måte: “ (...) officials of labor unions were required to swear that they were not members of the Communist party.” Til slutt går Frost mer inn på detaljer i loven, og skriver at den ble iverksatt som et resultat av at myndighetene tok hensyn til arbeidsgivernes ønske om å redusere makten som lå i fagforeningene. Loven ble likevel oppfattet vidt forskjellig av de to parter: “Labor termed the Taft-Hartley Act a slave-labor law, while business considered it a necessary correction (...).”⁹⁵

Frost har valgt å utelate rettssaken mot kommunistlederne i sin lærebok. Dette kan ha sammenheng med en tydelig sympati med kommunistene. Frost hevder at “kommunist”-begrepet satt løst i datidens amerikanske samfunn. De skriver at frykten for å bli stemplet som kommunist i en viss periode innskrenket talefriheten til folk flest. Dette førte til at folk hele tiden måtte være forsiktig med sine uttalelser, både i det offentlige og private rom: “For a time, fear of being branded a Communist even seemed to curtail freedom of speech and debate, our most effective weapons against false ideologies.”⁹⁶

⁹⁴ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 592.

⁹⁵ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 592.

⁹⁶ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 663.

Spionsaken mot Alger Hiss er heller ikke nevnt i lærebokens hovedtekst. Til gjengjeld er den viet en stor rammetekst med tittelen “Was Alger Hiss Guilty of Espionage?”, bakerst i læreboken. Frost er her skeptisk til påstanden om at Alger Hiss var spion for Sovjetunionen. Dette kan man blant annet lese ut fra følgende sitat: “Notwithstanding the fracas it caused, many people to this day are not sure whether justice triumphed in the Hiss case.”⁹⁷

Først fokuseres det på eks-kommunistenes rolle i rettssaken mot Hiss. Deretter beskrives opptrappingen av konflikten mellom eks-kommunisten Whittaker Chambers og Hiss. Forfatterne konstaterer at Hiss-saken ble utgangspunktet for en politisk drakamp mellom republikanerne og demokratene, med president Truman i spissen:

“President Truman, who took a dim view of the HUAC investigations, called the Hiss case ‘a political red herring,’ a design to camouflage the failures of the Republican-controlled Congress. Republicans flailed away at the Truman Administration with charges of being soft on Communism.”⁹⁸

Frost konkluderer med at Hiss-saken førte til hysteriske tilstander hos det amerikanske folk, som åpnet opp for McCarthys inntreden på den politiske scenen et år senere:

“No spy trial contributed more to the near hysteria that led to the excesses of the McCarthy investigations than did the trial of Alger Hiss in 1949. Although the trial itself did not bring any great revelations, the fact that the accused was a respected State Department official convinced many people that Communists had infiltrated the most secret councils of the United States.”⁹⁹

Når det gjelder *McCarran Internal Security Act*, fokuseres det på Trumans vetohandling. Loven ble vedtatt mot hans vilje og som Wade siterer Frost i denne sammenheng Trumans begrunnelse for sitt veto: “In a free country we punish men for the crimes they commit, but never for the opinions they have’.”¹⁰⁰ Videre hevder Frost at loven ble vedtatt av Kongressen som et resultat av at den amerikanske befolkning hadde blitt engstelige (“anxiety”) etter at flere østeuropeiske land hadde blitt kommunistiske. Kongressen håpet med denne loven å redusere denne bekymringen hos amerikanerne.

⁹⁷ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 663.

⁹⁸ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 662.

⁹⁹ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 662.

¹⁰⁰ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 603.

Til slutt beskriver Frost innholdet i loven: alle kommunistiske organisasjoner måtte registrere seg hos justisministeren, kommunister fikk ikke lov til å arbeide i fabrikker som var tilknyttet forsvaret, og utlendinger som tidligere hadde tilhørt et totalitært parti, ble nektet tillatelse til å innvandre til USA.

Mccarthyisme etter 1950

Frost benytter seg ofte av et subjektivt språk. For eksempel skriver de om grunnløse anklager uten bevis (“the wild charges without proof”). De er også kritiske i sine detaljerte beskrivelser av McCarthy og mccarthyismen. De setter standarden allerede i første avsnitt ved å karakterisere McCarthys oppførsel som uansvarlig (“irresponsible behavior”), og medvirkende til at frykten for kommunismen hos den amerikanske befolkningen ble forsterket og nådde hysteriske tilstander. Selve begrepet “uansvarlig” er et sterkt negativt ladet ord, som ikke levner noen tvil om hvilken oppfatning forfatterne har av senatoren fra Wisconsin.

Det antydes at McCarthy under sin tale i Wheeling i 1950 diktet opp hvor mange kommunister han trodde fantes i Utenriksdepartementet, og at talens funksjon bare var å vekke oppmerksomhet rundt sin person: “McCarthy charged that he had the names of 205 (some said he claimed only 57) Communists and Communist sympathizers in the State Department.”¹⁰¹

Videre heter det at da McCarthy ble presset til å komme med faktaopplysninger for å støtte sine anklager, beskyldte han professor Owen Lattimore fra John Hopkins universitetet, en ekspert på politiske forhold i Østen, for å være leder for en spionasjering i Utenriksdepartementet. En spesiell undersøkelseskomite nedsatt av Senatet renvasket Lattimore for anklagene. Frost skriver at McCarthy ignorerte dette og fortsatte å slenge ut kommunistanklager mot fremstående amerikanere. Dette gjaldt blant andre Marshall-planens far, general George C. Marshall, USAs FN-representant Philip Jessup, samt den fremtidige president general Dwight Eisenhower: “Among his [Joseph R. McCarthy’s] targets were (...) even General Dwight Eisenhower, the future President!”¹⁰²

Utropstegnet bak ordet understreker det urimelige i McCarthys kommunistanklager, særlig angrepet på Eisenhower – en mann som var respektert av det amerikanske folk. Frost skriver videre at McCarthys bøllete taktikk (“bullying McCarthy tactics”) gjorde at mange amerikanere ble rasende. Det blir nevnt at McCarthy oppnådde suksess i politiske valg:

¹⁰¹ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 603.

¹⁰² Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 603.

“Undoubtedly, McCarthy had widespread support among the American people. Congressmen he campaigned against in the 1950 elections were generally unsuccessful and public opinion polls consistently showed his popularity.”¹⁰³

Frost ser på høringene mellom McCarthy og det amerikanske militæret i 1954 og skriver at disse kom til å bli vendepunktet i McCarthys karriere: “McCarthy (...) turned his guns on the Army.”¹⁰⁴ Han oppdaget at en tannlege fra reservestyrkene, som tidligere hadde vært medlem av en kommunistvennlig organisasjon, hadde blitt kalt inn til aktiv tjeneste. Frost skriver at militæret gav tannlegen sparken da de ble kjent med denne opplysningen, og indikerer at dette var en streng nok reaksjon. Likevel stoppet ikke McCarthy med dette, og kom med anklager om at det fantes en kommunistisk konspirasjon innenfor militæret. I en rekke komitehøringer herset han med brigadegeneral Ralph Zwicker, som var tannlegens øverstkommanderende: “He [Joseph R. McCarthy] browbeat Brigadier General Ralph Zwicker, the dentist’s commanding officer.”¹⁰⁵ Frost tar avstand fra denne utskjellingen av Zwicker og understreker at militæret slo tilbake ved å hevde at McCarthy hadde forsøkt å oppnå fordelaktig behandling i militæret for et tidligere medlem av sin stab.¹⁰⁶

De fjernsynssendte høringene var med på å sette McCarthy i et dårlig lys. Frost kritiserer McCarthy for at han boikottet og forstyrret komiteen under komitehøringene: “He [Joseph R. McCarthy] interrupted committee members, badgered witnesses, and in general obstructed the committee – all in view of millions of Americans, who did not like what they saw.”¹⁰⁷

Frost hevder at høringene kom til å markere begynnelsen på slutten for senatoren. I denne sammenheng viser de til et sitat av en fremtredende historiker, som de ikke gir navnet på.¹⁰⁸ Historikeren kommer med en svært negativ karakteristikk av McCarthy. Innledningsvis hevder han at mange amerikanere nå fikk anledning til å se ham i aksjon for første gang og at det de fikk se var ubehjelpelig arroganse, et brutalt verbalt språk, og en ufølsom og manglende respekt for etablerte regler, lover, rettighetene til andre mennesker og menneskelig anstendighet. Til slutt kommer historikeren med følgende kraftsalve: “They saw the face of

¹⁰³ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 603.

¹⁰⁴ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 604.

¹⁰⁵ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 604.

¹⁰⁶ Det refereres her til G. David Shine. Se også Griffith 1970: 245.

¹⁰⁷ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 604.

¹⁰⁸ I referanseoversikten bak i boken kan man derimot lese at historikeren heter Eric F. Goldman, og at sitatet er hentet fra side 745 i hans bok *American Epoch* fra 1956. Det kan diskuteres om ikke Goldman-referansen burde ha stått i selve lærebokteksten.

the evil and recognized it.”¹⁰⁹ Man kan konstatere at dette er kraftig språk til å være en lærebok.

Frost skriver at de offentlige høringene førte til at Senatet fattet et sensurvedtak mot McCarthy, og at han etter dette raskt tapte sin innflytelse og makt. Forfatterne hevder at antikommunismen i det amerikanske samfunnet også avtok etter hvert, men ikke på langt nær så raskt som senatorens popularitet.

2.5 Drøfting av innholdet i lærebøkene

Forklaringer av fenomenet mccarthyismen

Elite-skolen hevder at mccarthyismen var et elitefenomen som ble drevet frem av republikanske politikere. Mccarthyismen blir av denne forskningsskolen oppfattet å være et politisk fenomen, og det fokuseres på maktkampen mellom republikanerne og demokratene om å få det antikommunistiske initiativet. Personen Joseph R. McCarthy får en sentral posisjon. Finner man en tilsvarende tolkning av mccarthyismen i lærebøkene? Wade og Frost forklarer mccarthyismens gjennomslag ved å vise til personen McCarthy, på samme måte som *Elite-skolen*. Hos disse lærebokforfatterne gjenspeiles dermed utviklingen innenfor forskningen. Baldwin, derimot, opererer med en kontinuitet fra HUAC før 1950 til mccarthyismen. Men det sentrale hos Baldwin er at mccarthyistene er republikanske politikere der motivet er å utkonkurrere demokratene. Dette er også i tråd med *Elite-skolens* forklaring.

Wades posisjon må nyanseres og forklares nærmere: Forfatterne oppfatter mccarthyismen før 1950 som et elitefenomen og en politisk maktkamp mellom republikanerne og demokratene. Dette fortsetter etter 1950 i form av at det republikanske partiet brukte McCarthy som et politisk våpen mot demokratene. Så langt er Wade i overensstemmelse med *Elite-skolen*. På samme tid tenderer imidlertid Wade til å tolke personen McCarthy uavhengig av elitens maktkamp. Wade forklarer her hans gjennomslagskraft og hans politiske suksess som et grasrotfenomen, og ikke et elitefenomen, siden McCarthy appellerer til det amerikanske folk. Spionsaken mot Hiss er en viktig del av forklaringen på denne folkelige appell, og her skiller Wade seg fra *Elite-skolen*.

¹⁰⁹ Frost/Brown/Ellis/Fink 1969: 604.

Baldwin fokuserer mer enn Wade på HUAC og Truman som forklaringsfaktorer, med Korea-krigen som en katalysator og utløsende faktor i denne sammenheng. Baldwins forklaring av mccarthyismen er den som ligger nærmest *Elite-skolen*. Baldwin har et sterkt fokus på maktforholdene i politikken, og hevder blant annet at det republikanske partiet brukte mccarthyismen som et politisk våpen i kampen mot demokratene. Dessuten legges det vekt på at McCarthy ønsket å redusere den utøvende makt. På dette området oppfattes han som en videreformidler av den antikommunistiske tradisjonen innenfor det republikanske partiet. Baldwin opererer også med et skille mellom McCarthy på den ene siden og antikommunismen på den andre, hvor McCarthy blir oppfattet negativt og den antikommunistiske kampanje positivt.

Frost vektlegger som Baldwin Truman-administrasjonen. Frost er likevel her mer i overensstemmelse med forskningsskolen på 1970- og 1980-tallet, *Truman-skolen*. Frost går dessuten imot *Elite-skolen* på et viktig punkt: Forskningen hevder at massemedia var med på å skape McCarthys posisjon, mens Frost mener hans posisjon ble skapt av at han var vellykket i valg og utkonkurrerte sine politiske motstandere. Frost fokuserer på McCarthys suksess i politiske valg, og at hans motkandidater mislyktes fordi han hadde omfattende støtte i den amerikanske befolkningen.

Dette står i motsetning til hva representanter for *Elite-skolen* mener. Nelson W. Polsby hevder at det er feilaktig å tro at McCarthy var en mektig politisk leder med støtte i store deler av befolkningen. Det var massemedia som innprentet denne forestillingen i folks bevissthet. Polsby skriver at McCarthy var avhengig av sitt eget parti og lite effektiv på grasrotnivå.¹¹⁰ Michael Paul Rogin påpeker at mccarthyismen ikke var noen masseprotest, men fungerte innenfor den amerikanske politikken og ikke radikalt utenfor denne. Dessuten understreker han at det var Eisenhower som var årsaken til at det republikanske partiet fikk så mange stemmer i 1952-valget, og ikke Joseph R. McCarthy. Han hevder til og med at det finnes bevis for at McCarthy ødela for republikanske senatorer i de amerikanske stater hvor han deltok i den politiske kampanjen på deres side.¹¹¹

En forklaring på at Frost har mer til felles med den senere forskningsskolen, *Truman-skolen*, kan være at denne læreboken er utgitt på slutten av 1960-tallet. Dermed avspeiler den i større grad USAs utenrikspolitiske situasjon på dette tidspunkt, og den generelle forskningen om den kalde krigen – som var på vei til å forandre seg fra et tradisjonalistisk til et revisjonistisk ståsted. I lærebokteksten kommer dette til uttrykk ved at ironi blir brukt som

¹¹⁰ Polsby 1960: 258.

¹¹¹ Rogin 1967: 103 og 245.

virkemiddel for å beskrive senator McCarthy og mccarthyismen. Frost skiller seg i tillegg fra de andre lærebøkene ved å være mer reflekterende og kritisk til mccarthyismen som fenomen. Frost er også kritisk til hele den antikommunistiske bevegelse. Dette kan være et uttrykk for at Frost er påvirket av holdninger som preget USA på slutten av 1960-tallet.

Holdninger til mccarthyismen før 1950

Alle lærebokforfatterne har klare vurderinger av og holdninger til *Taft-Hartley Act* og *McCarran Internal Security Act*. Forfatterne tar stilling til om det var rett å innføre dem eller ikke, og man står i denne sammenhengen overfor tre ulike posisjoner. Baldwin mener at lovgivningen overfor kommunistene var berettiget, og burde ha vært enda strengere i sin utforming for å minske kommunistenes rettigheter i det amerikanske samfunnet. Frost hevder på sin side at lovgivningen var for streng. Wade står i en mellomposisjon og hevder at lovgivningen på enkelte punkter var for streng.

Frost er helt klart de mest positive til kommunistene og kommunistpartiet. Det fokuseres på den urettferdighet som fant sted, og det heter at “kommunist”-begrepet satt løst i datidens amerikanske samfunn. De hevder at frykten for å bli stemplet som kommunist innskrenket talefriheten til folk flest og førte til at man hele tiden måtte være forsiktig med sine uttalelser, både i det private og offentlige rom. Forfatterne har utelatt rettssaken mot kommunistlederne i sin lærebok. Dette kan ha sammenheng med deres sympati med kommunistene. Frost er de eneste av lærebokforfatterne som har valgt å gjøre dette, og det virker å være et bevisst valg. Motsatt har de viet stor plass til å beskrive rettssaken mot Alger Hiss, der de setter store spørsmålstejn ved om Hiss virkelig var en kommunistisk spion.

Baldwin er mye mer negativ til kommunister enn Frost. Det skrives at rettssaken mot de elleve kommunistlederne hadde vist at kommunistpartiet måtte defineres som et konspirasjonsparti, hvis mål var å styrte den amerikanske regjeringen. Det antydes at medlemskap i kommunistorganisasjonen burde vært straffbart, og at lovene mistet sin effekt siden dette ikke var tilfelle. De mener også at dette kom til å bli en stor belastning for FBI og deres kamp mot kommunismen i samfunnet. Alger Hiss blir oppfattet som en spion for Sovjetunionen og dermed illojal. I denne sammenhengen legger Baldwin stor vekt på eks-kommunisters vitnemål i rettssaken mot Hiss.

Wade står som nevnt i en mellomposisjon. På enkelte punkter mener de lovverket gikk for hardt ut mot kommunistene, og således virket mot sin hensikt. Dette gjaldt først og fremst at flyktninger fra kommunistregimer ble nektet å ha pass, og nektet innreise til USA dersom

man tidligere hadde vært medlem av en såkalt totalitær eller kommunistvennlig organisasjon. Wade kommer med et indirekte forsvar av kommunistlederne og kritiserer måten de ble behandlet på. Det vises til at et mindretall av dommerne mente at *Smith Act*, loven kommunistlederne ble dømt etter, krenket amerikanernes rettigheter. I begrepet “amerikanere” inkluderes også kommunistene. Dette står i motsetning til Baldwin, som mer fremstiller amerikanere og kommunister som to adskilte og uforenelige grupper. Wade er usikker på om Hiss var en kommunistisk spion. På den ene siden fokuserer forfatterne på at han hadde hatt en lang og respektabel karriere innenfor Utenriksdepartementet. På den andre siden er det tydelig at de mener at bruken av eks-kommunister i rettssaken mot Hiss var problematisk. Generelt omtales lovene og kommunistene på en mer nøytral måte enn hos de andre lærebokforfatterne.

Holdninger til mccarthyismen etter 1950

Alle lærebokforfatterne har en negativ oppfatning av Joseph R. McCarthy og er her i overensstemmelse med forskningslitteraturen. Det kommer likevel frem sterkere ord og holdninger hos lærebokforfatterne i beskrivelsen av McCarthy enn hva som er å finne i forskningslitteraturen.

Særlig Frost benytter seg av et sterkt subjektivt språk for å karakterisere McCarthy. Frost hevder at han slengte rundt seg med grunnløse kommunistanklager uten fnugg av bevis og generelt var en uansvarlig politiker. Det er ikke vanlig at lærebokforfattere benytter seg av begrep som “uansvarlig” for å beskrive McCarthys politikk. Faren ved en slik begrepsbruk er at man kan miste det objektive fokus som lærebokformatet legger opp til. Frost holder McCarthy ansvarlig for at frykten for kommunismen hos den amerikanske befolkningen ble forsterket og nådde hysteriske tilstander. McCarthy fremstilles som en bølge, og det hevdes at hans oppførsel førte til at mange amerikanere ble sinte. Frost mer enn antyder at McCarthy var en løgner og en manipulator. De ironiserer også over at McCarthy angrep flere profilerte politikere, blant annet president Eisenhower, fra hans eget parti.

Frost hevder videre at McCarthy gjorde en dårlig figur under høringene mellom militæret og McCarthy. Forfatterne skriver at han boikottet og forstyrret komiteen, plaget vitner og oppførte seg på en respektløs måte. Dette førte til at han mistet sin støtte i befolkningen. Frost viser i denne sammenheng til historikeren Goldman for å legitimere sin tolkning.

Baldwin er også svært negativ til mccarthyismen, men i motsetning til Frost oppfatter ikke Baldwin hele den antikommunistiske bevegelse på en negativ måte. Når det gjelder McCarthy, fremstilles han av Baldwin som en ødeleggende kraft innenfor det republikanske partiet. McCarthy var et viktig politisk våpen så lenge han rettet sine kommunistbeskyldninger mot demokratene, men etter at han beskyldte sin egen regjering for å være kommunist sympatisører, ble han destruktiv og måtte fjernes fra politikken. Baldwin hevder at Eisenhower lenge gav McCarthy for frie tøyler, og at han burde ha satt en stopper for hans politiske karriere på et tidligere tidspunkt. Ifølge Baldwin ødela McCarthy særlig mye for de statsansatte og ydmyket Senatet med sin oppførsel. Dette førte til at han ble anklaget av Senatet for upassende atferd. Baldwin hevder at McCarthy ødela nasjonens gode navn og rykte i utlandet. Videre fokuserer Baldwin, som *Elite-skolen*, på den frykt som McCarthy spredte blant statsansatte. I denne sammenhengen brukes uttrykket “guilt by association”, som også er å finne igjen i forskningen.

Wade benytter som Frost et sterkt subjektivt språk i beskrivelsen av McCarthy, og karakteriserer ham som en svindler og lurendreier. Wade stiller seg kritiske til McCarthys kalkulasjoner om hvor mange kommunister som fantes i Utenriksdepartementet og indikerer at han var en upålitelig politiker. Wade kommer inn på et viktig poeng for *Elite-skolen*: Kritiserte man McCarthy, måtte man forvente å bli angrepet med dobbel styrke fra senatoren selv. Wade fokuserer dessuten på Tydingskomite-høringene, der McCarthy fikk så hard medfart av senator Tydings at han oppnådde sympati og oppmerksomhet hos det amerikanske folk. Til slutt understreker Wade mer enn de andre lærebokforfatterne at McCarthy kom til å beskyldte store deler av det amerikanske samfunnet for å være påvirket av kommunismen, noe som gikk ut over blant annet professorer, lærere, forfattere, bibliotekarer, fagforeningsledere, CIA, Utenriksdepartementet og egen regjering.

2.6 Oppsummering

De ulike lærebokforfatterne i dette kapitlet har forklart fenomenet mccarthyisme på ulike måter. Baldwin har vært mest i overensstemmelse med *Elite-skolen*. Et sentralt poeng hos Baldwin er at mccarthyistene er republikanske politikere der motivet er å utkonkurrere demokratene. Wade oppfatter derimot mccarthyismen både som et elitefenomen og et grasrotfenomen. Wade forklarer mccarthyismen generelt som politisk maktkamp mellom republikanerne og demokratene, men tolker til dels personen McCarthy uavhengig av partiens maktkamp. Frost er lite i overensstemmelse med *Elite-skolen*. Forfatterne fokuserer

på Truman-administrasjonen som ansvarlig for mccarthyismens politikk og har mer til felles med den senere *Truman-skolen*.

Man kan konstatere at det har foregått en betydelig utvikling i fireårsperioden lærebøkene ble skrevet, fra 1965 til 1969. Frost skiller seg fra de andre lærebøkene ved å gå imot datidens forskning og foregriper forskningen det neste tiåret, *Truman-skolen*, som presenteres i neste kapittel. Denne læreboken gir Truman-administrasjonen mye av ansvaret for at mccarthyismen oppstår. Med Frost sin lærebok fra 1969 som målestokk, kan det virke som om lærebokforfatterne på dette tidspunktet hadde ervervet seg en større kjennskap til forskningen sammenlignet med lærebøkene fra 1965 og 1966. Dessuten er Frost sin lærebok mer kritisk overfor McCarthy og mccarthyismen, og dypere forankret i den revisjonistiske retningen enn de andre lærebøkene. Det kan ha sammenheng med at det først var i 1965 at den revisjonistiske retningen slo inn for fullt. Revisjonismen, som hadde sitt utgangspunkt i 1960-tallet, fikk et enda sterkere fotfeste innenfor det amerikanske samfunnet på 1970-tallet. Frost sin lærebok innevarsler en mer kritisk trend, som kommer klart frem i analysen av lærebøkene fra 1970 og 1980-tallet i neste kapittel.

Når det gjelder lærebøkernes forhold til de ideologiske forholdene, kan det konstateres at Stephen J. Whitfield i *The Culture of the Cold War* (1996) tar for hardt i når han karakteriserer hele det amerikanske samfunnet på slutten av 1940-tallet og begynnelsen av 1950-tallet som gjennomgående antikommunistisk. Bildet er mer nyansert, og lærebøkene fra 1960-tallet deler heller ikke Whitfields kulturhistoriske tolkning. Whitfield har nok rett i at det fantes sterke antikommunistiske krefter i tiden, men disse påvirket ikke alle lag av det amerikanske samfunnet. Det eksisterte samtidig motkrefter i form av liberale innenfor det demokratiske parti, media og underholdningsbransjen i Hollywood.

Kapittel 3: Mccarthyisme: Truman-administrasjonens politikk?

I dette kapittel kommer jeg til å presentere og analysere to lærebøker fra 1970-tallet og en lærebok fra 1980-tallet. Lærebøkene som skal behandles i dette kapitlet er alle utgitt på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet, i perioden fra 1976 til 1983. Først skal vi kort se litt på forskningen om den kalde krigen fra 1970- og 1980-tallet og begrepet *postrevisjonister*. Videre vil jeg presentere mccarthyisme-forskningen i samme periode og den forskningsskolen jeg har kalt *Truman-skolen*, hvor Richard M. Freeland og Athan Theoharis fremstår som de sentrale forskerne. Et helt sentralt trekk ved denne forskningsskolen er at Truman-administrasjonens ansvar for mccarthyismen vektlegges sterkt og på en annen måte enn tidligere. Dette kommer til uttrykk gjennom Truman-administrasjonens politikk og det såkalte lojalitetsprogrammet, et av de viktigste antikommunistiske tiltak som ble iverksatt i etterkrigstiden. Truman utnyttet konfrontasjonen med kommunistene til å skape en bestemt politikk og stemning i det amerikanske samfunn som McCarthy senere kom til å videreføre.

3.1 Kald krig-forskning på 1970- og 1980-tallet

Forskerne som skriver om den kalde krigen på 1970- og 1980-tallet får gjerne betegnelsen *postrevisjonisme* knyttet til seg. Selve begrepet “post” indikerer at denne forskningsskolen kommer etter revisjonistene som dominerte på 1960-tallet. Postrevisjonistene var opptatt av hvordan man skulle tolke den kalde krigen. Postrevisjonistene skiller seg fra sine forgjengere ved å være mindre opptatt av hvem som hadde ansvaret for utbruddet av den kalde krigen. Postrevisjonistene hadde et fokus på dynamikken mellom de nye supermaktene og trygginginteressene på begge sider. Den postrevisjonistiske retningen hevder at de nye styrkeforholdene som fulgte av den kalde krigen, var grunnleggende for utviklingen.¹¹² Postrevisjonistene er ingen ensartet gruppe og man bør skille mellom postrevisjonister på 1970- og 1980-tallet. Postrevisjonistene på 1970-tallet bestod av forskere som var tilknyttet forskningsmiljø i USA. De hadde mer radikale oppfatninger enn revisjonistene på 1960-tallet, selv om det fantes mer blandete oppfatninger i samfunnet for øvrig. På 1980-tallet ble samfunnet mer konservativt, og denne nykonservatismen kom også til å prege forskerne. Dermed kan man si at forklaringen av begrepene *revisjonister* og *tradisjonister* som ble

¹¹² Tjelmeland 2006: 16.

gjort greie for i kapittel 2 også gjelder her. 1970-tallets *postrevisjonister* kan dermed sies å være historikere som har tatt opp i seg og videreutviklet elementer fra revisjonistene. 1980-tallets postrevisjonister er derimot historikere som i større grad har videreutviklet elementer fra tradisjonalistene, som var dominerende på 1940- og 50-tallet.

Den nykonservative republikaneren Ronald Reagan ble president i USA i 1981.¹¹³ Reagan kom til å fungere som president utover hele åttitallet og var med på å prege kulturen gjennom den politikken han iverksatte. I vår sammenheng er det interessant å undersøke om dette skifte i mentalitet hos kald krig-forskerne fra 1970- til 1980-tallet gjenspeiler seg i lærebøkene.

3.2 Forskning om mccarthyisme på 1970- og 1980-tallet – Truman-skolen

Representantene for Truman-skolen hevder at mccarthyismen hadde utgangspunkt i Truman-administrasjonens politikk i årene like etter den andre verdenskrig. De understreker at president Truman og hans stab tok i bruk en militant antikommunistisk retorikk for å få gjennomslag for sitt utenrikspolitiske program. Denne retorikken kom deretter til å slå tilbake på dem selv i femtiårene. Da overtok McCarthy og hans ledsagere det antikommunistiske initiativet ved å bruke mye de samme ord og fokusere på den kommunistiske trusselen på samme måte som Truman.¹¹⁴

Talsmenn for Truman-skolen mener at den kalde krigen først og fremst ble skapt av de amerikanske myndighetene selv. Med en annen politikk kunne de ha forhindret den kalde krigen og mccarthyismens fremvekst.¹¹⁵ To av de fremste representantene for Truman-skolen er forskerne Richard M. Freeland med sin bok *The Truman Doctrine and the Origins of McCarthyism. Foreign Policy, Domestic Politics, and Internal Security 1946-1948*, utgitt i 1972, og Athan Theoharis med *Seeds of Repression. Harry S. Truman and the Origins of McCarthyism* fra 1971, og “The Politics of Scholarship: Liberals, Anti-Communism, and McCarthyism” fra artikkelsamlingen *The Specter. Original Essays on the Cold War and the Origins of McCarthyism* (1974). Innholdet er mye av det samme, men Freelands bok fremstår som mer detaljrik og bedre dokumentert. Jeg kommer derfor til å bruke mest plass i presentasjonen av Freelands teorier, og nevne Theoharis kort til slutt.

¹¹³ Paul og Mikael Holt 2003: 86.

¹¹⁴ Christensen 2003: 100.

¹¹⁵ Christensen 2003: 100.

I motsetning til Elite-skolens historikere, hevder Freeland at de første mccarthyister var Truman-administrasjonen selv. Truman ønsket å fremstå som en sterk leder i kampen mot kommunismen, og hans administrasjon innførte en rekke tiltak for å renske ut kommunister fra det amerikanske samfunnet. Som del av sin innstrammingspolitikk utformet og iverksatte han et strengt lojalitets- og sikkerhetsprogram 21. mars 1947, kalt EO 9835, som bestod av en rekke regler for fast ansettelse i Utenriksdepartementet.¹¹⁶ En av disse reglene berørte temaet ”guilt by association”, som gikk ut på at den ansatte kunne bli sparket på dagen ved mistanke om at vedkommende var positiv til kommunismens doktriner, selv om man ikke hadde noen bevis for at dette var tilfelle.¹¹⁷ Truman ville vise for omverdenen at han tok den kommunistiske trusselen på alvor, også innad i USA. Dessuten ønsket han å beholde det antikommunistiske initiativet på bekostning av det republikanske partiet, som presset på for å få gjennomført omfattende tiltak i USA i kampen mot kommunismen. Et annet virkemiddel som Truman-administrasjonen iverksatte for å skape et større antikommunistisk “trykk” i USA, var å offentliggjøre en liste utarbeidet av justisministeren over fascistiske og kommunistiske organisasjoner. Freeland hevder at målet med denne listen var å sette en stopper for kritikken mot Truman-administrasjonens politikk, både fra det republikanske partiet og folket generelt.¹¹⁸ I tillegg ble en rekke venstreradikale immigranter arrestert. Dette skjedde i 1948.¹¹⁹

Truman og hans administrasjon hadde en reell frykt for kommunisme som ideologi, og at denne skulle få fotfeste i USA. Likevel hevder Freeland at han overdrev denne frykten i sin retorikk for å oppnå politiske fordeler av antikommunismen, som var et brennhett tema på slutten av 1940-tallet. Et eksempel i så måte er at da kommunistene kuppet regjeringen i Tsjekkoslovakia 25. februar 1948, utnyttet Truman-administrasjonen dette til å piske opp stemningen innad i USA ved å fremstille situasjonen slik at folk skulle tro at en tredje verdenskrig var nært forestående.¹²⁰ Freeland hevder at en av grunnene til at Truman fikk gjennomslag for sin aggressive retorikk i befolkningen hang sammen med hans posisjon som president og den økte spenningen i den kalde krigen. Trumans skremselspropaganda var dermed med på å lære opp den amerikanske befolkningen i å tenke i antikommunistiske baner. Dermed la Truman ifølge Freeland selv grunnlaget for de senere mccarthyister, som ønsket å videreføre Trumans retorikk til stadig mer aggressiv politikk. En av disse senere

¹¹⁶ Freeland 1972: 115.

¹¹⁷ Freeland 1972: 359.

¹¹⁸ Freeland 1972: 334.

¹¹⁹ Freeland 1972: 208.

¹²⁰ Freeland 1972: 276.

mccarthyister var senator McCarthy, som dukker opp på den politiske scene i 1950, samme år som Korea-krigen startet og Truman mislyktes med sitt veto mot McCarran Internal Security Act. Truman var på dette tidspunkt kommet til at de prosessene han selv hadde satt i gang, bar i feil retning og var i ferd med å gå utover uskyldige mennesker og deres konstitusjonelle borgerrettigheter.¹²¹

Truman-skolen fokuserer dermed sterkt på de hendelsene som fant sted i den kalde krigens første år, og mener at Truman satte i gang en prosess som de senere mccarthyister kuppet og radikalisererte. Presidenten forsøkte med sitt veto å redusere virkningen av den prosessen han selv hadde bidratt til å sette i gang, men fant ut at han var hjelpeløs mot de krefter som han hadde sluppet løs. Gjennomslaget for senator McCarthy og de senere mccarthyister er dermed å finne i Trumans opprinnelige retorikk og politikk, som har lagt grunnlaget for de senere mccarthyisters sterkere virkemidler i kampen mot kommunismen.¹²² Trumans politikk hadde skapt en offentlig atmosfære som McCarthy passer inn i, og som han brukte som et våpen mot Truman selv.

Athan Theoharis mener som Freeland at mccarthyismen ble effektiv som følge av Truman-administrasjonens demonisering av kommunistene og overdrivelse av den kommunistiske fare. Theoharis skriver at Truman fremstilte verden som en uendelig kamp mellom det gode og det onde, mellom det kristne demokrati og ateistisk kommunisme, mellom frihet og totalitarianisme.¹²³ På den måten la Truman opp til en konflikt mellom USA og Sovjetunionen på moralsk grunnlag, noe som McCarthy og hans likesinnede republikanere senere kom til å spille videre på.

Theoharis understreker også at mccarthyismen fikk innpass hos det amerikanske folk som et resultat av at president Truman tapte troverdighet. Det amerikanske folk begynte å sette spørsmålsteget ved hans evne til å være en sterk og effektiv leder i kampen mot kommunismen. Theoharis hevder at Hiss-saken og henrettelsen av Rosenberg-paret var dramatiske og forsterkende hendelser i denne sammenhengen.¹²⁴

¹²¹ Freeland 1972: 360.

¹²² Freeland 1972: 334.

¹²³ Theoharis 1971: 57.

¹²⁴ Theoharis 1971: 100.

3.3 Presentasjon av lærebøkene

Jeg vil analysere tre lærebøker fra 1970- og 80-tallet: 1) Rebecca Brooks Gruver: *An American History* (1022 sider, utgitt i 1976),¹²⁵ 2) Thomas A. Bailey og David M. Kennedy: *The American Pageant. A History of the Republic* (500 sider, utgitt i 1979)¹²⁶ og 3) Lew Smith: *The American Dream. A United States History* (729 sider, utgitt i 1983)¹²⁷.

Rebecca Brooks Gruver: *An American History* (1976)

Mccarthyisme før 1950

Taft-Hartley Act nevnes i avsnittet “Labor”, hvor det understrekes at Kongressen med et republikansk flertall vedtok loven i 1947.¹²⁸ Gruver hevder at poenget med loven var å begrense arbeidernes rettigheter overfor sine arbeidsgivere. Hun beskriver loven i detalj og kommer inn på lovens antikommunistiske krav overfor fagforeningsarbeiderne: “Finally, the act (...) forbade union contributions to political parties and barred communists from positions of union leadership.”¹²⁹

Gruver tegner et positivt bilde av Truman og hans veto mot loven, og setter av plass til Trumans begrunnelse for vetoet: “When the act arrived on his desk, Truman charged that it ‘would go far toward the weakening of our trade union movement’ and vetoed it.”¹³⁰ Til slutt skriver Gruver at Trumans vetohandling var med på å gjøre ham populær hos arbeiderne, selv om Kongressen neglisjerte vetoet og vedtok *Taft-Hartley Act*.

¹²⁵ Boken er inndelt i 31 kapitler. Av disse er det kapittel 28 “President Truman and The Cold War Years” og kapittel 29 “Eisenhower. The Politics of Moderation” som er de relevante kapitler i denne sammenheng. Kapittel 28 har 27 sider, og tre av dem er viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Det gjelder avsnittet “The Rise of McCarthyism”. Kapittel 29 har 30 sider og to av dem fokuserer på Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Avsnittet har overskriften “The Decline of McCarthyism”.

¹²⁶ Boken har totalt 50 kapitler. Kapittel 45 “Harry S. Truman” og kapittel 46 “Korea and the Eisenhower Era” er de to nøkkelkapitlene i læreboken som presenterer fenomenet mccarthyismen. Joseph R. McCarthy og mccarthyismen er presentert på en av 20 sider i kapittel 45 og tre av 21 sider i kapittel 46.

¹²⁷ Smith har utgitt flere utgaver av denne læreboken. Jeg kommer til å analysere 2. utgaven fra 1983. Læreboken har 729 sider og er inndelt i 15 Units. Unit 13 “American Society Matures: 1945-1960” er det relevante for oss. Det inneholder igjen to kapitler, kapittel 29 “The Cold War” og kapittel 30 “The Fifties”. Kapittel 29 som er mest interessant for oss, har 18 sider. Av disse er tre sider viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen i form av avsnittet “An Outbreak of Hysteria”. Dette inneholder igjen de to underavsnittene “The Beginning of McCarthyism” og “Precedents for McCarthyism”.

¹²⁸ Gruver 1976: 901f.

¹²⁹ Gruver 1976: 902.

¹³⁰ Gruver 1976: 902.

Den første rettssaken mot de elleve kommunistlederne i 1949, den såkalte *Smith Act Trial*, blir ikke kommentert direkte. Dommen mot de tiltalte ble til slutt anket til Høyesterett, som opprettholdt straffeutmålingen fra de lavere rettsinstanser. Behandlingen i Høyesterett blir derimot nevnt kort på slutten av avsnittet “The Rise of McCarthyism”.¹³¹ Gruver understreker at man måtte bruke lovverket for å stoppe kommunistpartiet, som var en fare for det amerikanske samfunnet:

“The following year [1951] the Supreme Court, in *Dennis et al. v. United States* [‘Dennis’ refererer til Eugene Dennis, generalsekretær i kommunistpartiet og en av de elleve kommunistlederne] held that the teaching or advocacy of a revolutionary doctrine created a ‘clear and present danger’ to the nation and could legally be prohibited.”¹³²

Hiss-saken blir omtalt i avsnittet “The Rise of McCarthyism”.¹³³ Her skriver Gruver at Truman ønsket å beholde kontrollen over kommunistspørsmålet ved å opprette et eget lojalitetsprogram for å undersøke om statsansatte tok avstand fra kommunisme som ideologi. Truman mistet litt av denne kontrollen siden Kongressen iverksatte en egen undersøkelse av samfunnsfiendtlig aktivitet under ledelsen av House Un-American Activities Committee (HUAC). Gruver fokuserer i denne forbindelse på HUACs bruk av eks-kommunister i rettssaker mot antatte kommunister: “Using testimony of former communist agents, the committee [HUAC] turned up evidence of pro-Soviet activity within high government ranks. The most prominent person accused of being a communist agent was Alger Hiss, a highly respected State Department official (...).”¹³⁴ Gruver hevder deretter at det var overveiende sannsynlig at Hiss hadde vært en sovjetisk spion: “Although Hiss denied the charges, the circumstantial evidence against him was formidable.”¹³⁵

Det blir videre nevnt at Richard M. Nixon var leder av HUAC-undersøkelsene av Alger Hiss. Gruver hevder at Nixon hadde spilt en aktiv rolle i forberedelsen av rettssaken mot Hiss, som endte med at han ble beskyldt for å ha gitt statshemmeligheter til kommunistene. Det heter for øvrig at foreldelsesfristen i spionsaken mot Hiss hadde utløpt, men at han ble dømt for falsk forklaring og måtte sone i fengsel for dette.

Ifølge Gruver var Hiss-saken ødeleggende for demokratenes popularitet hos det amerikanske folk: “Because prominent Democrats, including President Truman and Secretary

¹³¹ Gruver 1976: 921ff.

¹³² Gruver 1976: 923.

¹³³ Gruver 1976: 921ff.

¹³⁴ Gruver 1976: 921.

of State Acheson, had defended Hiss, his conviction seriously damaged the administration's credibility on the issue of subversion."¹³⁶ Gruver trekker deretter opp en årsakskjede og hevder at Hiss-dommen skapte frykt hos amerikanerne som åpnet opp for McCarthy på den politiske scene: "The fear created by the committee's investigations and by the conviction of Alger Hiss resulted in the rise to prominence of Joseph R. McCarthy, a Republican senator from Wisconsin."¹³⁷

På slutten av avsnittet "The Rise of McCarthyism" skriver Gruver at *McCarran Internal Security Act* ble vedtatt på grunn av avsløringer av illojalitet innenfor regjeringen, i tillegg til at mccarthyismen hadde blitt en maktfaktor i det amerikanske samfunnet: "Disclosures of disloyalty within the government, along with the rise of McCarthyism, brought demands for new federal legislation to curb the Communist party. The result was the *McCarran Internal Security Act* of 1950."¹³⁸ Her kan man se at ytre faktorer blir brukt som forklaring på mccarthyismen, og ikke Trumans politikk. Gruver understreker at *McCarran Internal Security Act* ble vedtatt midt under Koreakrigen, og indikerer at den opphetede stemningen som krigen fremkalte hos det amerikanske folk, var en medvirkende årsak. Loven blir beskrevet i detalj: Alle kommunistiske organisasjoner og deres medlemmer måtte registrere seg hos justisministeren, kommunister fikk ikke lov til å arbeide i forsvarsanlegg eller å motta pass, og skulle interneres i bestemte leirer dersom det brøt ut krig.

Gruver skriver at Truman la ned veto, og siterer hans begrunnelse for dette: "Truman vetoed the measure, declaring that 'in a free country we punish men for the crimes they commit, but never for the opinions they have'."¹³⁹ Sett i lys av at Gruver vier så stor plass til Trumans forsvarstale for sitt veto, kan det virke som om hun har forståelse for vetoet. Gruver konkluderer med at Kongressen ignorerte Trumans veto og vedtok loven mot hans vilje.

Mccarthyisme etter 1950

McCarthy og mccarthyismen omtales i de to avsnittene "The Rise of McCarthyism" og "The Decline of McCarthyism".¹⁴⁰ Som en del av første avsnitt finnes en rammetekst hvor to sitater settes opp mot hverandre. Begge har overskriften "Communism in the United States", men de

¹³⁵ Gruver 1976: 922.

¹³⁶ Gruver 1976: 922.

¹³⁷ Gruver 1976: 922.

¹³⁸ Gruver 1976: 923.

¹³⁹ Gruver 1976: 923.

har helt ulike synsvinkler til temaet. Det første sitatet er en del av talen som McCarthy holdt februar 1950 i Wheeling i staten West Virginia, og som førte til at han fikk sitt politiske gjennombrudd. Budskapet i talen var at den amerikanske stat generelt, og Utenriksdepartementet spesielt, hadde flere kommunister i egne rekker og at disse måtte lukes ut umiddelbart. McCarthy spesifiserte ikke ved navn hvem disse kommunistene var, men han fikk mye oppmerksomhet rundt sine uttalelser hos det amerikanske folk: “Although he never produced the list, McCarthy’s speech marked the beginning of a movement which played on America’s deepest fears of communism.”¹⁴¹

Det andre sitatet i rammeteksten er et leserinnlegg i *The New York Times*. Leserinnlegget, som er fra samme år som McCarthys tale i Wheeling, tar Utenriksdepartementet i forsvar og kritiserer McCarthys angrep. Forfatteren (muligens er vedkommende ansatt i Utenriksdepartementet og ønsker å være anonym?) peker på de negative konsekvensene som svertingen av Utenriksdepartementet førte med seg:

“Recently the Foreign Service has been subjected to a series of attacks from outside sources which have questioned the loyalty and the moral standards of its members. With rare exceptions the justification for these attacks has been so flimsy as to have no standing in a court of law or in the mind of any individual capable of differentiating repeated accusation from even a reasonable presumption of guilt. Nevertheless these attacks have had sinister results.

The conclusion has become inescapable (...) that a Foreign Service officer (...) may subsequently find his loyalty and integrity challenged and may even be forced out of the service and discredited forever as a private citizen after years of distinguished service.”¹⁴²

Det kan virke som Gruver forsøker å illustrere et årsaks-virkningsforhold overfor leseren ved å sette disse to sitatene opp mot hverandre, med McCarthys angrep på Utenriksdepartementet som årsak, og tapet av anseelse for Utenriksdepartementet som virkning.

McCarthy beskrives deretter som en person som benyttet seg av de virkemidlene som var nødvendig for å gjøre karriere innenfor politikken: “Although McCarthy was a little-known senator before his Wheeling speech, he had a genius for publicity, a desire for power, and a willingness to use whatever tactics were necessary to further his goals and his own

¹⁴⁰ Gruver 1976: 921ff og 930f.

¹⁴¹ Gruver 1976: 923.

¹⁴² Gruver 1976: 922.

career.”¹⁴³ Gruver mener at McCarthy oppnådde suksess fordi han utnyttet kommunisttemaet til å angripe det demokratiske parti: “His success in building a strong following was partly a result of his ability to link communism with an increasingly unpopular element in American politics—the eastern Democratic politics and diplomats.”¹⁴⁴ Det understrekes at McCarthy kom til å beskyldte flere ledende demokratiske politikere, inkludert president Truman til å vise unnfallenhet i forhold til kommunistene (“soft on Communism”).

Gruver hevder deretter at McCarthy fikk mye støtte hos amerikanerne, men at han også var avhengig av å sverte andre politikere for å holde seg i politikkens rampelys. I denne sammenheng nevnes Millard Tydings, senatoren fra Maryland, som undersøkte McCarthys anklager og kom frem til at McCarthy var å betrakte som en løgner og bedrager. Det nevnes også at McCarthy svarte med en svertingskampanje som forhindret gjenvalg av Tydings i 1950.

Gruver hevder at mange politikere ikke torde å uttale seg negativt om McCarthy av frykt for å bli møtt med motaksjoner. Hun trekker likevel frem en person som våget å ta opp kampen mot McCarthy: “One of the few with courage enough to oppose McCarthy was President Truman, who declared that the issue of subversion was nothing but a ‘red herring’.”¹⁴⁵

I det andre avsnittet, “The Decline of McCarthyism”, skriver Gruver at da Eisenhower overtok presidentembetet etter Truman, fantes det fremdeles mye frykt for kommunismen hos det amerikanske folk. Eisenhower var negativt innstilt overfor både mccarthyismen og McCarthy, men ønsket ikke å gå i noen direkte kamp med disse destruktive kreftene:

“(…) McCarthyism was still a powerful force in American life. Eisenhower was a staunch anticommunist, but recognized McCarthyism as a dangerous and destructive brand of demogoguery. Nevertheless the president refused to use his influence against McCarthy or to confront him directly. Instead, he tried to show that any internal subversion that did exist was being carefully watched and controlled.”¹⁴⁶

Forfatteren understreker at McCarthy ikke syntes at Eisenhowers tiltak overfor kommunistene var tilstrekkelige: “(…) Eisenhower’s attempt to demonstrate his vigilance against subversion did not satisfy McCarthy, who continued to make the same unsupported charges that he had

¹⁴³ Gruver 1976: 923.

¹⁴⁴ Gruver 1976: 923.

¹⁴⁵ Gruver 1976: 923.

¹⁴⁶ Gruver 1976: 930.

made against Truman's administration and against the State Department.”¹⁴⁷ Gruver hevder at McCarthys taktikk var å stemple alle som protesterte mot hans mange anklager for å være kommunister.

Det heter at McCarthy til slutt møtte sin overmakt da han startet sitt korstog mot militæret. Han angrep og fornærmet general Ralph Zwicker og hevdet at generalen hadde håndtert en konfidensiell sak på en utilfredsstillende måte. Militæret svarte med å anklage McCarthy for å ha søkt fordelaktig behandling for en av sine medarbeidere, David Schine, under avtjeningen av hans verneplikt. Senatshøringene mellom de to partene ble sendt direkte på fjernsynet, og var å betrakte som begynnelsen på slutten for McCarthys karriere: “The subsequent Senate hearings, which were televised nationally, gave many Americans their first opportunity to see McCarthy in action. His ‘red scare’ had already been losing public support, but it lost still more when the hearings exposed McCarthy as a vulgar bully.”¹⁴⁸

McCarthys opptreden under høringene førte til at også Eisenhower torde å ta opp kampen mot McCarthy og kritisere ham offentlig. Gruver skriver at McCarthys popularitet sank kraftig etter høringene, som kulminerte med at Senatet i desember 1954 vedtok et mistillitsforslag mot ham og fratok ham makt og innflytelse.¹⁴⁹

Thomas A. Bailey og David M. Kennedy:

The American Pageant. A History of the Republic (1979)

Mccarthyisme før 1950

Bailey behandler *Taft-Hartley Act* i avsnittet “Labor Curbs and Housing Programs”.¹⁵⁰ Innledningsvis skriver forfatterne at mange konservative var skeptiske til den organiserte arbeiderklassens økte makt. Industrilederne ønsket en forandring og fikk ønsket sitt oppfylt da republikanerne fikk flertall i Kongressen i 1947, for første gang på fjorten år. Resultatet ble *Taft-Hartley Act*, som ble vedtatt på tross av Trumans kraftige protester: “Balding, blunt-spoken Robert A. Taft of Ohio, son of the former president and one of the Republican big guns of the Senate, became co-sponsor of a controversial new labor law known as the *Taft-*

¹⁴⁷ Gruver 1976: 930f.

¹⁴⁸ Gruver 1976: 931.

¹⁴⁹ Dette førte til at han begynte å drikke tungt, og det indikeres at han døde av alkoholisme i 1957.

¹⁵⁰ Bailey/Kennedy 1979: 840f.

Hartley Act. It was passed in June 1947, over President Truman's vigorous veto."¹⁵¹ Bailey skriver at den nye loven kom til å få mye oppmerksomhet. Den inneholdt en rekke bestemmelser som fikk fagforeningslederne til å fordømme loven ("slave labor law"). En av forskriftene tok for seg arbeidernes relasjon til den kommunistiske ideologi: "Union leaders were (...) required to take a non-Communist oath, though employers were not forced to do so."¹⁵²

Rettsaken mot de elleve kommunistlederne og spionsaken mot Alger Hiss omtales i avsnittet "Ferretting Out Alleged Communists".¹⁵³ Hos Bailey beskriver følgende sitat amerikanernes frykt for den hensynsløse kommunismen: "The gnawing question for many earnest Americans was: could the nation continue to enjoy traditional freedoms in the face of a ruthless international conspiracy known as Soviet Communism?"¹⁵⁴

Det heter videre at kommunistlederne ble brakt foran en jury i New York etter å ha blitt tiltalt for å ha brutt *the Smith Act* fra 1940, den første lov i fredstid siden 1798 som kriminaliserte oppviglersk atferd. Bailey har liten forståelse for at de tiltalte tok i bruk sine konstitusjonelle rettigheter og nektet å svare på spørsmål som kunne sette dem selv i en utsatt posisjon: "Hiding behind the very Constitution they were attempting to destroy, the defendants were convicted of advocating the overthrow of the American government by force, and were sent to prison."¹⁵⁵

Bailey kommer også med en beskrivelse av forfølgelsen av antatte kommunister innad i USA. Det understrekes at mange amerikanere på denne tiden fryktet at kommunistiske spioner var i ferd med å infiltrere regjeringen og påvirke utenrikspolitikken ("treacherously misdirecting foreign policy").¹⁵⁶ Han fokuserer deretter på et viktig antikommunistisk tiltak som Truman iverksatte i 1947: lojalitetsprogrammet for de som skulle ansettes i Utenriksdepartementet. Justisministeren satte opp en liste over nitti organisasjoner som ble ansett for å være illojale, men at ingen av disse fikk anledning til å bevise sin uskyld. Deretter undersøkte *Loyalty Review Board* over tre millioner ansatte, hvorav tre tusen ble sparket eller sa opp jobben frivillig. Det poengteres at man ikke gjennomgikk noen formell avskjedigelsesprosedyre i noen av disse sakene. Bailey skriver at enkelte delstater i USA kom

¹⁵¹ Bailey/Kennedy 1979: 840.

¹⁵² Bailey/Kennedy 1979: 840.

¹⁵³ Bailey/Kennedy 1979: 846ff.

¹⁵⁴ Bailey/Kennedy 1979: 847.

¹⁵⁵ Bailey/Kennedy 1979: 847.

¹⁵⁶ Bailey/Kennedy 1979: 846.

til å bli intenst “sikkerhetsorientert”, og at lojalitetseder i økende grad ble tatt i bruk innen flere yrker i samfunnet.

Bailey omtaler deretter Hiss-saken og skriver at *Representantenes hus* i 1938 hadde etablert a *Committee on Un-American Activities (HUAC)* for å finne frem til mennesker som arbeidet for og ønsket en omveltning av den sittende regjering. Komitemedlemmet Richard M. Nixon kom til å lede jakten på Alger Hiss. Nixon beskrives som en dyktig og ambisiøs kommunistjeger (“an ambitious Red-catcher”). Bailey skriver videre at Hiss ble beskyldt for å ha vært en kommunistisk agent på 1930-tallet, og at han forlangte å forsvare seg selv i den kommende rettssaken. På tross av at Hiss erklærte seg uskyldig etter tiltalen, måtte han sone fem år i fengsel: “He [Alger Hiss] dramatically met his chief accuser before the Un-American Activities Committee in August 1948. Hiss denied everything, but was convicted of perjury in 1950 and sentenced to five years in prison.”¹⁵⁷

McCarran Internal Security Act omtales hos Bailey på slutten av avsnittet “Ferretting Out Alleged Communists” som *McCarran Internal Security Bill*.¹⁵⁸ Her skrives det at Truman la ned veto mot loven, som blant annet inneholdt forskrifter som gav presidenten myndighet til å arrestere og sette folk i fengsel på ubestemt tid under særskilte perioder hvor sikkerheten til det amerikanske samfunnet var i fare (“internal security emergency”). Bailey understreker at det fantes kritikere mot loven, men at de som satt i Kongressen og skulle beskytte amerikanernes grunnleggende verdier, som frihet, likevel vedtok *McCarran Internal Security Bill*: “Critics protested that the bill smacked of police-state; concentration-camp tactics. But the congressional guardians of the Republic’s liberties enacted the bill over Truman’s veto.”¹⁵⁹

Mccarthyisme etter 1950

McCarthy behandles i de to avsnittene “Ferretting Out Alleged Communists” og “The Menace of McCarthyism”.¹⁶⁰ Det første er en del av kapittel 45 “Harry S. Truman and the Cold War”. Det heter at McCarthy fremsatte spektakulære anklager i sin tale i Wheeling i februar 1950. Han var likevel helt ute av stand til å underbygge sine påstander med håndfaste beviser:

¹⁵⁷ Bailey/Kennedy 1979: 847.

¹⁵⁸ Bailey/Kennedy 1979: 848.

¹⁵⁹ Bailey/Kennedy 1979: 848.

“In February 1950, Senator Joseph R. McCarthy, a Wisconsin Republican, spectacularly charged that there were scores of known Communists in the Department of State. He proved utterly unable to substantiate his accusation, and many Americans, including President Truman, began to fear that the Red-hunt was turning into a witch-hunt.”¹⁶¹

I tilknytning til avsnittet finner man en rammetekst med et sitat fra Truman i januar 1949, hvor han utdypet ulikheten mellom kommunismen og demokratiet som ideologier. Truman hevdet her at kommunismen var basert på forestillingen om at menneske var svakt og hjelpeløst, mens demokratiet dyrket frem moralske og intellektuelle mennesker. Denne rammeteksten kommenteres ikke noe nærmere.

I det neste avsnittet, “The Menace of McCarthyism”, skriver Bailey at en av de første problemene Eisenhower måtte ta stilling til, var den voksende popularitet og fryktede makt til McCarthy, som blir omtalt som en antikommunistisk korsfarer. Det blir sagt at McCarthy dukket opp på den politiske scene i februar 1950 da han i en offentlig tale påstod at statsråd Dean Acheson hadde ansatt et stort antall (205) kommunister i Utenriksdepartementet:

“Pressed to reveal the names, McCarthy at first conceded that there were only 57 genuine Communists, and in the end failed to find even one. His Republican colleagues nevertheless realized the political usefulness of this kind of attack on the Democratic administration. Even the supposedly fair-minded Senator Robert Taft urged McCarthy: ‘If one case doesn’t work, try another.’ Ohio’s Senator John Bricker reportedly said, ‘Joe, you’re a dirty s.o.b., but there are times when you’ve got to have an s.o.b. around, and this is one of them’.”¹⁶²

Ut fra sitatet kan vi se at tolkningen går ut på at McCarthy fikk fritt spillerom til å utfolde seg fordi han svekket det demokratiske parti med sine uttalelser, og var på den måten en viktig politisk brikke. Bailey hevder at det eksisterte en opphetet stemning under den kalde krigen preget av mistenksomhet og frykt, og at McCarthy manøvrerte godt i dette landskapet: “He [Joseph R. McCarthy] was not the first nor even the most effective anti-Red, but he was the most ruthless, and did the most damage to American traditions of fair play and free speech.”¹⁶³

¹⁶⁰ Bailey/Kennedy 1979: 846ff og 858ff.

¹⁶¹ Bailey/Kennedy 1979: 847f.

¹⁶² Bailey/Kennedy 1979: 859.

¹⁶³ Bailey/Kennedy 1979: 859.

Ifølge Bailey ble McCarthy innvalgt i Senatet på grunnlag av en fabrikkert krigshelthistorie. Det understrekes at McCarthy bare var en ung og ukjent senator (“junior senator”) før han sjokkerte alle med sine påstander om at det fantes kommunister innenfor Utenriksdepartementet. Bailey mener at en av årsakene til at McCarthy fikk så stor oppmerksomhet omkring sin sak var at han var så dyktig til å manipulere massemedia: “For the next four years ‘low-blow Joe’ proved a master at manipulating the media and playing upon the anxieties of politicians and the public.”¹⁶⁴ Det påpekes at McCarthy ødela karrierene til utallige statsansatte, forfattere, skuespillere og andre etter at han urettmessig hadde pekt dem ut for å være kommunister eller kommunist sympatisører.

Bailey hevder at etter hvert som McCarthy opplevde økende grad av suksess, rettet han stadig sterkere skyts mot demokratene: “Democrats, he charged, ‘bent to the whispered pleas from the lips of traitors’. General George Marshall, former army chief of staff and ex-secretary of state, was denounced as ‘part of a conspiracy so immense as to dwarf any previous venture in the history of man’.”¹⁶⁵ Det heter at de statsansatte var redde for McCarthy og ikke ønsket å gå i noen verbal nærkamp med ham av frykt for motreaksjoner.

Bailey skriver videre at Eisenhower ikke ønsket å begå samme feil som Truman, som konfronterte McCarthy direkte. Denne konfrontasjonen førte til at Truman mistet popularitet, mens McCarthy fikk mye oppmerksomhet og sympatierklæringer. Eisenhower valgte en mer avventende strategi. Dette førte med seg mange negative ringvirkninger for Utenriksdepartementet:

“Eisenhower at first tried to stay out of McCarthy’s way, saying, ‘I will not get in the gutter with that guy.’ Trying to appease the brash demagogue from Wisconsin, Eisenhower allowed him, in effect, to control personnel policy at the State Department. One baleful result was severe damage to the morale and effectiveness of the professional Foreign Service.”¹⁶⁶

Etter Baileys vurdering greier ikke McCarthy lenger å underbygge sine kommunistbeskyldninger (“finally bent the bow too far”). Koreakrigens avslutning bidro til å kjølned den opphetede stemningen som McCarthy hadde dratt fordeler av. Da han angrep militæret møtte han endelig overmakten: “The embattled military men fought back in thirty-five days of televised hearings in the spring of 1954. Up to 20 million Americans at a time

¹⁶⁴ Bailey/Kennedy 1979: 859.

¹⁶⁵ Bailey/Kennedy 1979: 859.

¹⁶⁶ Bailey/Kennedy 1979: 859.

watched in fascination as a boorish, surely McCarthy publicly cut his own throat by parading his essential meanness and irresponsibility.”¹⁶⁷

Det er interessant å se hvordan Bailey har strukturert sin behandling av McCarthy og mccarthyismen i læreboken. Under president Eisenhowers regjeringstid fra 1953 til 1961 kom McCarthy til å være i medienes rampelys bare i litt over ett år før han fikk et sensurvedtak av Senatet mot seg i 1954 og forsvant ut av politikkenes søkelys. Likevel har forfatterne gitt McCarthy tre ganger så stor plass i Eisenhower-kapitlet sammenlignet med Truman-kapitlet. Det er grunn til å spørre hva som er motivet bak den ulike vektleggingen av mccarthyismen i de to kapitlene hos forfatterne.

De to kapitlenes ulike vektlegging av mccarthyismen i sidetall i forhold til andre tema kan fortelle oss noe om lærebokforfatterens perspektiv. En forklaring kan være at Bailey stiller seg kritisk til Joseph R. McCarthy og mccarthyismen, og ikke ønsker å bruke for mye plass på ham i forbindelse med demokraten Truman, men heller i forbindelse med republikaneren Eisenhower. En annen forklaring kan være at forfatterne rent pedagogisk har funnet det hensiktsmessig å presentere mccarthyismen hovedsakelig i Eisenhower-kapitlet. De fjernsynssendte direktesendingene fra rettssaken mellom McCarthy og hæren i 1954 hvor Joseph McCarthy gjorde en dårlig figur, og som senere førte til sensurvedtaket mot ham, er dramatisk stoff som lett kan formidles i lærebøkene.

¹⁶⁷ Bailey/Kennedy 1979: 860.

Lew Smith:

The American Dream. A United States History (1983)

Mccarthyisme før 1950

Taft-Hartley Act er lagt til avsnittet “Precedents for McCarthyism”, i underkapitlet “An Outbreak of Hysteria”.¹⁶⁸ Loven nevnes kort i sammenheng med to andre hendelser som fant sted i 1947, nemlig Trumans iverksettelse av en lojalitetsundersøkelse av alle statsansatte i Utenriksdepartementet og HUACs jakt på kommunister innen filmindustrien i Hollywood. *Taft-Hartley Act* nevnes også bare kort i en setning, som understreker at fagforeningsledere måtte ta avstand fra kommunisme som ideologi: “That same year [1947], the *Taft-Hartley Act* required labor union leaders to swear that they had never been communists.”¹⁶⁹

Rettsaken mot de elleve kommunistlederne blir behandlet i avsnittet “Precedents for McCarthyism”. *Smith Act* eller *The federal Alien Registration Act* fra 1940 nevnes i forbindelse med en taktikk McCarthy benyttet seg av, og som ofte kalles for “guilt by association”. Metoden utheves med svart skrift i læreboken, og det understrekes at loven kriminaliserte støtte til omveltning av regjeringen: “(...) or even belong to a group that advocated this policy. Thus people were ‘guilty’ of being ‘un-American’ under that law if they merely associated with others whose views were considered unpatriotic.”¹⁷⁰

Smith hevder at rettsaken mot de elleve kommunistlederne var en av flere viktige antikommunistiske hendelser som fant sted før 1950. Forfatteren skriver at rettsaken var med på å skape en frykt for kommunismen hos amerikanerne: “Eleven leaders of the American Communist party went on trial in 1949 on charges of violating the 1940 *Smith Act*, and their convictions contributed to the belief that America was in real danger from communist influence, if not from actual communist seizure of the government.”¹⁷¹

Rettsaken mot Alger Hiss behandles kort i innledningsdelen av kapitlet. Hiss-saken karakteriseres som en av flere uhyggelige hendelser som fant sted tidlig på 1950-tallet. Smith skriver at flere amerikanere satte spørsmålsteget ved sin egen regjerings evne til å bekjempe

¹⁶⁸ Smith 1983: 582ff.

¹⁶⁹ Smith 1983: 584.

¹⁷⁰ Smith 1983: 583f.

internasjonal kommunisme da Kina ble et kommunistisk land i 1949. Dette førte til at amerikanerne begynte å lete etter en syndebukk for det de mente var en mislykket utenrikspolitikk. Alger Hiss kom til å spille denne rollen: “In November that year [1949], Alger Hiss, a State Department adviser, was found guilty of perjury for having denied charges that he was part of a prewar communist network in Washington D.C..”¹⁷²

Når det gjelder *McCarran Internal Security Act*, blir ikke den behandlet i læreboken til Smith, men HUAC blir presentert på en omfattende måte. I avsnittet, “Precedents for McCarthyism”, understreker Smith at McCarthy verken var den som innledet heksejakten på kommunistene, eller den som oppfant de metodene han benyttet seg av i den forbindelse:

“Joe McCarthy did not invent the communist witch hunt – this tradition went back thirty years to Attorney General Palmer’s Red Scare. Neither did he invent the methods used in his investigations. The House of Representatives had created a House ‘Un-American Activities Committee’ in 1938, and this committee (HUAC) had pioneered many of McCarthy’s techniques.”¹⁷³

Smith skriver at HUAC alltid hadde ignorert grupper på den ekstreme høyresiden i politikken, som nazister og Ku Klux Klan, og heller konsentrerte seg om grupper og organisasjoner som befant seg på venstresiden i politikken. Han gir deretter en definisjon av begrepet mccarthyisme: “And the committee [HUAC] invented many of the specific methods that came to be associated with *McCarthyism*, the name later given to the hunt for communists in American life in the late 1940s and early 1950s. One of these techniques was the principle of *guilt by association*.”¹⁷⁴ Smith uthever “mccarthyisme” og “guilt by association” med sort skrift og indikerer at dette er viktige begreper i læreboken.

Det understrekes at HUAC på ulike måter kom McCarthy i forkjøpet og brukte metoder som senatoren senere benyttet seg av selv. Blant annet skriver Smith at HUAC-medlemmer, som McCarthy noen år senere, ofte forsøkte å gi inntrykk av at de jaktet på kommunister mens de i virkeligheten ønsket å ramme liberale som var uenige i deres politikk. HUAC var også den første komiteen som benyttet seg av tidligere kommunister som vitner under høringer og rettsaker. Eks-kommunister ble brukt mot mennesker som var tiltalt for å

¹⁷¹ Smith 1983: 584.

¹⁷² Smith 1983: 582.

¹⁷³ Smith 1983: 583.

¹⁷⁴ Smith 1983: 583.

være kommunister eller kommunist sympatisører: Mange av eks-kommunistene var så ivrige etter å bevise sin patriotisme at de fordreide sannheten og fortalte det antikommunistene ønsket at de skulle si. Flere uskyldige mennesker kom derfor til å bli dømt på feilaktig grunnlag på grunn av eks-kommunistenes løgnaktige historier.

Smith nevner også om en annen viktig metode som HUAC utviklet, og som McCarthy senere benyttet seg av: “And the HUAC, like McCarthy, developed the *smear technique*. Blanket accusations were made against individuals – often with no proof at all – and the person who was accused could never clear his or her name of such vague charges.”¹⁷⁵ Smith indikerer at McCarthy benyttet seg av de samme metodene overfor kommunistene som Truman utviklet flere år tidligere:

“McCarthy did not invent the methods for which he became famous, and neither did he ‘discover’ the communist menace. The search for internal security – the drive to make America safe from the communist threat at home – began soon after World War II. In 1947 President Truman issued an executive order for loyalty checks of government employees.”¹⁷⁶

Når McCarthy likevel kom til å spille en så viktig rolle, var det ifølge Smith fordi han var dyktigere enn sine konkurrenter til å skape oppmerksomhet rundt sin jakt på antatte kommunister. McCarthy klarte derfor å kjempe seg til mer spalteplass i aviser, radio og fjernsyn enn sine motstandere. Dette var bakgrunnen for at perioden på begynnelsen av 1950-tallet kom til å bære hans navn, *mccarthyismen*: “McCarthy (...) was more successful than the others in winning attention and these years became identified as the McCarthy era or period.”¹⁷⁷

Mccarthyisme etter 1950

McCarthy blir behandlet i de to avsnittene “The Beginning of McCarthyism” og “Precedents for McCarthyism”.¹⁷⁸ Generelt har forfatteren tatt med mange detaljer omkring McCarthy og mccarthyismen. I innledningsdelen skriver Smith at Koreakrigen utløste en intern heksejakt etter kommunister i USA, og skapte en atmosfære preget av hysteri og mistenksomhet. Smith hevder at McCarthy dukker opp på den politiske scene og utnytter den spente situasjonen som

¹⁷⁵ Smith 1983: 584.

¹⁷⁶ Smith 1983: 584.

¹⁷⁷ Smith 1983: 584.

¹⁷⁸ Smith 1983: 582ff.

hadde oppstått i USA til sin fordel: “It was only a matter of time before Americans began to ask whether there were more traitors in their midst. A little-known senator from Wisconsin was ready to take advantage of this mood and to guide the hysterical fear for his purposes.”¹⁷⁹

I avsnittet “The Beginning of McCarthyism” fremstilles McCarthy som en kynisk mann som i samråd med sine nærmeste rådgivere valgte et bestemt tema som skulle gi ham nasjonal oppmerksomhet. Han ønsket ifølge Smith å finne et tema som ville gi ham makt, og valget falt på kommunismen. McCarthy holdt deretter en tale 9. februar 1950 i Wheeling i West Virginia, hvor han hevdet at det fantes flere kommunister i Utenriksdepartementet. Talen førte til at en Senatskomite undersøkte McCarthys påstander, som imidlertid ikke fant noen bevis som gav støtte til hans påstander. Smiths poeng er at dersom man angrep McCarthy, måtte man regne med å bli angrepet med dobbel styrke tilbake: “McCarthy responded by attacking the chairman of the committee, Millard Tydings. By conducting a campaign of lies and accusations, McCarthy succeeded in preventing Tydings’ reelection to the Senate from Maryland.”¹⁸⁰

Smith nevner at McCarthy i 1951 ble formann for “the Senate’s Committee on Government Operations”, som han brukte som en maktbase til å innkalle de personene han ønsket til avhør, godt beskyttet gjennom sin immunitet som Senatsmedlem:

“He turned the committee into a stage from which he ‘investigated’ supposed *reds*–communists–and *pinkos*–those suspected of left-wing sympathies. For four years he made unsupported charges about supposed acts of disloyalty by people in universities and government. He hid behind the Senate cloak of immunity (which protected him from lawsuits and prevented his victims from suing him for slander). He called witness after witness to investigate communists in government.”¹⁸¹

Det blir sagt at mange amerikanere trodde på McCarthys påstand om at kommunist sympatisører i regjeringen og på universiteter hadde skapt problemer for USA i utenrikspolitikken. Slutten på McCarthys suksessrike karriere startet ifølge Smith med hans undersøkelse av det amerikanske militæret: “McCarthy accused General Ralph Zwicker of harboring communists at Fort Monmouth, New Jersey, and insulted him by saying that Zwicker was disgracing the uniform of the army.”¹⁸² Smith skriver at militæret slo tilbake i de

¹⁷⁹ Smith 1983: 582.

¹⁸⁰ Smith 1983: 582.

¹⁸¹ Smith 1983: 583.

¹⁸² Smith 1983: 583.

fjernsynssendte komitehøringene hvor aktor i saken, Joseph Welch, la fram bevis på at McCarthy og hans assistent, Roy Cohn, hadde presset militæret for å oppnå fordeler for en av sine tidligere assistenter, David Schine. Dette førte til at McCarthy angrep en av Welch sine unge assistenter og beskyldte ham for å være kommunist sympatisør. Smith kommer med en sterk karakteristikk av McCarthys opptreden under høringene: “McCarthy’s manner and his tactics exposed him as a merciless bully.”¹⁸³

Som et resultat av McCarthys svake opptreden under høringene minket hans popularitet. I slutten av 1954 vedtok Senatet en resolusjon som kritiserte McCarthys oppførsel. Smith hevder at dette førte til at McCarthys politiske karriere var over, men at hans destruktive ryktespredning kom til å ødelegge for mange menneskers jobbmuligheter i flere år fremover.

3.4 Drøfting av innholdet i lærebøkene

Forklaringer av fenomenet mccarthyismen

Truman-skolen skiller seg først og fremst fra *Elite-skolen* ved at Truman-administrasjonens politikk blir tillagt langt større vekt når mccarthyismen skal forklares. Den hevder at Truman utnyttet konfrontasjonen med Sovjetunionen, da spesielt med iverksettelsen av lojalitetsprogrammet, til å skape en spesiell antikommunistisk stemning hos det amerikanske folk for å fremme sin egen politikk. I hvor stor grad følger så lærebøkene forskningen på dette punktet? Ingen av lærebøkene er helt på linje med Truman-skolen. Lærebøkene gir ikke Truman-administrasjonen det samme ansvar og forklaringskraft for mccarthyismen som forskningen. Lærebøkene bruker likevel mer plass på Truman-administrasjonens politikk sammenlignet med lærebøkene fra 1960-tallet. De tillegger også perioden før 1950 større betydning i utviklingen av mccarthyismen. Alle lærebokforfatterne skriver således om lojalitetsprogrammet og HUAC. McCarthy som person får dermed mindre å si sammenlignet med lærebøkene på 1960-tallet.

Gruver har en positiv oppfatning av Truman og fokuserer på hans veto mot *Taft-Hartley Act* og *McCarran Internal Security Act*. Hun nedtoner konsekvent Truman-administrasjonens og demokratenes ansvar for introduseringen av mccarthyismen, og ser i stedet HUAC og

¹⁸³ Smith 1983: 583.

Kongressen som de ansvarlige. Når det gjelder McCarthy, hevder Gruver at en del av forklaringen på hans suksess lå i hans håndtering av massemedia, og at han hadde støtte i deler av folket. Hun understreker at det var kommunistene og de liberale demokratene på østkysten med ansvar for utenrikspolitikken som var McCarthys fremste motstandere.

Gruver påpeker videre at Truman var en av de få personer som hadde mot til å stå imot McCarthy og mccarthyismen. Hun vektlegger også den utenrikspolitiske kontekst, særlig Koreakrigens betydning for mccarthyismens gjennombrudd og avslutning. Gruver nevner at Truman-administrasjonen introduserte lojalitetsprogrammet, men mener McCarthy hadde ansvaret for at det ble iverksatt. Dette er ikke i overensstemmelse med forskningen innenfor Truman-skolen, som ser Truman-administrasjonens lojalitetsprogram som et utgangspunkt for utviklingen av mccarthyismen. Gruver tillegger for øvrig Hiss-saken stor betydning som årsak til at McCarthy fikk slippe til på den politiske scene ved å skape frykt hos det amerikanske folk. Også her brukes en ytre faktor som forklaring på mccarthyismen, mens betydningen av Truman-administrasjonens politikk nedtones.

Som forskerne i Truman-skolen er Gruver opptatt av McCarthys angrep på demokrater og diplomater fra østkysten av USA. Som flere av lærebokforfatterne på 1960-tallet ser hun til å ta massemedias forestilling om McCarthys store påvirkningsevne ved de politiske valg for gitt. Det blir hevdet at McCarthy hadde så stor politisk makt at han kunne påvirke utfallet av senatsvalg spesielt, og politiske valg generelt, til sin fordel. Denne myten ble i sin tid skapt av det amerikanske massemedia, men har senere blitt avkreftet av forskningslitteraturen, fortrinnsvis av representanter for *Elite-skolen*.

Bailey, derimot, tillegger Truman-administrasjonen og dens lojalitetsprogram betydelig større forklaringskraft enn Gruver. Truman blir sett på som ansvarlig for dette programmets gjennomføring. Bailey hevder at frykten for spioner, sammen med påstander om kommunistisk infiltrasjon av utenrikspolitikken, førte til opprettelsen av lojalitetsprogrammet i 1947. Fokus rettes både mot Kongressens initiativ og Truman-administrasjonens politikk som forklaringsfaktorer i introduseringen av mccarthyismen. Den antikommunistiske lovgivningen før 1950 blir oppfattet som sikkerhetspolitikk, og da mccarthyismen først ble satt i gang, fikk den en egendynamikk i de enkelte delstater og sektorer av det amerikanske samfunn.

Bailey indikerer at det i perioden før 1950 eksisterte en konkurranse mellom demokratene og republikanerne om å få initiativet i utformingen av den antikommunistiske politikk. Denne konkurransen kom til å radikalisere den antikommunistiske lovgivningen før

1950. Man finner med andre ord et element av *Elite-skolen* hos Bailey. I forbindelse med *Taft-Hartley Act* er Bailey, som Gruver, skeptisk til organisert arbeidskraft, og ser loven mer som en arbeidsrettslov. Bailey nevner Trumans veto mot denne loven, som blir tolket som noe positivt. Når det gjelder *McCarran Internal Security Act*, understrekes det at det fantes kritikere mot loven, men at den likevel ble vedtatt. Bailey går inn på det positive grunnlaget for begge partis politikk, og tegner med dette et mer nyansert bilde enn Gruver. Bailey fokuserer også mer på frykten for spioner og faren for at kommunister kunne infiltrere det amerikanske samfunn. Hovedelementet hos Bailey minner om Trussel-skolen, samtidig som det inkorporeres forklaringer både fra Elite-skolen og Truman-skolen.

Smith er den forfatteren som fokuserer mest på hendelser før 1950 i forklaringen av mccarthyismen, i overensstemmelse med Truman-skolen. Både Truman-administrasjonen og HUAC blir tillagt et stort ansvar. Smith impliserer på samme måte som Bailey at det fantes en konkurranse mellom de to store partiene om det antikommunistiske initiativ. Når Smith hevder at McCarthy verken var den første som oppfant de metodene han benyttet seg av overfor kommunistene, eller oppdaget den kommunistiske trusselen, er dette i samsvar med et viktig punkt innenfor Truman-skolen.

Smith hevder likevel at McCarthy var mer effektiv i utnyttelsen av massemedia enn sine republikanske forgjengere, og at dette bidro til at mccarthyismen fikk en slik kraft. Av denne grunn kom også perioden på begynnelsen av 1950-tallet til å bære hans navn, mccarthyismen.

Holdninger til mccarthyismen før 1950

Gruver ser ikke *Taft-Hartley Act* i lys av mccarthyismen, men som et angrep på arbeidernes rettigheter. Trumans rolle blir i denne sammenhengen oppfattet som noe positivt ved at han er på arbeidernes side og forsøker å stoppe loven. Når det gjelder rettssaken mot kommunistene, tillegges ikke den stor vekt. Kommunistene blir likevel oppfattet som en fare, og rettssaken mot kommunistlederne dermed berettiget. Gruver synes også å være overbevist om at Hiss hadde vært spion for Sovjetunionen. Om *McCarran Internal Security Act* skriver Gruver at den ble vedtatt på grunn av at mccarthyismen hadde blitt en maktfaktor i det amerikanske samfunnet.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Gruver 1976: 923.

Bailey skiller seg fra de to andre lærebokforfatterne ved å være gjennomgående mer kritisk til kommunismen og Sovjetunionen. Flere steder blir det brukt sterke subjektive karakteristikk med en dikotomisk tankegang mellom *oss* (forstått som USA) og *dem* (forstått som Sovjetunionen og kommunismen). Slike negative karakteristikk er vanlig å finne i *Trussel-skolen*, som oppstod på 1990-tallet og som behandles i neste kapittel.

På samme måte som Gruver synes Bailey overbevist om at Hiss var en sovjetisk spion. Bailey oppfatter Hiss sitt krav om å forsvare seg selv som noe negativt og som et tegn på at han var skyldig etter tiltalen. Dette står i motsetning til 1960-tallslærebøkene, som var mer åpne til spørsmålet om Hiss var skyldig i spionasje.

Bailey hevder at det fantes kritikere mot *McCarran Internal Security Act*, men at denne loven likevel ble vedtatt. Bailey understreker også i forbindelse med iverksettelsen av *Taft-Hartley Act* at det fantes en konservativ skepsis til organisert arbeidskraft. Trumans veto blir i denne sammenhengen sett på som noe positivt. Dermed kommer det frem et noe mer nyansert bilde enn hos Gruver, siden Bailey trekker frem grunnlaget for både det demokratiske og konservative partis politikk. I forbindelse med *McCarran Internal Security Act* synes Bailey å akseptere at det i ekstreme situasjoner kunne forsvares å kaste kommunister i fengsel uten rettergang for å beskytte amerikanske borgere mot den kommunistiske ideologi. Oppfatningen av kommunistene synes i det hele svært negativ.

Smith nevner kort Taft-Hartley Act og setter loven i forbindelse med Trumans lojalitetsprogram. Rettssaken mot Hiss blir beskrevet som en uhyggelig hendelse. Smith mener at Hiss var uskyldig og karakteriserer Hiss som en sydebukk som måtte ta skylden for en mislykket utenrikspolitikk. *McCarran Internal Security Act* omtales ikke. I stedet vier Smith stor plass til beskrivelsen av HUAC. Det påpekes at HUAC kom McCarthy i forkjøpet og brukte metoder som senatoren senere benyttet seg av. Smith fokuserer i det hele sterkt på hendelser som fant sted i Truman-perioden før McCarthy for alvor slo gjennom som politiker i 1950. Både på dette og andre punkt har han klare likhetstrekk med *Truman-skolen*. Smith synes for øvrig å ha et større kjennskap enn Gruver til forskningen i sin samtid. Dette kan ha sammenheng med at Smiths lærebok er syv år yngre, fra 1983, mens Gruvers bok ble utgitt i 1976.

Holdninger til mccarthyismen etter 1950

Alle lærebokforfatterne er negative til personen Joseph R. McCarthy. Gruver beskriver McCarthy som en som søkte oppmerksomhet og misbrukte sin makt. Hun hevder at McCarthy var manipulativ og evnet å nå sine mål uavhengig av de middel han benyttet seg av. Han blir videre beskrevet som en løgner, bedrager og respektløs overfor sine politiske motstandere. Det heter at McCarthy kom med grunnløse kommunistbeskyldninger, og at han var å betrakte som en vulgær bølle. Bailey på sin side hevder at McCarthy kom med flere spektakulære kommunistbeskyldninger. McCarthy blir framstilt som en demagog og en som ødela for effektiviteten og moralen i Utenriksdepartementet. Smith hevder på sin side at McCarthy skapte og forsterket en frykt for kommunisme hos amerikanerne. McCarthy blir beskrevet som kynisk og opportunistisk i sitt valg av kommunisme som kampsak, en mann uten ære som ødela for mange uskyldige mennesker uten at de fikk mulighet til å forsvare seg mot beskyldningene.

Gruver ser McCarthy som ansvarlig for iverksettelsen av lojalitetsprogrammet, og de negative resultater dette førte med seg for de ansatte i Utenriksdepartementet. Dette kan man blant annet lese ut fra den plass hun vier til et sitat fra en anonym innsender, som retter hard kritikk mot McCarthys angrep på Utenriksdepartementet.

Bailey hevder at McCarthy fikk fritt spillerom til å utfolde seg fordi han svekket det demokratiske partiet med sine uttalelser og på den måten var en viktig politisk brikke. Fokus på konflikten mellom det republikanske og demokratiske parti er et særlig viktig element innenfor *Elite-skolen* på 1960-tallet. Forfatterne hevder at det eksisterte en opphetet stemning under den kalde krigen preget av mistenksomhet og frykt, et landskap hvor McCarthy trivdes og manøvrerte godt.

Bailey hevder at McCarthy med sine voldsomme påstander ødela for den generelle antikommunistiske bevegelse, som ifølge disse forfatterne utførte en viktig og nødvendig jakt på kommunister. På denne måten kommer Bailey et av *Trussel-skolens* viktigste poeng i forkjøpet: at mccarthyismen var å betrakte som en destruktiv avsporing fra den antikommunistiske bevegelse.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Trussel-skolen behandles i kapittel 4 i denne oppgaven.

Når det gjelder Smith, understreker også han at heksejakten på kommunister skapte mistenksomhet og frykt hos den amerikanske befolkning, en frykt som McCarthy utnyttet til sin fordel. Smith hevder at McCarthy bevisst valgte antikommunismen som kampsak for å oppnå nasjonal oppmerksomhet. Smith forklarer ellers mccarthyismen som et resultat av hendelser som fant sted i Truman-perioden før McCarthy kom på banen. Dette er i tråd med Truman-skolen.

3.5 Oppsummering

Ingen av lærebøkene er helt på linje med *Truman-skolen*. Selv om ikke lærebøkene tillegger Truman-administrasjonen det samme ansvar for mccarthyismen som forskningen, vektlegger de likevel Truman-administrasjonens politikk mer enn lærebøkene på 1960-tallet. Særlig fokuseres det på lojalitetsprogrammet og HUAC, om enn i noe ulik grad i den enkelte lærebok.

I en sammenligning av lærebokforfatterne er det ingen tvil om at Smith i størst grad deler Truman-skolens forklaring av fenomenet mccarthyisme. Gruver tar avstand fra Truman-skolens synspunkt om å tillegge Truman-administrasjonen ansvaret for innføringen av mccarthyismen. Hun bruker mye ytre faktorer som forklaring på mccarthyismen. Bailey befinner seg her i en posisjon mellom Gruver og Smith. Samtidig fokuserer Bailey først og fremst på elementer som er i overensstemmelse med Trussel-skolen, som ble utviklet på 1990-tallet. Bailey passer inn under flere forskningsskoler, både Truman-, Elite- og Trussel-skolen. Dette viser at ikke alle objekter som analyseres er like enkle å kategorisere.

Som lærebøkene på 1960-tallet er også oppfatningen i lærebøkene på 1970- og 80-tallet at det i perioden før 1950 ble skapt en frykt i det amerikanske samfunnet, som i neste omgang resulterte i antikommunistiske tiltak iverksatt av regjeringen. McCarthy utnytter etter hvert denne situasjonen til å skape seg en politikk og få oppmerksomhet rundt sin egen person. Alle lærebøkene har en negativ oppfatning av McCarthy og er på dette punkt i samsvar med forskningslitteraturen.

Kapittel 4: Mccarthyisme: avsporing eller antikommunistisk nettverk?

I dette kapitlet skal jeg sammenligne tre lærebøker. Den ene læreboken er fra 1998, mens de to andre er fra henholdsvis 2002 og 2003. Jeg ønsker å undersøke hvordan lærebøkene forholder seg til forskningen om mccarthyismen. For å si noe om “tidsånden” i denne periode vil kaldkrigsforskningen også omtales innledningsvis. Først omtales kaldkrigsskoleretningen *New Cold War history* i avsnitt 4.1. Videre vil jeg presentere mccarthyisme-forskningen i samme periode og de to forskningsskolene jeg har kalt Trussel-skolen, hvor Richard Gid Powers, Guenter Lewy og Arthur Herman fremstår som de sentrale forskerne, og Nettverk-skolen, der Ellen Schrecker og Michael J. Heale er talsmenn for forskningsskolen. Et helt sentralt trekk ved Trussel-skolen er at mccarthyismen betraktes som et avvik fra den generelle antikommunistiske bevegelse, som oppfattes som noe positivt. Trussel-skolen hevder at den antikommunistiske bevegelse og mccarthyismen ble utformet som en respons på en virkelig kommunistisk trussel mot det amerikanske samfunnet. Hos Nettverk-skolen fokuserer man på det antikommunistiske nettverket som mccarthyismens hovedaktører og reduserer McCarthys betydning i skapelsen av fenomenet mccarthyismen.

4.1 Kald krig-forskning fra 1990-tallet

Avsnittet bygger hovedsakelig på artikkelen “How (Not) to Study the Origins of the Cold War” av Geir Lundestad. Lundestad skriver at *New Cold War history* oppstod på slutten av den kalde krigen da Sovjetunionen kollapset og man fikk tilgang til nye kilder. Lundestad hevder at det fantes mange nye elementer i *New Cold War history*, og at perspektivet på den kalde krigen forandret seg på grunn av at den kalde krigen var over. Forfatteren peker på to viktige elementer i denne forskningsskolen: 1) kildene kom fra et mye større geografisk område enn tidligere, og 2) at det var et bredere utvalg av historikere, selv om debatten fremdeles var dominert av amerikanske historikere.¹⁸⁶

Lundestad understreker at *New Cold War history* representerer et stort fremskritt sammenlignet med *Old Cold War history*, som bestod av forskningsskolene *tradisjonisme*, *revisjonisme* og *postrevisjonisme*. Han hevder at kildetilfanget førte til at *New Cold War history* holdt et høyere analytisk nivå enn tidligere forskning. Likevel påpekes den nære

¹⁸⁶ Lundestad 2000: 67.

sammenheng mellom historikerne på den ene siden og viktige politiske begivenheter på den andre. Kollapsen av Sovjetunionen ble slutten på den kalde krigen, som Sovjetunionen fikk det meste av skylden for. Det fokuseres i denne sammenhengen på faktorer som det amerikanske demokrati og idealer om den frie markedsøkonomi. Lundestad hevder at til tross for advarsler om at man ikke måtte triumfere, var det fremdeles et element av dette i de nye fortolkningene av den kalde krigen. De nye kildene og frihetene i Russland skapte dessuten en bestemt stemning som stimulerte til undersøkelse av Sovjetunionens historie generelt og Stalins utenrikspolitikk spesielt.

Halvard Tjelmeland bruker begrepet *postradisjonalisme* for å beskrive denne forskningen. Han hevder at etter at den kalde krigen tok slutt og nye kilder ble tilgjengelige, kom forskningen til å bygge på analysene fra den tradisjonellistiske tradisjonen. Dette førte til at forestillingen om at den sovjetiske politikken var ideologistyrkt, ble rehabilitert.¹⁸⁷

4.2 Forskning om mccarthyisme på 1990- og 2000-tallet

I denne perioden finnes det to sentrale forskningsskoler: *Trussel-skolen* og *Nettverk-skolen*. Førstnevnte hevder at den antikommunistiske jakten var en helt nødvendig prosess, men at McCarthy representerte en destruktiv retning. Nettverk-skolen derimot, hevder at den antikommunistiske jakten gikk altfor langt, og at mange uskyldige ble rammet.

4.2.1 Trussel-skolen

En sentral forsker innenfor denne retningen er Richard Gid Powers. Han hevder at mccarthyismen kan oppfattes som en avart av den generelle antikommunistiske bevegelse. Han hevder at mccarthyismen var et umoralsk, ondt, intellektuelt blindspor fra den generelle antikommunistiske bevegelsen.¹⁸⁸ Powers hevder likevel at motivet til mccarthyismen og den generelle antikommunismen var felles: begge bevegelsene uttrykte en frykt for USAs sikkerhet, selv om mccarthyismen overreagerte og brakte den antikommunistiske bevegelse i vanry.

På dette punktet finner man en overensstemmelse med Truman-skolen, som også vektla frykt for kommunismen som et viktig motiv for mccarthyistene. Ifølge Powers representerte kommunismen en reell trussel for det amerikanske samfunnet. Det var derfor

¹⁸⁷ Tjelmeland 2006: 17.

¹⁸⁸ Powers 1995: 257.

grunnlag for en antikommunistisk bevegelse i USA.¹⁸⁹ Mccarthyismen blir derimot oppfattet som en avsporing hvor irrasjonaliteten har tatt overhånd. Powers tar altså et klart standpunkt i sin beskrivelse av mccarthyismen. Han hevder også at det amerikanske kommunistpartiet, CPUSA¹⁹⁰, representerte den største trusselen mot USAs innenriks- og utenrikspolitiske sikkerhet. Kommunistpartiet fremstilles som et fremmedelement i det amerikanske samfunnet og en agent for et annet regime: Sovjetunionen.¹⁹¹

En annen av historikerne innenfor Trussel-skolen, Guenter Lewy, hevder at McCarthys anklager ofte var uberettigede, og skapte en atmosfære av mistenksomhet innen det amerikanske samfunnet.¹⁹² Likevel mener han at mccarthyismen fikk gjennomslag og vant tillit hos folk flest som et resultat av konflikten mellom USA og et demokratisk styresett på denne ene siden, og Sovjetunionen og et kommunistisk diktatur på den andre siden. Det amerikanske folket oppfattet dermed kommunismen som en reell trussel. Lewy hevder at Sovjetunionens utenrikspolitiske aggresjon og spionavsløringene innad i USA (blant annet av den venstreradikale Alger Hiss), forsterket denne trusselpersepsjonen hos det amerikanske folk.¹⁹³

En annen faktor som er med på å forklare mccarthyismens gjennomslag ifølge Trussel-skolen, var McCarthys manipulerende bruk av massemedia. Powers hevder at McCarthy med sine kommunistbeskyldninger skapte frykt hos amerikanerne og dermed ødela for den antikommunistiske bevegelse.¹⁹⁴

En tredje historiker innenfor Trussel-skolen, Arthur Herman, deler forskningskolens sentrale oppfatning at den antikommunistiske kampanje var avgjørende for at det amerikanske samfunnet kunne ta et oppgjør med kommunismen. Likevel skiller Herman seg fra de øvrige historikerne på et viktig punkt, nemlig ved å ha en positiv oppfatning av senator Joseph R. McCarthy. Herman fremstiller McCarthy som en helt som torde å stå alene i kampen mot kommunismen.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Powers 1995: 257ff.

¹⁹⁰ Communist Party of the United States of America.

¹⁹¹ Powers 1995: 254f.

¹⁹² Lewy 1990: 82.

¹⁹³ Lewy 1990: 77f.

¹⁹⁴ Powers 1995: 235.

¹⁹⁵ Herman 2000: 326.

4.2.2 Nettverk-skolen

Nettverk-skolen kommer med en helt ny fortolkning av hvem som var mccarthyismens hovedaktører og fokuserer i denne forbindelse på noe de kaller det antikommunistiske nettverket. Historikeren Ellen Schrecker er den fremste representant for denne retningen. Andre forskere innenfor Nettverk-skolen er David Cauter og Michael J. Heale, men jeg kommer her til å konsentrere meg mest om Schreckers fremstilling.

Schrecker hevder det eksisterte et antikommunistisk nettverk som i all hovedsak bestod av konservative republikanere, men med innslag av enkelte konservative demokrater. Innenfor dette konservative nettverket fantes det en rekke personer som støttet opp om McCarthy. Disse menneskene hadde både kompetanse på og erfaring med kommunismen. I tillegg gav de økonomiske bidrag til McCarthy. Schrecker skiller mellom en indre kjerne og en ytre randzone i nettverket. Den indre kjernen brukte mye av sin tid og energi for å styrke den antikommunistiske sak. Dette gjaldt blant annet tidligere kommunister som hadde stor kjennskap til den kommunistiske bevegelse, og følgelig kunne gi det antikommunistiske nettverket mye informasjon som kunne bli brukt i kampen mot kommunismen.¹⁹⁶ Andre viktige aktører innenfor dette nettverket var journalister innenfor konservative, pro-mccarthyistiske aviser, som var villig til å gi senator McCarthy mye spalteplass, og samtidig informere om kommunistiske aktiviteter i samfunnet som kunne komme senatoren til nytte i sitt arbeid.¹⁹⁷ Den ytre delen av nettverket var mer passiv enn den aktive, indre kjernen. Dette var mennesker som hadde sympati for McCarthys sak, og som av og til støttet ham med mindre pengegaver.

Den viktigste enkeltpersonen var J. Edgar Hoover, lederen av FBI.¹⁹⁸ Schrecker mener faktisk at Hoover hadde så stor innflytelse på mccarthyismebevegelsen i kraft av sin makt og posisjon at denne bevegelsen heller burde blitt kalt "Hooverismen". FBI blir beskrevet som det byråkratiske hjertet i mccarthyismen. Nettverk-skolen gir dermed senator McCarthy en mye mindre rolle i etableringen av mccarthyismen, særlig sammenlignet med Elite-skolen (jf. kapittel 2).

FBI var ikke minst viktig ved kontinuerlig å forsyne McCarthy med personopplysninger om folk som ble påstått å være kommunister. Disse opplysningene kunne senatoren aldri ha skaffet seg på egen hånd. Det hevdes at Hoover og FBI forsynte McCarthy

¹⁹⁶ Schrecker 1998: 42f.

¹⁹⁷ Schrecker 1998: 44.

¹⁹⁸ Schrecker 1998: 204.

med informasjon helt frem til midten av 1953.¹⁹⁹ En annen faktor som forklarer at mccarthyismen fikk gjennomslag ifølge Schrecker, er de brutale metodene som ble benyttet av mccarthyistene for å avsløre kommunister. Hun mener at mccarthyistene misbrakte sin makt til å undertrykke den upopulære kommunistiske minoriteten i USA, og bruker begrepet ”heksejakt” for å beskrive denne prosessen.²⁰⁰ Schreckers tolkning er blitt imøtegått av representanter for Trussel-skolen. Guenter Lewy reagerer sterkt på dette begrepet og hevder at Schrecker ikke har belegg for sine påstander. Ifølge Lewy foregikk den antikommunistiske bevegelses kamp på en redelig og ordentlig måte.²⁰¹

Schrecker hevder også, som Elite-skolen, at elitens passivitet overfor McCarthy, grunnet frykt for å bli stemplet som kommunister, er med på å forklare gjennomslaget for mccarthyismen. Hun hevder videre at mangelen på kunnskap om kommunismen hos det politiske lederskapet i USA var en viktig faktor som bidro til å forsterke virkningen av mccarthyismen.

Når det gjelder mccarthyistenes motiver, legger Schrecker stor vekt på at mccarthyistene tok avstand fra kommunisme som ideologi, og at de fryktet at den skulle utøve påvirkningskraft overfor de politiske og private institusjoner i USA. Her er hun på linje både med Truman- og Trussel-skolen. Schrecker mener likevel i motsetning til Trussel-skolen at denne frykten var overdreven og irrasjonell, og at mccarthyistene hadde dårlig virkelighetssans. Hun begrunner dette med at kommunistene var en relativt liten gruppe i USA i etterkrigsårene, og at de aldri kom til å utgjøre noen trussel mot det amerikanske samfunnet.²⁰² Som Elite-skolen hevder Schrecker videre at mccarthyistene brukte McCarthy som et redskap mot de liberale i det amerikanske samfunnet.

Av de andre forskerne i Nettverk-skolen hevder Michael J. Heale at mccarthyistene var en sammensatt gruppe med ulike interesser. Heale går enda lenger enn Schrecker i å redusere McCarthys rolle, og hevder at han nærmest var irrelevant i etableringen av mccarthyismen. Han hevder således det var McCarthy som var avhengig av det antikommunistiske nettverket, og ikke omvendt. Heale fokuserer for øvrig mer på lokalpolitikken enn Schrecker.²⁰³

¹⁹⁹ Schrecker 1998: 16.

²⁰⁰ Schrecker 2002: xvii og 5.

²⁰¹ Lewy 1990: 106.

²⁰² Schrecker 2002: 48.

²⁰³ Heale 1998: xi.

4.3 Presentasjon av lærebøkene

Jeg vil analysere tre lærebøker fra 1990- og 2000-tallet: 1) Andrew Cayton, Elisabeth Israels Perry, Linda Reed og Allan M. Winkler: *America: Pathways to the Present* (930 sider, utgitt i 1998),²⁰⁴ 2) Lizabeth Cohen, David M. Kennedy og Thomas A. Bailey: *The American Pageant* (1034 sider, utgitt i 2002)²⁰⁵ og 3) Daniel J. Boorstin og Brooks Mather Kelley: *A History of The United States* (1036 sider, utgitt i 2003)²⁰⁶.

Andrew Cayton, Elisabeth Israels Perry, Linda Reed og Allan M. Winkler: *America: Pathways to the Present* (1998)

Mccarthyisme før 1950

Cayton har en kort omtale av *Taft-Hartley Act*.²⁰⁷ Han skriver at Kongressen vedtok loven, som gav presidenten en rekke rettigheter overfor arbeidere. Blant annet fikk han myndighet til å avblåse streiker som rammet nøkkelindustrier i samfunnet. Forfatterne berører også det antikommunistiske kravet som fantes i den nye loven: “Reflecting the widespread anti-Communist feelings gripping the United States at the time, the measure also required union officials to sign non-communist oaths.”²⁰⁸ Cayton skriver at fagforeningslederne var rasende og bitre over loven (“furious union leaders complained bitterly”). Det konstateres at Truman la ned veto mot loven, men at Kongressen likevel vedtok loven på tross av vetoet.

²⁰⁴ Boken er inndelt i 32 kapitler. Av disse er det kapittel 16 “The Cold War, 1945-1960” og kapittel 17 “The Postwar Years at Home, 1945-1960” som er de relevante kapitler i denne sammenheng. Kapittel 16 har 26 sider, og fire av dem er viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Det gjelder avsnittet “The Cold War at Home” og “The McCarthy Era”. Kapittel 17 har 26 sider og to av dem konsentrerer seg om Joseph R. McCarthy og mccarthyismen. Avsnittet har overskriften “Truman`s Domestic Policies”.

²⁰⁵ Boken har 42 kapitler. Innledningen til del 6 “Making Modern America. 1945 to the Present”, kapittel 37 “The Cold War Begins. 1945-1952” og kapittel 38 “The Eisenhower Era” er de to nøkkelkapitlene i læreboken som presenterer fenomenet mccarthyismen. Joseph R. McCarthy og mccarthyismen er presentert på fire av 29 sider i kapittel 37 og tre av 29 sider i kapittel 38.

²⁰⁶ Boken er inndelt i 36 kapitler. Kapittel 28 “Truman: Neither War nor Peace” og kapittel 29 “Eisenhower, Moderate Republican” er de to relevante kapitlene for oss. Kapittel 28 har 24 sider. Av disse er tre sider viet Joseph R. McCarthy og mccarthyismen i form av avsnittet “2. Dealing with a new world” og “3. President in his own right”. Kapittel 29 har 22 sider og McCarthy og mccarthyismen er viet to sider i avsnittet i “2. Everybody`s New Deal”.

²⁰⁷ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 523f.

²⁰⁸ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 524.

Cayton omtaler ikke rettssaken mot de elleve kommunistlederne, men nevner spionsaken mot Alger Hiss.²⁰⁹ Det heter innledningsvis at to spionsaker kom til å øke mistenksomheten hos det amerikanske folk: “Two famous spy cases helped fuel the suspicion that a conspiracy within the United States was aiding the Communists overseas in their military and political successes.”²¹⁰ De to spionsakene Cayton her sikter til, er rettssaken mot Alger Hiss og henrettelsen av Rosenberg-paret.

Forfatterne skriver at HUAC i 1948 satte i gang en undersøkelse av Alger Hiss for å undersøke om han hadde vært en spion for Sovjetunionen. Cayton understreker at Hiss tidligere hadde hatt en viktig stilling innenfor Utenriksdepartementet. Deretter retter forfatterne fokus på konflikten mellom Hiss og Chambers. Cayton skriver at redaktøren av ukemagasinet *Time*, Whittaker Chambers, først beskyldte Hiss for å ha vært kommunist på 1930-tallet. Cayton tar med at Hiss nektet for anklagen og svarte med å saksøke Chambers for ryktespredning, som igjen slo tilbake mot Hiss: “Chambers then went one step further and declared that Hiss had been a Soviet spy.”²¹¹ Forfatterne skriver at det hadde gått for lang tid til at noen spiontiltale kunne bli tatt ut mot Hiss. Etter to rettssaker ble Hiss til slutt dømt for falsk forklaring, og for å ha løyet i forbindelse med sitt ryktespredningssøksmål mot Chambers.

Cayton skriver at flertallet i den amerikanske befolkning var overbevist om at Hiss var en kommunistisk spion: “Not all Americans were convinced he was guilty, and for many years thereafter the Hiss case was hotly debated. For most people, however, the case seemed to prove that there was a real Communist threat in the United States”.²¹² Forfatterne påpeker at Hiss-saken, som Rosenberg-henrettelsen, senere ble debattert i årevis. Cayton mener at åpningen av arkiver i Sovjetunionen ga grunn til å anta at både Hiss og Rosenberg-paret hadde vært kommunistiske spioner: “The controversy was revived in 1991 with the release of secret Soviet records that seemed to indicate that both Alger Hiss and Julius Rosenberg were indeed guilty.”²¹³

McCarran Internal Security Act behandles ikke i læreboken. Personen Joseph R. McCarthy omtales i avsnittet “McCarthy’s Rise to Power”.²¹⁴ Cayton skriver i innledningen at McCarthy kom med sensasjonelle anklager i 1950, og nevner Wheeling-talen i West Virginia hvor

²⁰⁹ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 498f.

²¹⁰ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 498.

²¹¹ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 498.

²¹² Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 499.

²¹³ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 499.

McCarthy viste frem et dokument med en liste over 205 kjente kommunister i Utenriksdepartementet. Cayton hevder at disse menneskene tidligere hadde blitt frikjent for illojalitet under Trumans lojalitetsprogram: “In fact, McCarthy’s list was nothing more than the names of people still in their jobs, who had been accused of disloyalty under Truman’s federal employee loyalty program.”²¹⁵ Cayton antyder med dette at McCarthy følger i fotsporene til Truman-administrasjonen for å finne frem til antatte kommunister. Kampen mot kommunismen startet altså i Truman-perioden, og McCarthy benyttet seg av de samme virkemidlene i sin videreføring av denne prosessen.

Mccarthyisme etter 1950

I fortsettelsen heter det at McCarthy raskt angrep større mål, blant annet den tidligere utenriksministeren George Marshall. Marshall ble beskyldt for å være del av en konspirasjon som var så omfattende at den overgikk alle andre hendelser i menneskehetens historie. Cayton tar avstand fra disse anklagene og karakteriserer Marshall som en nasjonal helt og en mann med stor integritet.

Forfatterne hevder at McCarthy utnyttet Koreakrigen til å forsterke frykten for kommunismen hos det amerikanske folk: “Communist aggression in Korea was already heightening Americans’ fear of communism when McCarthy aired his accusations. In this atmosphere, his charges gained support.”²¹⁶ Koreakrigen var med på å skape en spent situasjon i det amerikanske samfunnet, noe McCarthy utnyttet til å oppnå politisk gevinst.

Cayton skriver at McCarthy rettet beskyldninger mot militæret i 1954, noe som førte til et massivt motangrep fra den politiske og militære ledelsen: “In early 1954, McCarthy charged that even the army was full of Communists. Finally, political and military leaders decided that he had to be stopped.”²¹⁷ Deretter fokuserer forfatterne på den påfølgende konflikten mellom de militære lederne og McCarthy. Konflikten økte i omfang, og fra militær side ble det hevdet at McCarthy søkte fordelaktig behandling for en av sine ansatte som tjenestegjorde i militæret. Senatens egen underkomite bestemte seg til slutt for å undersøke innholdet i McCarthys anklager.

Høringene mellom militæret og McCarthy begynte sent i april 1954. Forfatterne hevder at McCarthy lot seg lure av demokratene til å åpne disse høringene for massemediene.

²¹⁴ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 502f.

²¹⁵ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 502.

²¹⁶ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 502.

McCarthys behov for oppmerksomhet kom til å ødelegge for hans politiske karriere siden hans opptreden under høringene var selvdestruktiv:

“Democrats asked that the hearings be televised, hoping that the public would see McCarthy for what he was. Ever eager for publicity, the senator fell into the trap by agreeing to the coverage. For the next several weeks, Americans remained riveted to their TVs. Most were horrified by McCarthy’s bullying tactics and baseless allegations.”²¹⁸

Cayton skriver at da høringene ble avsluttet i midten av juni 1954, hadde senatoren mistet de fleste av sine tilhengere. Forfatterne er gjennomgående kritiske i sine beskrivelser av McCarthy, og skriver at han fortsatte sin kommunistjakt på tross av at han hadde mistet sin troverdighet som politiker: “The Senate condemned him for his reckless actions. Unrepentant, the senator charged his accuser with being tools of the Communists. However, he no longer had credibility.”²¹⁹

Cayton skriver avslutningsvis at det amerikanske samfunnet etter hvert normaliserte seg: “Eventually this second red scare, much like the one that followed World War I, subsided. But the nation was damaged by the era’s suppression of free speech and open, honest debate.”²²⁰

²¹⁷ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 502.

²¹⁸ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 503.

²¹⁹ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 503.

²²⁰ Cayton/Perry/Reed/Winkler 1998: 503.

Lizabeth Cohen, David M. Kennedy og Thomas A. Bailey: *The American Pageant (2002)*

Denne læreboken er den 12. utgaven i serien av lærebøker fra forfatterne. Læreboken ble også presentert i form av 6. utgaven fra 1979 i kapittel 3 under en lignende tittel. I denne utgaven er Lizabeth Cohen ny medforfatter. Jeg vil her referere til denne læreboken som “Cohen” for å skille den fra 6. utgaven, som blir referert til som “Bailey”.

Mccarthyisme før 1950

Taft-Hartley Act er omtalt i avsnittet “Postwar Economic Anxieties”.²²¹ Innledningsvis skriver Cohen at mange konservative politikere begynte å ergre seg over den økte makten til arbeiderklassen, og fikk vedtatt *Taft-Hartley Act* i et forsøk på å redusere denne: “They had their revenge against labor’s New Deal gains in 1947, when a Republican-controlled Congress (the first in fourteen years) passed the *Taft-Hartley Act* over President Truman’s vigorous veto”.²²² Det heter videre at fagforeningsledere karakteriserte loven som en undertrykkende “slavekontrakt” (“slave-labor law”), og at *Taft-Hartley Act* blant annet krevde at fagforeningslederne måtte sverge en ed på at de ikke var kommunister.

Forfatterne omtaler rettssaken mot de elleve kommunistlederne og spionsaken mot Alger Hiss i avsnittet “Ferretting Out Alleged Communists”.²²³ I behandlingen av rettssaken mot de elleve kommunistlederne skrives det innledningsvis at elleve kommunister i 1949 ble tiltalt av en jury i New York for å bryte *the Smith Act* fra 1940, som var den første lov vedtatt mot oppvigleri siden 1798. Forfatterne konstaterer at de tiltalte ble funnet skyldig og dømt til fengsel: “Convicted of advocating the overthrow of the American government by force, the defendants were sent to prison.”²²⁴

Det blir sagt at det i dag virker usannsynlig at det fantes mange kommunistiske spioner i USA. Cohen hevder likevel at kommunistjakten for mange amerikanere handlet om mer enn å parere militære trusler fra Sovjetunionen, og at kommunistene ble oppfattet som faktiske trusler mot amerikanerne på innsiden av det amerikanske samfunnet.

²²¹ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 858ff.

²²² Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 859.

²²³ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 879f.

Det heter at *The House of Representatives* i 1938 opprettet *the Committee on Un-American Activities* for å undersøke undergravende virksomhet. Videre henvises det til HUAC-medlemmet Richard M. Nixon, som blir beskrevet som en ambisiøs kommunistjeger (“an ambitious red-catcher”) og leder av jakten på Alger Hiss.

Cohen skriver at Hiss forlangte å forsvare seg selv og at han møtte aktor i saken under dramatiske omstendigheter under en komitehøring foran HUAC i august 1948. Forfatterne hevder at Hiss ble avslørt som løgner og dømt til å sone i fengsel: “Hiss denied everything but was caught in embarrassing falsehoods, convicted of perjury in 1950, and sentenced to five years in prison.”²²⁵

Det heter videre at *McCarran Internal Security Act* gav presidenten utvidete fullmakter i kampen mot kommunismen:

“Some Americans, including President Truman, realized that the red hunt was turning into a witch hunt. In 1950 Truman vetoed the McCarran Internal Security Bill, which among other provisions authorized the president to arrest and detain suspicious people during an ‘internal security emergency’.”²²⁶

McCarthy blir satt i sammenheng med antikommunistiske “korsfarere” som benyttet seg av illegitime virkemidler og drev folk fra sine arbeidsplasser: “Anticommunist crusaders ransacked school libraries for ‘subversive’ textbooks (...) and homosexuals, all alleged to be security risks, from their jobs.”²²⁷

Mccarthyisme etter 1950

Cohen skriver at den voldsomme konkurransen med Sovjetunionen, og fra 1949 også det kommunistiske Kina, i tillegg til å farge nesten alle aspekt av Amerikas utenrikspolitikk også preget innenrikspolitikken. Mccarthyismen beskrives som en destruktiv kraft, og FBI blir gitt en sentral rolle i utviklingen av denne:

²²⁴ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 879.

²²⁵ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

²²⁶ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

²²⁷ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

“Unreasoning fear of communists at home unleashed the destructive force of McCarthyism in the 1950s – a modern-day witch hunt in which careers were capsized and lives ruined by reckless accusations of communist sympathising. The FBI encroached on sacred American liberties in its zeal to uncover communist ‘subversives’.”²²⁸

Forfatterne hevder at det fantes en frykt for kommunister og kommunistiske spioner i den amerikanske befolkningen. Det indikeres at denne frykten førte til at mange amerikanere gav sin støtte til jakten på kommunister. Cohen spør deretter om tradisjonelle amerikanske rettigheter kunne ivaretas under den kalde krigen: “Could the nation continue to enjoy traditional freedoms — especially freedom of speech, freedom of thought, and the right of political dissent — in a Cold War climate?”²²⁹

Her kommer forfatterne inn på McCarthys rolle. Mens menn som Nixon og McCarthy ledet kommunist-jakten i Washington, oppdaget konservative politikere at de kunne bruke denne jakten som et påskudd til å undertrykke individuelle demokratiske rettigheter i det amerikanske samfunnet:

“Unsettling dangers lurked closer to home. While men like Nixon and Senator Joseph McCarthy led the search for communists in Washington, conservative politicians at the state and local levels discovered that all manner of real or perceived social changes – Including declining religious sentiment, increased sexual freedom, and agitation for civil rights – could be tarred with a red brush.”²³⁰

Deretter omtales skjebnen til Rosenberg-paret, som ble henrettet for spionasjevirksomhet. Det blir antydning at Rosenberg-paret var skyldige, og forfatterne hevder at de gjentatte ganger lekket atomhemmeligheter til Sovjetunionen: “Notorious among those who had allegedly ‘leaked’ atomic data to Moscow were two American citizens, Julius and Ethel Rosenberg.”²³¹

Det understrekes at Rosenberg-paret er de eneste menneskene i amerikansk historie som har blitt henrettet for spionasje i fredstid. Cohen skriver at henrettelsene førte til at noen amerikanere begynte å sette spørsmålstegn ved den antikommunistiske bevegelsen: “Their [Rosenberg-paret] sensational trial and electrocution, combined with sympathy for their two orphaned children, began to sour some sober citizens on the excesses of the red-hunters.”²³²

²²⁸ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 857.

²²⁹ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 879.

²³⁰ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

²³¹ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

²³² Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 880.

I avsnittet “The Rise and Fall of Joseph McCarthy” heter det at et av de første problemene som Eisenhower ble konfrontert med, var den økende populariteten og makten til denne kommunistjegeren. Det indikeres at McCarthy ble valgt til Senatet på falskt grunnlag: “Elected to the Senate on the basis of a trumped-up war-hero record, ‘Tailgunner Joe’ was just an obscure senator from Wisconsin until he crashed into the limelight with the spectacular charge that scores of known communists worked in the State Department.”²³³

Forfatterne beskriver deretter forholdet mellom McCarthy og Eisenhower som mer konfliktfylt enn det man finner i 1979-læreboken. Cohen hevder at Eisenhower avskydde McCarthy, men ikke ønsket å ta et oppgjør med ham: “*Eisenhower privately loathed McCarthy* (min utheving) but publicly tried to stay out of his way, saying: ‘I will not get in the gutter with that guy’.”²³⁴ Cohen hevder at Eisenhower i et forsøk på å stagge McCarthy gav ham for mye spillerom til å utfolde seg i. Det heter at et uønsket resultat av dette var at moralen og effektiviteten i Utenriksdepartementet ble kraftig redusert.

Deretter nevnes Wheeling-talen der McCarthy beskyldte statsråd Dean Acheson for å ha ansatt 205 kommunister i Utenriksdepartementet. Talen førte likevel til at han fikk nasjonal oppmerksomhet, og hans republikanske kollegaer oppfattet raskt at de hadde mye å vinne på at McCarthy angrep demokratene: “But the speech won him national visibility, and McCarthy’s Republican colleagues realized the political usefulness of this kind of attack on the Democratic administration.”²³⁵

Forfatterne viser til to senatorer som begge støttet McCarthy. Først nevnes senator Robert Taft. Cohen skriver at han angivelig skulle være rettferdig og upartisk, men indikerer at dette ikke var tilfelle i denne sammenheng. Forfatterne tar med et sitat av Taft hvor han råder McCarthy til ikke å gi opp sin antikommunistiske kampanje: “‘If one case doesn’t work, try another’.”²³⁶ Dette var en strategi som McCarthy også benyttet seg av i praksis. Forfatterne nevner også senator John Bricker fra Ohio og hans hyllest til McCarthy: “ (...) ‘Joe, you’re a dirty s.o.b., but there are times when you’ve got to have an s.o.b. around, and this is one of them’.”²³⁷

McCarthy gikk hardt ut mot demokratene og karakteriserte dem for å være forrædere av nasjonen. Forfatterne tar avstand fra hans karakteristikk av George Marshall: “Incredibly, he even denounced General George Marshall, former army chief of staff and ex-secretary of

²³³ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

²³⁴ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

²³⁵ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

²³⁶ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

²³⁷ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

state, as ‘part of a conspiracy so immense and an infamy so black as to dwarf any previous venture in the history of man.’²³⁸

Cohen skriver deretter at McCarthy til slutt tøyde strikken for langt (“finally bent the bow too far”) da han angrep militæret. I fjernsynsoverførte høringer som gikk over 34 dager våren 1954, slo militære ledere hardt tilbake. Forfatterne understreker hvor stor påvirkningskraft fjernsynet hadde som et politisk medium overfor amerikanske borgere: “The political power of the new broadcast medium was again demonstrated as up to 20 million Americans at a time watched in fascination while a boorish, surely McCarthy publicly cut his own throat by parading his essential meanness and irresponsibility.”²³⁹ Dette er en sterk beskrivelse av McCarthy, særlig tatt i betraktning av at den er å finne i en lærebok.

Forfatterne konstaterer at Senatet noen få måneder etter høringene våren 1954 anklaget McCarthy for å ha utvist uansvarlig atferd som senatsmedlem. Det nevnes også at McCarthy døde tre år senere, på grunn av kronisk alkoholisme, og at få tok notis av hans død. Til slutt kommer forfatterne med en definisjon av begrepet mccarthyisme som farlige og mørke krefter som finnes i dypet av ethvert demokratisk samfunn: “‘McCarthyism’ has passed into the English language as a label for the dangerous forces of unfairness and fear that a democratic society can unleash only at its peril.”²⁴⁰

Det finnes også en rammetekst knyttet til avsnittet, med et sitat fra hva som beskrives som et høydramatisk øyeblikk under høringene mellom McCarthy og militæret. Aktør Joseph Welch kommer med følgende kraftsalve mot McCarthy etter han har truet med å spre falske rykter om en ung advokat som tilhørte Welch sin stab:

“Until this moment, Senator, I think I never really gauged your cruelty or your recklessness. Little did I dream you could be so cruel as to do an injury to that lad. (...) If it were in my power to forgive you for your reckless cruelty, I would do so. I like to think that I am a gentleman, but your forgiveness will have to come from someone other than me. (...) Have you no decency, sir, at long last? Have you left no sense of decency?”²⁴¹

²³⁸ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890.

²³⁹ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 890f.

²⁴⁰ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 891.

²⁴¹ Cohen/Kennedy/Bailey 2002: 891.

Daniel J. Boorstin og Brooks Mather Kelley:

A History of The United States (2003)

Mccarthyisme før 1950

Boorstin behandler *Taft-Hartley Act* utførlig og understreker betydningen av denne loven: “The most important single piece of domestic legislation passed by this Congress was the *Taft-Hartley Act* of 1947.”²⁴² Det heter at loven ble vedtatt på grunn av at Kongressen var lei av streiker, korrupsjon og kommunisme i enkelte fagforeninger. Kongressen ønsket derfor å redusere fagforeningenes makt. Det påpekes at loven ikke gikk så langt som senator Taft eller kongressmedlemmet Hartley ønsket, men at resultatet sikret en bedre balanse mellom fagforeningene og deres arbeidsgivere.

Videre hevder Boorstin at loven gav presidenten fullmakt til å avblåse streiker som truet nasjonens sikkerhet. Loven forbød også all politisk deltakelse, spesielt kommunistisk virksomhet: “The law forbade unions to make political contributions. Union officers had to sign statements that they were not Communists.”²⁴³ Det nevnes at loven ble vedtatt på tross av Trumans veto.

Når det gjelder fagforeningene, blir det sagt at de var bitre og kritiserte *Taft-Hartley Act* for å være en “slavelov” (“slave labor”) som ødela deres arbeid. Boorstin mener likevel at reaksjonene fra arbeiderne var overdrevne, og at loven virket på en tilfredsstillende måte.

Boorstin omtaler ikke rettssaken mot de elleve kommunistlederne, men skriver utfyllende om spionsaken mot Hiss i avsnittet “The second red scare”. Innledningsvis omtales *the House Un-American Activities Committee* (HUAC). Det sies at en av komiteens mest aktive medlemmer var den unge kongressmedlemmet Richard M. Nixon. Boorstin skriver at komiteen holdt utallige offentlige høringer, og at de som nektet å svare på deres spørsmål, ble oppfattet som skyldige. Mange uskyldige mennesker fikk sine karrierer ødelagt av HUAC: “Its [HUACs] free-swinging actions led to many ruined reputations and produced blacklists in the movies, radio, and TV.”²⁴⁴

²⁴² Boorstin/Kelley 2003: 714.

²⁴³ Boorstin/Kelley 2003: 714.

²⁴⁴ Boorstin/Kelley 2003: 721.

Boorstin skriver videre at HUACs mest kjente sak omhandlet den sjarmerende og suksessrike Alger Hiss. Blant annet heter det at Hiss hadde vært i Utenriksdepartementet siden 1933, rådgiver for presidenten på Yalta-konferansen, midlertidig sekretær på FNs konferanse i San Francisco, og at han i 1946 ble valgt som president for *the Carnegie Endowment for International Peace*. I 1948 ble Hiss beskyldt for å ha gitt hemmelig informasjon til kommunistiske agenter: “In 1948 Alger Hiss was accused by Whittaker Chambers, a confessed former Soviet courier. Chambers said that Hiss had provided him with classified documents, which they had been photographed by Communist agents and returned to government files.”²⁴⁵

I fortsettelsen blir det nevnt at Hiss saksøkte Chambers for å ha spredt falske rykter. I januar 1950 ble imidlertid Hiss selv dømt for å ha avgitt falsk forklaring om sin tidligere kommunistbakgrunn. Boorstin hevder Hiss-saken ble en belastning for det demokratiske partiet, siden flere høytstående demokrater, inkludert president Truman, i begynnelsen gikk ut offentlig og forsvarte Hiss mot kommunistbeskyldningene:

“High-ranking Democrats were among the character witnesses for Hiss. And President Truman made the mistake of saying that the Hiss case was a ‘red herring’ put out by the 80th Congress to prove that it was actually doing something. Many Americans, already upset by the crisis with Russia, now believed that the Democrats were ‘soft on communism’.”²⁴⁶

Boorstin konkluderer med at Hiss-saken var med på å skape et inntrykk i den amerikanske befolkningen av at demokratene ikke tok kommunistspørsmålet på alvor i like stor grad som republikanerne. Republikanerne på sin side brukte Hiss-saken som en anledning til å angripe demokratene og vinne politiske stemmer.

Det understrekes at den kalde krigen skapte stress og frykt hos amerikanske borgere. Selv tar forfatterne avstand fra den sterke antikommunistiske stemningen som oppstod i USA etter den andre verdenskrigen: “On very little evidence, they began to suspect that there was a strong Communist conspiracy to take over the United States. Truman, who had some reasons of his own to distrust the Russians, joined the crowd.”²⁴⁷ Forfatterne hevder at Trumans lojalitetsprogram påvirket de statsansatte negativt og krenket deres rettigheter som arbeidstagere: “The honest, hardworking government workers were made miserable. The order made it seem that they were guilty of disloyalty until they proved they were

²⁴⁵ Boorstin/Kelley 2003: 721.

²⁴⁶ Boorstin/Kelley 2003: 721.

innocent.”²⁴⁸ Det heter at i løpet av de neste fire årene ble over tre millioner statsansatte undersøkt og renvasket, 2900 sluttet frivillig og 300 ble sparket for manglende lojalitet. Forfatterne stiller seg tvilende til undersøkelsesprosessen og indikerer at den rammet uskyldige statsansatte: “The criteria for suspicion were so broad that it may well be that none of these people was ever a Communist or else had only been a Communist before the war.”²⁴⁹

Til slutt heter det at justisminister Tom Clark i desember 1947 utarbeidet en liste over nitti organisasjoner som man antok var illojale mot USA. Men det påpekes at disse gruppene ikke fikk anledning til å bevise sin uskyld.

Boorstin omtaler *McCarran Internal Security Act* i avsnittet “Protecting the United States”.²⁵⁰ Innledningsvis blir det sagt at medlemmene av Kongressen var redde for å sette sikkerheten i landet i fare og ønsket å vise at de ikke var bløthjertet overfor kommunismen. Dette førte til at Kongressen vedtok *McCarran Internal Security Act* i 1950. Loven krevde at kommunistiske eller kommunist sympatiserende organisasjoner skulle registrere seg hos justisministeren. Det understrekes at det var vanskelig for den enkelte organisasjon i praksis å kontrollere om det fantes en eller flere kommunister innenfor egne rekker:

“It [*McCarran Internal Security Act*] required Communist or ‘Communist-front’ organizations to register with the Attorney General. These included groups that were not Communist at all but which, it was suspected, might harbor some Communists. Of course, it was impossible in practice for any large organization to prove that it had no Communists.”²⁵¹

Det nevnes også at grupper som var mistenkt for å være kommunistiske, måtte fremskaffe lister over sine medlemmer og sin økonomi. Det ble forbudt for kommunister å arbeide på forsvarsanlegg, og loven gav presidenten myndighet til å fengsle mistenkelige personer i krisesituasjoner uten normal rettergang. President Truman tok selv avstand fra loven og la ned veto: “In case of an internal security emergency, the act gave the President sweeping powers to round up and detain anyone who might even possibly commit espionage or sabotage. President Truman vetoed the McCarran Act.”²⁵² Det heter til slutt at Truman syntes loven var et langt steg på veien mot et totalitært samfunn, og at den ble vedtatt mot hans vilje.

²⁴⁷ Boorstin/Kelley 2003: 721.

²⁴⁸ Boorstin/Kelley 2003: 721.

²⁴⁹ Boorstin/Kelley 2003: 721.

²⁵⁰ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵¹ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵² Boorstin/Kelley 2003: 723.

Mccarthyisme etter 1950

Boorstin karakteriserer innledningsvis McCarthy som en kynisk politiker, som utnyttet den frykten og hjelpeløsheten som fantes hos amerikanerne for å få oppmerksomhet rundt sin egen person: “At this moment a clever and unscrupulous politician began to play upon the fear and helplessness felt by Americans.”²⁵³ Det sies nokså direkte at McCarthy utnyttet denne situasjonen til egen fordel: “Joseph R. McCarthy, Republican senator from Wisconsin, gave them the answer they wanted to hear.”²⁵⁴

Deretter omtales Wheeling-talen fra 9. februar 1950. Boorstin hevder at McCarthy benyttet seg av gjentakelse som virkemiddel og tegnet opp et trusselbilde om og om igjen helt til folk begynte å tro på ham: “He waved a piece of paper on which he said were listed their names. His charge, repeated over and over, increased the alarm.”²⁵⁵

Det hevdes at McCarthy skapte oppmerksomhet rundt sin egen person selv om han ikke klarte å finne frem til en eneste kommunist: “Even after McCarthy was unable to find a single Communist in the State Department, many troubled Americans still listened to him.”²⁵⁶ McCarthys makt blir vurdert som betydelig: “McCarthy became the strongest political power in the country outside of the major party leaders. Even Presidents feared to cross him.”²⁵⁷

Boorstin omtaler Rosenberg-henrettelsen, og understreker at frykten for kommunistisk undergraving ble forsterket hos det amerikanske folk etter arrestasjonen av Julius og Ethel Rosenberg. Arrestasjonen ble foretatt på bakgrunn av en rapport der de ble beskyldt for å ha gitt atomhemmeligheter til Sovjetunionen. Om det videre hendelsesforløpet heter det: “In March 1951, the Rosenbergs, after a lengthy trial, was sentenced to death for a crime ‘worse than murder’.”²⁵⁸

Boorstin stiller seg kritiske til Rosenberg-henrettelsen, og hevder at mange amerikanere tvilte på at Rosenberg-paret var skyldige, i tillegg til at de mente at dødsstraff var for drastisk i fredstid: “Many citizens doubted that the Rosenbergs were guilty. Or they believed that even if they were guilty, the nation was not well served by inflicting this drastic penalty in peacetime.”²⁵⁹

²⁵³ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁴ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁵ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁶ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁷ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁸ Boorstin/Kelley 2003: 723.

²⁵⁹ Boorstin/Kelley 2003: 723.

I avsnittet “The search for Communists” fremheves McCarthys karakteristikk av demokratene som forrædere: “Senator Joseph McCarthy of Wisconsin, now the chairman of the Government Operations Committee, was in full cry against Communists in government. He accused the Democrats of ‘twenty years of treason’ and claimed that they had let Communists take many government positions.”²⁶⁰ Om president Eisenhower blir det sagt at han var for lite handlekraftig overfor McCarthy, noe som skadet det republikanske parti: “Ike, the brave military leader, did not show his usual courage in dealing with the senator. And McCarthy would soon discredit the President’s party. Ike’s approach was to avoid a head-on collision with McCarthy. As one of his aides said, he did not want ‘to offend anyone in Congress’.”²⁶¹

Boorstin fokuserer deretter på Eisenhowers eget lojalitetsprogram fra 27. april 1953, et program som ble iverksatt for å ta det antikommunistiske initiativet tilbake fra McCarthy. Det hevdes at dette programmet var strengere enn tidligere lojalitetsprogram, og at det krenket de statsansattes grunnleggende menneskerettigheter:

“This widened the area of behaviour that might make anyone a ‘security risk.’ If any charge – no matter how foolish or unsupported by facts – was brought against a government employee, he or she would be suspended until proved innocent. This reversed the American tradition that in a free country a person is presumed to be innocent until proved guilty. Government officials were no longer treated with the respect shown to other citizens.”²⁶²

Boorstin skriver at lojalitesprogrammet førte til at de statsansattes moral sank ned til et historisk bunnivå. Det antydes at Eisenhower-administrasjonen løy om hvor mange statsansatte som fikk sparken etter iverksettelsen av lojalitetsprogrammet: “The administration actually boasted that a thousand ‘security risks’ had been fired. In time it appeared that only a small number of individuals had been removed under the security procedures. But the damage was done.”²⁶³

I avsnittet “The fall of McCarthy” heter det at McCarthy ikke ble imponert over Eisenhowers tiltak overfor kommunismen: “Still none of this satisfies McCarthy. He admitted that the Eisenhower administration was doing well in some areas by ridding the government

²⁶⁰ Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶¹ Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶² Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶³ Boorstin/Kelley 2003: 736.

of Communists. But he said that they were batting zero in other areas.”²⁶⁴ McCarthy ønsket blant annet å fjerne bibliotekbøker han antok var kommunistiske: “And he [Joseph R. McCarthy] broadened his wild attacks. He forced the removal of ‘Communist’ books (books that he did not agree with) from United States libraries overseas.”²⁶⁵ Deretter nevnes andre personer og institusjoner McCarthy angrep. Mest plass får beskyldningene han i 1954 fremsatte mot forsvarsministeren for å skjule bevis om spionasjeaktiviteter på Fort Monmouth i New Jersey. I februar samme år beskyldte han også brigadegeneral Ralph Zwicker for å skjule kommunister, og karakteriserte ham å være en skam for uniformen. Det kommer frem at regjeringen til slutt tok militæret i forsvar mot McCarthy: “At long last the White House supported the army when it struck back. The army charged that McCarthy had sought privileged treatment for an aide who had been drafted.”²⁶⁶

Boorstin skriver videre at høringene var preget av at partene rettet harde beskyldninger mot hverandre. McCarthy blir beskrevet som en løgnaktig bølle som ikke hadde respekt for verken sosiale eller rettslige regler:

“Hardly had the first session opened than McCarthy interrupted the chairman. ‘A point of order, Mr. Chairman. May I raise a point of order?’ And over the following months as 20 million watched, McCarthy interrupted constantly with his made-up points of order. He treated witnesses rudely and showed himself an unscrupulous bully.”²⁶⁷

Gjennom høringene fikk mange amerikanere se McCarthy for første gang, og forfatterne hevder at fjernsynssendingene førte til at han mistet sin støtte i befolkningen: “Television exposed and defeated McCarthy, though his fellow senators could not and the President would not. His influence rapidly declined.”²⁶⁸ Boorstin skriver at noen få måneder senere, i desember 1954, ble McCarthy fordømt av Senatet for å ha utvist en atferd som brøt mot Senatets tradisjoner. Boorstin er sterkt kritisk til McCarthy og skriver avslutningsvis at McCartlys terrorregime (“McCarthy`s reign of terror”) nå var over.

²⁶⁴ Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶⁵ Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶⁶ Boorstin/Kelley 2003: 736.

²⁶⁷ Boorstin/Kelley 2003: 736f.

²⁶⁸ Boorstin/Kelley 2003: 737.

4.4 Drøfting av innholdet i lærebøkene

Forklaringer av fenomenet mccarthyismen

Trussel-skolen hevder at mccarthyismen var en destruktiv avart av den generelle antikommunistiske bevegelse, som oppfattes som noe positivt. *Nettverk-skolen*, derimot, er kritiske til både mccarthyismen og antikommunismen, og gir FBI en sentral rolle i etableringen av mccarthyismen.

Ifølge Cayton representerer McCarthy en fortsettelse av Trumans lojalitetsprogram. Dette er litt i tråd med Truman-skolen. Cayton er likevel svært kortfattet om mccarthyismen og forskningen før 1950 i sine tolkninger. Både rettssaken mot de elleve kommunistlederne og McCarran Internal Security Act utelates i Caytons fremstilling. Mer generelt påpeker de at spionsakene var med på å øke frykten hos det amerikanske folk. Gjennom sitt fokus på Korea-krigen viser Cayton ellers til ytre omstendigheter som en forklaringsfaktor på McCarthy og mccarthyismens fremvekst. Cayton hevder at spionsakene økte mistenksomheten blant amerikanerne og fokuserer i denne sammenheng på konsekvensene av mccarthyismen.

Hos Cohen vektlegges FBI's rolle i etableringen av det som fremstilles som en destruktiv, politisk retning. Dette er noe som både *Nettverk-skolen* og *Trussel-skolen* fokuserer på. FBI's viktige rolle som kommunistjegere blir understreket, som er et kjernepunkt hos *Nettverk-skolen*. Som hos tildeles også McCarthy som person en heller perifer rolle. Cohen beskriver for øvrig mccarthyistene som antikommunistiske "korsfarere", og hevder at Eisenhowers passivitet skapte rom for at McCarthy kunne utfolde seg. Det blir fokusert en del på konsekvensene som mccarthyismen fikk for det amerikanske samfunnet. Cohen er kritisk til antikommunismen og mccarthyismen før og etter 1950. Dessuten hevder de at det fantes en ovedreven, irrasjonell frykt i det amerikanske samfunnet som ble forsterket av spionsakene og McCarthys inntreden på den nasjonale arena.

Mye av det samme gjelder Boorstin. Boorstins lærebok er en syntese mellom *Elite-skolen* og *Truman-skolen*, med en hovedvekt på *Elite-skolen*. Boorstin trekker en linje fra HUAC opp mot McCarthy og understreker Richard M. Nixons rolle i denne organisasjonen. Rettssaken mot Hiss blir sett på som HUACs viktigste sak og ble brukt i politisk sammenheng av republikanerne mot demokratene for å gi et inntrykk av at de ikke tok kommunistspørsmålet på alvor. Boorstin legger også vekt på både Trumans og Eisenhowers

lojalitetsprogram og indikerer at de rammet uskyldige ansatte. Dette er elementer som er viktige innenfor Truman-skolen.

Boorstin fremstiller McCarthy som en kyniker som utnyttet og forsterket frykten for kommunismen hos amerikanerne til å skape seg en politisk karriere. Forfatterne bruker sterke ord i karakteristikken av McCarthy og beskriver hans lederskap som et terrorregime. Boorstin indikerer som Cohen at de negative konsekvensene av mccarthyismen kunne vært redusert dersom Eisenhower hadde konfrontert McCarthy på et tidligere stadium.

Holdninger til mccarthyismen før 1950

Cayton trekker en linje fra HUAC til McCarthy og vier stor plass til beskrivelsen av Hiss-saken. Forfatterne velger å utelate rettssaken mot kommunistlederne og McCarran Internal Security Act i sin fremstilling av mccarthyismen før 1950, og skriver mindre om tiden før 1950 enn de andre lærebøkene.

Cohen hevder at kommunistene i USA ble oppfattet som en innenrikspolitisk trussel, men påpeker at det sannsynligvis ikke fantes mange kommunistiske spioner i datidens amerikanske samfunn. De understreker sterkere enn de andre lærebokforfatterne at Hiss hadde vært en kommunistisk spion, og karakteriserer ham som en løgner. Cohen har også et større fokus på de uheldige konsekvenser av mccarthyismen. Cohen hevder at uskyldige ble rammet i kjølvannet av denne kommunistjakten, et perspektiv som er viktig innenfor Nettverk-skolen. De hevder at McCarran Internal Security Act gav mccarthyistene et verktøy til å drive ta i bruk illegitime virkemidler og presse folk bort fra sine arbeidsplasser.

Boorstin fokuserer på rivaliseringen mellom de to store politiske partier, et viktig kjennetegn både for Elite-skolen og Truman-skolen. Lojalitetsprogrammet, et av de viktigste antikommunistiske tiltak som ble iverksatt i etterkrigstiden, får bred omtale. Dette programmet blir karakterisert som tåpelig, udemokratisk og krenkende overfor de statsansatte. Her er Boorstin mye på linje med Truman-skolen. På samme måte som Cohen fokuserer Boorstin på rettssaken mot Hiss, og understreker HUACs rolle i forberedelsen av denne. Forfatterne legger også vekt på at president Truman tok avstand fra både Taft-Hartley Act og McCarran Internal Security Act. Ved å legge ned veto viste Truman at han oppfattet lovene som et steg på veien mot et totalitært regime.

Holdninger til mccarthyismen etter 1950

Cayton har en gjennomgående kritisk holdning til McCarthy, som minner om den som er å finne hos representanter for Trussel-skolen. Cayton ser på McCarthy som et ledd i konflikten mellom det republikanske og det demokratiske partiet, et moment som særlig er fremhevet av Elite-skolen. De hevder at McCarthy var med på å forsterke kommunistfrykten hos amerikanerne, og at han til slutt mistet sin troverdighet som politiker gjennom høringene med de militære lederne i 1954.

Cohen oppfatter McCarthy og hans ledsagere som en stor destruktiv kraft i det amerikanske samfunnet, og hevder at de virkelige mccarthyistene var Nixon og FBI. På dette punkt er disse forfatterne i tråd med kjernen i Nettverk-skolen. Cohen påpeker at kommunistjakten ble forsterket av amerikanernes frykt for kommunister i det amerikanske samfunnet, og at dette gjorde det mulig for mccarthyistene å ta i bruk illegitime virkemidler. Cohen hevder at henrettelsen av Rosenberg-paret førte til at amerikanerne begynte å sette spørsmålstegn ved mccarthyistenes metoder.

Boorstin hevder at McCarthy var dyktig til å manipulere amerikanerne, og at han gjentok budskapet om at kommunistene i USA var å betrakte som en trussel helt til de begynte å tro på ham. Dette førte til at mange amerikanere trodde på McCarthy selv om han ikke kunne underbygge sine påstander med faktiske bevis. Boorstin peker videre på spenningen mellom republikanerne og demokratene, og hevder at McCarthy nøret opp under denne ved å karakterisere demokratene som forrædere. Dette punktet minner om Truman-skolen og Elite-skolen. Boorstin bruker sterke ord om McCarthy og beskriver ham som en løgnaktig bølle som utførte hensynsløse angrep mot kommunistene.

4.5 Oppsummering

Det er interessant at ingen av lærebøkene tar opp uenigheten som finnes innenfor samtidig forskning. Trussel-skolen og Nettverk-skolen har to ulike måter å tolke mccarthyismen på. Særlig Trussel-skolens representanter beskriver den andre forskningsskolens tolkning av mccarthyismen på en negativ måte. Denne utviklingen er imidlertid ikke reflektert i lærebøkene i denne perioden.

Ingen av lærebøkene er fullstendig i overensstemmelse med noen av de to forskningsskolene. Lærebøkene har med flere momenter som minner om Nettverk-skolen enn fra Trussel-skolen. Flest momenter fra Nettverk-skolen har Cohen, som vektlegger FBIs rolle

i etableringen av det som fremstilles som en destruktiv, politisk retning. Boorstin og Cayton minner mer om Truman-skolen. Cayton hevder at McCarthy representerer en fortsettelse av Trumans lojalitetsprogram. Boorstin trekker en linje fra HUAC opp mot Eisenhowers lojalitetsprogram og understreker Richard M. Nixon i denne organisasjonen. Boorstin er her på linje med Elite-skolen, men også tidligere lærebokforfattere.

Samsvaret mellom lærebøkene på 1990- og 2000-tallet og forskningslitteraturen i samme periode er altså ikke påfallende stort. Cohens lærebok fra 2002 er den som er mest i overensstemmelse med forskningen. For de to andre lærebøkene, Caytons lærebok fra 1998 og Boorstins lærebok fra 2003 er det vanskeligere å finne likhetstrekk.

Kapittel 5: Avslutning

En lærebok oppstår ikke i et vakuum, men er produktet av en større kontekst der ulike faktorer påvirker bøkens innhold og fremstilling. Denne undersøkelsen har vist at Joseph R.

McCarthy og mccarthyismen har vært et kontroversielt tema som forskningen og lærebøkene vanskelig har kunnet forholde seg nøytral til. Man har måttet ta stilling til og gi uttrykk for sine holdninger, enten eksplisitt eller implisitt, under behandlingen av temaet.

Generelt behandler forskningen mccarthyismen på en mer nøytral og nyansert måte enn lærebøkene. Innenfor forskningen finnes det likevel ulikheter. Forskningen på 1960-, 1970- og 1980-tallet, *Elite-skolen* og *Truman-skolen*, kan således beskrives som mer nøytral enn forskningen på 1990- og 2000-tallet, *Trussel-skolen* og *Nettverk-skolen*. Lærebøkene er et annet medium enn forskningen. Lærebøkene i denne oppgaven har gjerne søkt å presentere en fortelling der mccarthyismen er en del av historien. Dette har ført til at lærebøkene ofte bare har presentert fortolkninger av mccarthyismen, og tatt med de deler som passer inn i sin presentasjon av mccarthyismen.

Kan man si noe om påvirkning mellom forskningen og lærebøkene? Det virker sannsynlig at lærebøkene, i alle fall til en viss grad, har kjent til forskningen på området. Det er likevel ikke mulig å komme med noen entydig konklusjon. Man kan påvise stor grad av samsvar mellom forskningen og lærebøkene i denne oppgaven. Dette kan skyldes at forskningen har påvirket lærebøkene, men utenforliggende faktorer kan også ha spilt en rolle. Samsvaret kan skyldes at både forskningen og lærebøkene har blitt påvirket av en felles mentalitet og tidsånd fra datidens amerikanske samfunn, og at dette har ført til betydelige likheter i hvordan man har sett på fenomenet mccarthyismen.

5.1 Enkeltemaer og samlet omfang

Tabell 1 er et oversyn over enkeltemaer i forhold til hver lærebok. Tabellen sier ikke noe om hvor inngående lærebøkene behandler hvert enkelt tema.

Tabell 1: Lærebøkernes behandling av temaene i oppgaven

	Taft-Hartley Act	Rettsaken mot de elleve kommunistlederne	Rettsaken mot Alger Hiss	McCarran Internal Security Act	Joseph R. McCarthy
Baldwin 1965	×	×	×	×	×
Wade 1966	×	×	×	×	×
Frost 1969	×		×	×	×
Gruver 1976	×	×	×	×	×
Bailey 1979	×	×	×	×	×
Smith 1983	×	×	×		×
Cayton 1998	×		×		×
Cohen 2002	×	×	×	×	×
Boorstin 2003	×		×	×	×

Man kan ut fra tabellen konstatere at det har vært en linje i utviklingen og at lærebøkene stort sett har fokusert på de samme sakene. Tabellen får imidlertid ikke frem at det samtidig har vært en utvikling av perspektiviseringen, både i lærebøkene og forskningen. Tabellen viser at alle lærebøkene behandlet *Taft-Hartley Act*, rettsaken mot Alger Hiss, og Joseph R. McCarthy. Den eneste læreboken som unnlot å behandle to tema var Cayton sin lærebok fra 1998, som ikke behandlet rettsaken mot de elleve kommunistlederne og McCarran Internal Security Act. Av de andre lærebøkene behandler ikke Frost (1969) og Boorstin (2003) rettsaken mot de elleve kommunistlederne, mens Smith (1983) utelater McCarran Internal

Security Act. Konklusjonen må bli at lærebøkene fra 1960- til 1970- tallet behandlet de fleste tema innenfor mccarthyismen, mens senere lærebøker i en noe mindre grad fokuserer på mccarthyismens ulike tema.

Når det gjelder dekningen av mccarthyismen i lærebøkene, har den ikke vært så veldig varierende: fra 3 til 7 sider, uten noen klar tendens over tid. Det laveste sideantall har Smith (1983) med tre sider. Det høyeste sideantall finner man hos Frost (1969) og Cohen (2002) med syv sider.

5.2 Lærebøkernes innhold og utvikling sett i forhold til forskningslitteraturen

I opppgaven har det kommet frem ulikheter mellom forskningslitteraturen og læreboklitteraturen. Dette kan bunne i at det er snakk om to ulike sjangre og at lærebøkene er mindre problemorientert enn forskningen. Man kan trekke enkelte overordnede linjer ut fra denne undersøkelsen. Det har hele tiden vært et betydelig samsvar mellom lærebøkene og forskningen, selv om det har kommet frem innbyrdes forskjeller mellom lærebøkene. De første lærebøkene på 1960-tallet fokuserte på republikansk politikk som den viktigste forklaringsfaktoren på mccarthyismen. Baldwin (1965) og Wade (1966) tillegger personen Joseph R. McCarthy og maktkampen mellom det demokratiske og republikanske parti stor betydning for mccarthyismens gjennomslag. Dette er viktige momenter innenfor forskningsskolen *Elite-skolen*. Baldwin opererer med et skille mellom McCarthy på den ene siden og antikommunismen på den andre, hvor McCarthy blir oppfattet negativt og antikommunismen positivt. Wade fristiller McCarthy fra både republikanere og demokrater og gir denne ene historiske aktøren en stor forklaringskraft. Frost (1969) kan imidlertid oppfattes som et unntak blant lærebøkene på 1960-tallet og er ikke i overensstemmelse med datidens forskning. Frost skiller seg ut ved å gå imot den dominerende forskningen i samtiden. Frost foregriper imidlertid forskningen på 1970- og 80-tallet, *Truman-skolen*, og har flere likheter med denne ved å gi Truman-administrasjonen mye av ansvaret for at mccarthyismen oppstår. På denne måten er også Frost i overensstemmelse med forskningen, men med en senere forskning enn de andre lærebøkene i sin samtid. En lærebokforfatter kan altså ligge i forkant av utviklingen.

Lærebøkene på 1970- og 80-tallet flytter fokus og analyserer demokratenes politikk under Truman-administrasjonen. Samtidig tar de med seg elementer fra *Elite-skolen*. Smith(1983) presenterer en syntese mellom Truman- og *Elite-skolen* og fokuserer mest på

hendelser før 1950 i forklaringen av mccarthyismen. Smith er således mest i overensstemmelse med Truman-skolen. Smith legger vekt på både Truman-administrasjonens og HUACs ansvar for utformingen av mccarthyismen. Smith hevder at mccarthyismen var et resultat av hendelser som fant sted i Truman-perioden, før McCarthy kom inn på den politiske arena i 1950. Gruver (1976) skiller seg ut og er på denne måten et interessant tilfelle. Hun skriver en god del om Truman-administrasjonens politikk før 1950. Samtidig fritar hun denne for ansvaret for innføringen av mccarthyismen og setter opp et skille mellom mccarthyismen på den ene siden og lojalitetsprogrammet på den andre. Dette står i motsetning til forskningen innenfor Truman-skolen, som ser lojalitetsprogrammet som et utgangspunkt for utviklingen av mccarthyismen. Gruvers manglende vilje til å gi Truman-administrasjonen ansvaret for mccarthyismen virker å være et bevisst valg og en reaksjon eller et motsvar mot datidens eksisterende forskning. Bailey (1979) på sin side foregriper, i likhet med Frost, utviklingen på forskningsfronten. Bailey har med elementer fra *Trussel-skolen*, forskningen på 1990- og 2000-tallet. Samtidig finnes det en overensstemmelse med Elite-skolen og Truman-skolen, så læreboken er en syntese mellom disse tre forskningsskolene. Bailey tillegger Truman-administrasjonen og dens lojalitetsprogram betydelig større forklaringskraft enn Gruver og fremhever at mccarthyismen etter hvert fikk en egendynamikk i de enkelte delstater og sektorer av det amerikanske samfunn.

På 1990- og 2000-tallet stiller forskningen andre spørsmål enn tidligere og dette er også reflektert i lærebøkene. Man får en større grad av vurdering og stillingstaken i lærebøkene. De fokuserer nå på konsekvensene av mccarthyismen og ser i denne sammenheng spesielt på gjennomslaget av spionsakene, som blir vektlagt sterkere enn i tidligere lærebøker. Det blir også stilt spørsmål om mccarthyismen var berettiget eller ikke. Man hevder det fantes en irrasjonell frykt i det amerikanske samfunnet som det ikke var grunnlag for. Lærebøkene fokuserer på at gjennomslaget for mccarthyismen skapte frykt og man ser på konsekvensene dette hadde for det amerikanske demokratiet. Tidligere lærebøker og forskning har ikke vært så eksplisitte på disse spørsmålene. Den siste perioden tar med en del elementer fra Elite-skolen, som får en større gjennomslagskraft enn Truman-skolen.

Cayton (1998) oppfatter McCarthy som å representere en fortsettelse av Trumans lojalitetsprogram, og minner litt om Truman-skolen. Forfatterne viser til ytre omstendigheter som en forklaringsfaktor på McCarthy og mccarthyismens fremvekst gjennom sitt fokus på Korakrigen. Cayton fokuserer også på at McCarthy fikk gjennomslag i folket og massemedia generelt. Cohen (2002) er mest i overensstemmelse med *Nettverk-skolen*. Cohen fokuserer på FBI's viktige rolle som kommunistjegere, og mccarthyismen blir beskrevet som en destruktiv

kraft i det amerikanske samfunnet. Boorstin (2003) har en del fokus på hendelser i tiden før 1950 og minner om *Elite-skolen*. Boorstin trekker en linje fra HUAC opp mot McCarthy og understreker Richard M. Nixons rolle i denne organisasjonen. De er også skeptiske til den antikommunistiske bevegelse, som er at av kjennetegnene under *Nettverk-skolen*.

Når det gjelder holdninger til mccarthyismen kan man påvise ulikheter mellom lærebøkene, som skiller seg fra lærebøkens negative holdning til personen Joseph R. McCarthy. På 1960-tallet er Frost (1969) negative til antikommunismen generelt. Baldwin (1965) er derimot mer positive og definerer kommunistpartiet som et konspirasjonsparti. Wade (1966) står i en mellomposisjon og forsvarer kommunistene på enkelte punkter. På 1970- og 80-tallet er Smith (1983) kritiske til mccarthyismen, som blir karakterisert som en periode preget av frykt og mistenksomhet. Bailey (1979) er positive til den antikommunistiske bevegelse og hevder at den utførte en viktig og nødvendig jakt på kommunister, mens Gruver (1976) i en viss grad er positive til antikommunismen. På 1990- og 2000-tallet er Cayton (1998) noe uklar, mens både Cohen (2002) og Boorstin (2003) fokuserer på de negative konsekvensene av mccarthyismen og hevder at den rammet mange uskyldige mennesker. I den siste perioden tar også forskningen klart standpunkt til mccarthyismen, hvor Guenter Lewy fra Trussel-skolen og Ellen Schrecker fra Nettverk-skolen fremstår som to ytterpunkter. Tidligere forskning tar ikke stilling til fenomenet mccarthyismen på samme måte.

5.3 Konklusjon

Enkelte tolkingselementer går igjen i lærebøkene. Undersøkelsen har vist at alle lærebøkene og forskningen har en negativ oppfatning av Joseph R. McCarthy. Dette gjelder også det meste av forskningslitteraturen. Det eneste unntaket finnes innenfor Trussel-skolen i form av representanten Arthur Herman, som fremstiller McCarthy på en positiv måte. Et annet fellestrekk er at alle lærebøkene påpeker at Eisenhower ikke konfronterte McCarthy og lot ham få fritt spillerom til å skape seg en politisk karriere. Taft-Hartley Act blir også fremstilt som et arbeidsrettsspørsmål av et flertall av lærebokforfatterne.

Lærebøkene har under hvert av tiårene presentert elementer man også finner i forskningsskolene i det samme tidsrommet, men to av lærebøkene, Frost (1969) og Bailey (1979), har foregrepet forskningslitteraturen. Det er ikke mulig å fastslå noen direkte påvirkning fra forskningen til lærebøkene, men en må kunne anta at lærebøkene til en viss grad har kjent til forskningen fra sin periode. Det er også sannsynlig at både forskningen og

lærebøkene har blitt farget av den felles tidsånd som preget datidens amerikanske samfunn og datidens kaldkrigsforskning.

Mer allment skulle man anta at lærebøker om et gitt tema på et bestemt tidspunkt også ville inkorporere og vise til resultater fra forskningen. Men dette er ikke alltid tilfellet. Historikeren Christian Sæles mastergradsoppgave i historie har flere likheter med denne oppgaven.²⁶⁹ Han undersøkte hvordan et bestemt tema, Sovjetunionens historie ca. 1928-1938, hadde blitt presentert i norske lærebøker og sammenlignet dette med forskningen om samme tema. Sæle kom til den konklusjon at det ikke var noen særlig overensstemmelse mellom lærebøkene og forskningen. Han fant ut at det ikke fantes noe samsvar mellom de norske lærebøkene og forskningen før 1990, og en liten grad av samsvar etter 1990. Det er med andre ord ingen selvfølge at lærebokforfattere påvirkes av forskningen på det fagfelt de skriver om. Dette kan selvsagt skyldes at de i liten grad kjenner til denne forskningen. Sæles konklusjon synes å stå i motsetning til mine funn i denne oppgaven. Riktignok har heller ikke jeg på alle punkt funnet totalt samsvar mellom lærebøkene og forskningen. Likevel er det mye større samsvar enn hos Sæle.

²⁶⁹ Christian Sæle 2005: "Mer ytterliggående enn noen hadde tenkt seg". *Fremstillingen av Sovjetunionens historie ca. 1928-1938 i norske lærebøker for videregående skole.*

Litteraturliste

Artikler:

Alperovitz, Gra 1972, "Beslutningen om å utsette en konfrontasjon med Stalin" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Angvik, Magne 1982, "Skolebokanalyse som tema for lærerutdanning og forskning" i *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 66.årgang, nr.10.

Gaddis, John Lewis 1993, "The Cold War, The Long Peace, and the Future" i Geir Lundestad/Odd Arne Westad (red.): *Beyond the Cold War: New Dimensions in International Relations.* Oslo.

Horowitz David 1968, "Det kalla krigets myter" i *Krig utan seger.* Stockholm.

Kolko, Gabriel 1972, "Amerikanske etterkrigsplaner" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Lundestad, Geir 1993, "Beyond the Cold War: New and old Dimensions in International Relations" i Geir Lundestad/Odd Arne Westad (red.): *Beyond the Cold War: New Dimensions in International Relations.* Oslo.

McNeill, William H. 1972, "Potsdam-konferansen 17.juli- 2.august 1945" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Morgenthau, Hans J. 1972, "Historisk rettferdighet og den kalde krigen" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Pharo, Helge 1972, "Innledning. Den kalde krigen på ny. Amerikanske historikere om USAs rolle" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Polsby, Nelson W. 1960, "Towards an Explanation of McCarthyism", i *Political Studies. The Journal of the Political Studies Association of the United Kingdom*, nummer 3, årgang 8, oktober 1960.

Schlesinger, Arthur M. 1972, "Opprinnelsen til den kalde krigen" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Shustov, Vladimir V. 1993, "A view on the Origins of the Cold War and Some Lessons Thereof" i Geir Lundestad/Odd Arne Westad (red.): *Beyond the Cold War: New Dimensions in International Relations.* Oslo.

Stugu, Ola Svein 1996, *Innfallsvinkler til kulturproduktanalysen.* Upubl. notat.

Williams, Appleman William 1972, "Depresjonens mareritt og visjonen om allmakt" i Pharo, Helge (red.): *USA og den kalde krigen. En antologi med bidrag av "revisjonistiske" og "tradisjonalistiske" amerikanske historikere om opprinnelsen til den kalde krigen.* Oslo.

Bøker:

Aronson, James 1970, *The press and the Cold War.* Indianapolis og New York.

Bjørndal Bjarne 1982, *Et studium i lærebøkenes didaktikk.* Oslo.

Bøyese, Bøye Mikael 1979, *McCarthyismen i USA: En historiografisk drøfting.*
Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Bergen 1979.

Caute, David 1978, *The Great Fear.* London.

Caute, David 1988, *The Fellow-Travelers*. Birkenhead.

Christensen, Stian Sand 2003, *McCarthyismen i USA, ca. 1950-1955*. Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo 2003.

Eikeland, Halvdan 2001, *En analyse av historiedelen av Aschehougs læreverk i samfunnsfag for ungdomstrinnet: "Innblikk". Utvikling av historiebevissthet og narrativ kompetanse*. Høgskolen i Vestfold, Rapport 1, 2001.

Fleming D. F. 1961, *The Cold War and its Origins, 1917-1960*. London.

Fondevik, Cathrin 2002, *Jødene under nazismen 1933-1945. En analyse av norske lærebøker i historie og KRL-faget*. Hovedoppgave i historie. Høgskolen i Bergen, våren 2002.

Freeland, Richard M. 1972, *The Truman Doctrine and the Origins of McCarthyism: Foreign Policy, Domestic Policy and Internal Security 1946-48*. New York.

Fried, Richard M. 1976, *Men Against McCarthy*. New York.

Fried, Richard M. 1990, *Nightmare in Red. The McCarthy Era in Perspective*. New York og Oxford.

Gaddis, John Lewis 1997, *We now know. Rethinking Cold War History*. Oxford.

Griffith, Robert 1970, *The Politics of Fear: Joseph McCarthy and the Senate*. Lexington.

Heale, Michael J. 1998, *McCarthy's Americans: Red Scare Politics in State and nation 1935-1965*. London.

Herman, Arthur 2000, *Joseph McCarthy*. New York.

Holt, Paul og Mikael 1997, *Historiske årstal*. København.

Kissinger, Henry 1994, *Diplomacy*. New York.

Kjeldstadli, Knut 2003, *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo.

LaFeber Walter 1967, *America, Russia, and the Cold War*. New York.

Latham, Earl 1966, *The Communist Controversy in Washington: From the New Deal to McCarthy*. Massachusetts.

Laukeland, Bjarte 2003, *Fag – politikk – opinion. Palestinaspørsmålet i norske og tyske læreverker i historie for ungdomstrinnet fra 1950- til 1990-tallet*. Hovedfagsoppgave i historie. Høgskolen i Bergen – Universitetet i Bergen, høsten 2003.

Lewy, Guenter 1990, *The Cause That Failed: Communism in American Political Life*. Oxford og New York.

Lightbody, Bradley 1999, *The Cold War. Questions and Analysis in History*. London og New York.

Painter, David S. 1999, *The Cold War. An international history*. London og New York.

Poulsen, Marianne, m.fl. 1998, *Historien fortalt – historiebøker i folkeskole og gymnasium*. Roskilde.

Powers, Richard Gid 1995, *Not Without Honor: The History of American Anticommunism*. New York.

Rawnsley, Gary D. 1999, *Cold-War Propaganda in the 1950s*. London og New York.

Rogin, Michael Paul 1967, *The Intellectuals and McCarthy: The Radical Specter*. Massachusetts og London.

Rystad, Göran 1977, *Det kalla kriget. Atombomben. Problem i modern historia*. Lund.

Rystad, Göran 1983, *Det kalla kriget. Problem i modern historia*. Lund.

Schrecker, Ellen 1998, *Many are the Crimes*. Boston og New York.

Schrecker, Ellen 2002, *The Age of McCarthyism. A Brief History with Documents*. Boston og New York.

Schwartz, Richard Alan 1997, *The Cold War. Reference Guide*. Jefferson og London.

Sibley, Katherine A. S. 1998, *The Cold War*. Westport og London.

Smith, Joseph 1998, *The Cold War. Second Edition, 1945-1991*. Oxford.

Sæle, Christian 2005, “Mer ytterliggående enn noen hadde tenkt seg”. *Fremstillingen av Sovjetunionens historie ca. 1928-1938 i norske lærebøker for videregående skole*.

Mastergradsoppgave i historie. Høgskolen i Bergen – Universitetet i Bergen, våren 2005.

Theoharis, Athan 1971, *Seeds of Repression*. Chicago.

Tjelmeland, Hallvard 2006, *Den kalde krigen*. Oslo.

Whitfield, Stephen J. 1996, *The Culture of the Cold War*. Baltimore.

Lærebøker:

Bailey, Thomas A. og Kennedy, David M. 1979: *The American Pageant. A History of the Republic*. Massachusetts og Toronto.

Baldwin, Leland D. og Warring, Mary 1965: *History of Our Republic*. New Jersey og New York.

Boorstin, Daniel J. og Kelley, Brooks Mather 2003: *A History of The United States*. Massachusetts.

Cayton, Andrew, Perry, Elisabeth Israels, Reed, Linda og Winkler, Allan M. 1998: *America: Pathways to the Present*. Massachusetts og New Jersey.

Cohen, Lizabeth, Kennedy, David M. og Bailey, Thomas A. 2002: *The American Pageant*. New York og Boston.

Frost, James A., Brown, Ralph Adams, Ellis, David M og Fink, William B. 1969: *A History of the United States. The Evolution of a Free People*. Chicago.

Gruver, Rebecca Brooks 1976: *An American History*. Massachusetts.

Smith, Lew 1983: *The American Dream. A United States History*. Illinois.

Wade, Richard og Louise C. og Wilder, Howard B. 1966: *A History of the United States*. Boston, New York og Atlanta.